

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DENİZCİLİK İŞLETMELERİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE – KIBRIS DENİZ YETKİ ALANLARI YÖNETİMİNE İLİŞKİN STRATEJİK BİR ANALİZ

Esat KOÇAK

Tez Danışmanı

Yrd.Doç.Dr. Ersel Zafer ORAL

2006

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye – Kıbrıs Deniz Yetki Alanları Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla onaylarım.

07 / AĞUSTOS / 2006

Esat KOÇAK

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin _____ :
Adı ve Soyadı : **Esat KOÇAK**
Anabilim Dalı : **Denizcilik İşletmeleri Yönetimi**
Programı : **Denizcilik İşletmeleri Yönetimi**
Tez Konusu : **Türkiye-Kıbrıs Deniz Yetki Alanları
Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz**

Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içerisinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OY BİRLİĞİ ile
DÜZELTME OY ÇOKLUĞU ile
RED edilmesine karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilemediği için sınav yapılamamıştır
Öğrenci sınava gelmemiştir

EVET

Tez, burs, ödül veya teşvik programlarına aday olabilir.
Tez, mevcut haliyle basılabilir.
Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir.
Tezin, basımı gerekliliği yoktur.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No: Konu Kodu : Üniversite Kodu :

Tez Yazarının

Soyadı : KOÇAK Adı : Esat

Tezin Türkçe Adı : Türkiye – Kıbrıs Deniz Yetki Alanları Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz

Tezin Yabancı Dildeki Adı : A Strategic Analysis About Governance of Maritime Areas, Between Turkey and Cyprus

Tezin Yapıldığı

Üniversitesi : Dokuz Eylül Üniversitesi Enstitü : Sosyal Bilimler Yıl : 2006

Diğer Kuruluşlar : Denizcilik İşletmeleri Yönetimi ABD

Tezin Türü :

Yüksek Lisans ● Dili : Türkçe

Tezsiz Yüksek Lisans ○

Doktora ○

Referans Sayısı : 129

Tez Danışmanının

Ünvanı : Yrd. Doç.Dr. Adı : Ersel Zafer Soyadı : ORAL

Türkçe Anahtar Kelimeler :

1. Deniz yetki alanları
2. Kıbrıs sorunu
3. Karasuları
4. Münhasır ekonomik bölge
5. Kıta sahanlığı
6. Delphi tekniği

İngilizce Anahtar Kelimeler :

1. Maritime jurisdiction areas
2. Cyprus problem
3. Territorial waters
4. Exclusive economic zone
5. Continental shelf
6. Delphi technique

Tarih :

İmza :

Tezimin Erişim Sayfasında Yayımlanmasını İstiyorum Evet ● Hayır ○

ÖNSÖZ

Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda mevcut literatüre ve politika yapıcı ve uygulayıcılarına katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu tezin Kıbrıs Adasındaki mevcut fiili durum devam ettiği sürece geleceğe yönelik bir öngörüleme, kalıcı bir çözüm gerçekleştiği takdirde ise “*tarihe düşünülmüş bir not*” olarak tarihi vesika anlamı taşıyacağını değerlendirmekteyim.

Bu tezde yer alan görüş ve düşüncelerin tamamı katılımcı uzmanlara ait olup, herhangi bir kurum ve kuruluşun resmi görüşü olarak değerlendirilemeyeceğini veya Türkiye Cumhuriyetini bağlayacak, angaje edecek fikirler şeklinde kullanılmayacağını önemle vurgulamak isterim.

Bu teze destek olan herkese teşekkür ederek başlamak istiyorum.

İlk ve en büyük teşekkür tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Ersel Zafer ORAL’a olacaktır. Yoğun çalışmalarına ve faaliyetlerine rağmen her zaman sanki tek tez öğrencisiymişim gibi hissetmemi sağlayarak daima destekleyen, yüreklendiren, yol gösteren ve bu tezin belirlenen süre içerisinde bitmesi için yoğun çaba harcayan hocam olmasaydı, bu süreç benim için çok zor olurdu.

Diğer teşekkürüm, okulun vizyonunu paylaşmamızı sağlayan, tezin isminin belirlenmesinden itibaren desteğini esirgemeyen hocam Prof.Dr. Güldem CERİT’e olacaktır.

Bu tezi yazabilecek bilgi birikimi ve bakış açısına sahip olmamı destekleyen çok değerli hocalarım; Prof.Dr. Ömür ÖZMEN, Prof.Dr. Huriye KUBİLAY, Doç.Dr. Hakkı KİŞİ, Doç.Dr. Okan TUNA, Yrd.Doç.Dr. Ömür SAATÇİOĞLU, Yrd.Doç.Dr. Durmuş Ali DEVECİ, Yrd.Doç.Dr. Necdet GÜLGÜN, Sn.Yako H.B. SIGURA’ya ve okulumuzda görevli diğer hocalarıma da teşekkürü borç biliyorum.

Ayrıca, tezin savunması aşamasındaki çok değerli katkı ve eleştirileri nedeniyle hocam Prof.Dr.Melda SUR’a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezde isimlerini belirtememekle birlikte, uygulamanın tüm aşamalarında, çok değerli zamanlarını esirgemeyerek, tecrübe ve birikimleriyle çalışmaya değer katan katılımcı uzmanlara ...

Ve, en özel teşekkür ise, desteğini bu sayfalara sığdıramayacağım, en umutsuz anlarımda beni her zaman cesaretlendiren ve yüreğindeki fenerle yolumu aydınlatan sevgili eşim Göknil’e ve en yorgun anlarımda “*babacığım hadi sen ders çalış*” diyerek bana enerji ve hayat veren, yuvamızın “*cimcime sultan*”ı sevgili kızımız Deniz’e...

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye – Kıbrıs Deniz Yetki Alanları Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz

Esat KOÇAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Ana Bilim Dalı

Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Programı

Denizlerin paylaşımı mücadelesi içinde, Akdeniz’de son derece önemli bir coğrafyada yer alan Kıbrıs Adası ve bu adanın yakın çevresindeki deniz yetki alanlarının yönetiminin Türkiye açısından hayati öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Bu noktadan hareketle, tezde Türkiye-Kıbrıs deniz yetki alanlarının yönetiminde gelecek dönemde Türkiye’nin karşılaşılabileceği “olası sorun alanları” ve bu sorun alanlarına karşı “izlenebilecek stratejiler”in belirlenerek, literatürde Ege Deniz’i ağırlıklı olarak yapılan çalışmaların yanında Akdeniz’e dönük araştırma eksikliğinin de giderilmesine katkı sağlanması diğer yandan da bulguların politika yapıcıların kullanımına sunulması amaçlanmıştır.

Üç bölümden oluşan tezin “Birinci Bölümü”nde denizlerin paylaşımına ilişkin kavramlardan bahsedilmiş, “İkinci Bölümü”nde ise akademisyen, bürokrat ve siyasetçilerden oluşan 25 kişilik uzman grup üzerinde 3 turlu “Delphi Tekniği” uygulanarak Türkiye-Kıbrıs deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda Türkiye’nin karşılaşılabileceği olası sorun alanları ve izleyebileceği stratejiler tespit edilmiştir. Tezin Üçüncü ve son bölümünde ise uygulama sonucu elde edilen bulgular derlenerek sonuç ve öneriler hazırlanmıştır.

Araştırma sonucunda, kısa ve orta vadede söz konusu bölgede ciddi sorun alanlarının Türkiye’nin karşısına çıkacağını göstermektedir Türkiye’nin söz konusu deniz alanının yönetimi konusunda karşılaşılabileceği 5 olası sorun

alanı ile bu olası sorun alanlarına yönelik uygulanabilecek 4 strateji alternatifi tespit edilmiştir.

Söz konusu olası sorun alanlarından; “Kıbrıs ve Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi” konusu ağırlıklı olarak ön plana çıkmıştır. Türkiye’nin deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesine yönelik olarak acilen orta ve uzun vadeli bir politika belirlemesi ve bu politikanın gerekirse uluslararası kamuoyuna deklare edilmesi gerekliliği uzmanlarca belirtilmiştir.

Uygulanabilecek strateji seçenekleri ise, Annan Planı dengeleri temelinde, Türkiye’nin inisiyatifinde ve ön etkin bir şekilde ikili ve çoklu uluslararası girişimler çevresinde geliştirilmiştir.

ABSTRACT

Master of Degree With Thesis

A Strategic Analysis About Governance of Maritime Areas,
Between Turkey and Cyprus

Esat KOÇAK

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Maritime Business Administration

Geopolitical location of Cyprus Island is of great importance for Turkey as well as for the world, so that regulating and governing the surrounding sea area should be very much considered. But there is a lack of academic studies about the maritime area lying in between Turkey and Cyprus Island, especially when compared with the studies subjected on Aegean Sea.

The aim of this thesis is determine possible future scenarios which Turkey may face in Mediterranean area on this subject. Then, according to determined scenarios; alternative strategies are deducted and suggested. All this process is ran through three rounds Delphi Technique which comprised 25 experts on this issue. After completion of three Delphi rounds; 5 different possible future scenarios and 4 alternative strategies are distinguished.

The founding of this thesis confirmed that Turkey is subject to face some problematic occurrences in the near future originated from the mentioned maritime area. The most problematic topic is expected to be the specification of the maritime borders between Turkey and Cyprus Island. Turkey needs to demonstrate quick response on this subject. What experts mutually suggest is that Turkey should immediately sign necessary agreements with Northern Cyprus Turkish Republic in order to define the way how the maritime area between these countries will be governed. This action may enable Turkey get its benefits to be included in future solution plans like latter Annan Plan.

With a holistic approach; this thesis points the importance and necessities of proactive actions about the governance of the maritime area between Turkey and Cyprus Island and suggests some specific actions.

TÜRKİYE – KIBRIS DENİZ YETKİ ALANLARI YÖNETİMİNE İLİŞKİN STRATEJİK BİR ANALİZ

	<u>SAYFA NO:</u>
YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	iv
ÖNSÖZ	v
TÜRKÇE ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR VE TANIMLAR	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
TABLolar LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	xviii

BİRİNCİ BÖLÜM DENİZ YETKİ ALANLARI

1.1. DENİZ YETKİ ALANLARININ TARİHSEL SÜRECİ	1
1.2. DENİZ YETKİ ALANLARINA İLİŞKİN TEMEL ESASLAR	9
1.2.1. Egemenliğe Tabi Deniz Kesimi (Devletin Deniz Ülkesi)	11
1.2.1.1. İç Sular,	11
1.2.1.2. Karasuları	12
1.2.1.3. Karasularında Zararsız Geçiş ve Zararsız Geçiş Hakkının Kullanılması	16
1.2.1.4. Transit Geçiş Hakkı	20
1.2.1.5 Kıyı Devletinin Karasuları İçinde Bulunan Yabancı Gemiler Üzerindeki Yargı Yetkisi	21
1.2.1.6 Türk Karasuları ve Hukuki Statüsü	22
1.2.2. Açık Denizler	23
1.2.2.1. Bitişik Bölge,	24
1.2.2.2. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB),	26

1.2.2.2.1.	MEB'in Genişliği ve Sınırlandırılması	29
1.2.2.2.2.	Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları	29
1.2.2.3.	Kıta Sahanlığı	30
1.2.2.3.1.	Türkiye'nin Çevre Denizlerde Kıta Sahanlığı Uygulamaları	33
1.2.2.3.2.	Kıta Sahanlığı ve MEB'in Karşılaştırılması	34
1.3.	DOğU AKDENİZ VE KIBRIS ADASI'NIN ÖNEMİ	34
1.4.	KIBRIS SORUNU	39
1.5.	KAPSAMLI ÇÖZÜM PAKETİ (ANNAN PLANI) VE DENİZ YETKİ ALANLARI	44

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-KIBRIS DENİZ YETKİ ALANLARININ STRATEJİK ANALİZİ

2.1.	TEZİN AMACI	49
2.2.	TEZİN ÖNEMİ	49
2.3.	TEZİN YÖNTEMİ	49
2.3.1.	Delphi Tekniğine İlişkin Bilgiler	50
2.3.1.1.	Delphi Tekniği Çeşitleri	52
2.3.1.1.1.	Klasik Delphi Tekniği	52
2.3.1.1.2.	Politika Delphi	53
2.3.1.1.3.	Karar Delphi	53
2.3.1.1.4.	Grup Delphi ve Uzman Semineri	54
2.3.2.	Güvenilirlik ve Geçerlilik	54
2.3.2.1.	Delphi Tekniğinde Geçerlilik	56
2.3.2.2.	Delphi Tekniğinde Güvenilirlik	57
2.4.	ÇALIşMADA DELPHİ TEKNIĞİNİN UYGULANMASI	63
2.4.1.	1. Tur Uygulaması	65
2.4.2.	2. Tur Uygulaması	67
2.4.3.	3. Tur Uygulaması	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

3.1. BULGULAR	70
3.2. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	82
3.2.1. Tez Bulgularının Politika Üreticileri ve Yöneticiler Açısından Sonuçları	82
3.2.2. Tez Bulgularının Araştırmacılar Açısından Sonuçları	90
3.3. TEZİN SINIRLILIKLARI	91
3.4. GELECEK ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER	91
SONUÇ	93
KAYNAKLAR	97
EKLER	109

KISALTMALAR VE TANIMLAR

1. KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AP	:	Annan Planı
Bkz.	:	Bakınız
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMDHS	:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
GAP	:	Güneydoğu Anadolu Projesi
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KBBS	:	Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
KSS	:	Kıta Sahaneliği Sözleşmesi
ADS	:	Açık Deniz Sözleşmesi
BADCKKS	:	Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşme
KKTC	:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	:	Kıbrıs Türk Federe Devleti
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
MEB	:	Münhasır Ekonomik Bölge
No	:	Numara
RF	:	Rusya Federasyonu
S.	:	Sayfa
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
Vd.	:	Ve Diğerleri

2. TANIMLAR

Doğu Akdeniz :

37. Kuzey enleminin güneyi ile 26. doğu boylamının Doğusunda kalan deniz alanı

Kıbrıs Adası / Ada :

İdari yapısından bağımsız olarak söz konusu adanın fiziki ve coğrafi koşulları ve konumu.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) :

Kıbrıs adasının genel kuzeyinde 1974 Barış hareketi sonrası imzalanan ateşkes antlaşması sınırları dahilinde yaşayan Türkler tarafından kurulan bağımsız devlet.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) :

Kıbrıs adasının genel güneyinde 1974 Barış hareketi sonrası imzalanan ateşkes antlaşması sınırları dahilinde Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulan ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından resmi olarak tanınmayan siyasi ve idari yapı.

Annan Planı :

Kıbrıs adasında yaşanan sorunu çözmeyi ve federal yapıda bir tek ada devleti kurmayı hedefleyen, ancak; 24 Nisan 2004 tarihinde yapılan referandum neticesinde, KKTC vatandaşları tarafından kabul edilmesine karşılık GKRY vatandaşları tarafından red edilen ve şu anda hukuken yok olarak kabul edilen kapsamlı çözüm paketinin adı.

Deniz Yetki Alanı :

Bir devletin hukuken çeşitli seviye ve tipte haklara sahip olduğu deniz alanlarını genel adı. (İç sular, Karasuları, Bitişik Bölge, Kıta Sahaneliği, Münhasır Ekonomik Bölge)

Uzmanlar/Katılımcılar :

Tez kapsamındaki araştırmaya katılan bilim insanları

Birleşik Kıbrıs Devleti _____ :

GKRY ve KKTC'nin kurucu devlet olarak yer aldığı Annan Planı ile kurulması öngörülen federal devlet.

Federal Devlet _____ :

Devlet yapısının iki değişik düzeyde örgütlenmesinden doğmaktadır. Bu tür bir devlette hiyerarşik açıdan alt düzeydeki örgütlenme her somut durumda değişik adlar alan federe devletler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Üst düzeydeki örgütlenme ise, federal devlet adı verilen, birkaç federe devletten oluşan merkezi otorite çerçevesinde oluşmaktadır (Pazarıcı, 2003;91).

Kurucu Devlet(ler) _____ :

GKRY ve KKTC

Politika _____ :

Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, siyaset, siyasa: yöntem. (TDK Türkçe Sözlük)

Strateji _____ :

Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol , bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara en fazla desteği vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı (TDK Türkçe Sözlük)

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>SAYFA NO:</u>	
Şekil 1:	Dünyada Paylaşılmış Denizler	5
Şekil 2:	Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri	6
Şekil 3:	BMDHS'ne Taraf Olan Devletler	7
Şekil 4:	Esas Hatlar	8
Şekil 5:	Deniz Yetki Alanları	10
Şekil 6:	Karasuları ve Kıta Sahanlığı	13
Şekil 7:	Kıta Sahanlığı	31
Şekil 8:	Kıta Sahanlığı	32
Şekil 9:	Kıbrıs Adası	35
Şekil 10:	Kıbrıs Adası'nın Dünya Üzerindeki Mevkisi	35
Şekil 11:	Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası Ana Kara Mesafeleri	36
Şekil 12:	Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası	37
Şekil 13:	Kıbrıs Adası'ndaki İngiliz Askeri Üsleri	39
Şekil 14 :	2. Tur Sonucu Olası Sorun Alanları Pareto Grafiği	75
Şekil 15 :	2. Tur Sonucu Strateji Alternatifleri Pareto Grafiği	77

TABLolar LİSTESİ

SAYFA NO:

Tablo-1 :	Araştırmaya Katılan Uzmanların Dağılımı	65
Tablo 2 :	1. Tur Sonucu Tespit Edilenin Olası Sorun Alanları	72
Tablo 3 :	1. Tur Sonucu Tespit Edilen Strateji Alternatifleri	73
Tablo 4 :	2. Tur Sonucu Tespit Edilen Olası Sorun Alanları	74
Tablo 5 :	2. Tur Sonucu Tespit Edilen Strateji Alternatifleri	76
Tablo 6 :	3. Tur Sonucu Tespit Edilen Olası Sorun Alanları	77
Tablo 7 :	3. Tur Sonucu Tespit Edilen Strateji Alternatifleri	78

EKLER LİSTESİ

SAYFA NO:

Ek 1	:	Delphi Tekniği Uygulama Akış Diyagramı	110
Ek 2	:	1. Tur Soru Formu	111
Ek 3	:	2. Tur Soru Formu	112
Ek 4	:	3.Tur Soru Formu	116

GİRİŞ

Deniz sonsuz hareket, tükenmez titreşim, ebedi canlılık, yaşam kaynağı ve bu gezegende ortaya çıkmış tüm hayatların başlangıcıdır. Akıl ve cesaretin, aynı zamanda çağdaşlığın beşiğidir. Kalplerimizde yarattığı özgürlük dürtüsü, ruhlarımızda yarattığı yalnızlık duygusu ve sınırsız ufku ile yaratıcılığın ve akılcılığın kaynağıdır.

Deniz, tarihin akışı içinde devletlerin refahları ve aynı zamanda güvenlikleri için vazgeçilmez önemde ve öncelikle rol oynamıştır. Denizleri güvenlikleri için derinliğine savunma alanı, emperyal emelleri için güç intikal alanı, ticaret ve mal mübadelesi için ulaştırma ortamı, bilimsel ve teknolojik gelişme için meydan okuma alanı olarak kullanabilen devletler tarihin her döneminde güçlerini koruyabilmiş, sömürgeler kurabilmiş ve bu sömürgelerden elde ettikleri kaynakları ana vatanlarında sermaye birikimine ve yatırımlara dönüştürebilmişlerdir. Bu suretle denizci devletler, önce sanayi toplumu ve daha sonra bilgi toplumu aşamalarını başarı ile gerçekleştirerek günümüzün refah toplumlarını oluşturmuşlardır.

Deniz; yer yuvarlağını çevreleyen bu kocaman tuzlu su, her devirde en çekici ve uygun, hatta en ucuz ulaşım hizmeti sağlamıştır. Denizin, üzerinde yaşadığımız küre insanları arasındaki bağların meydana gelmesinde ve ilişkilerin kurulmasındaki rolü, her devirde değişik ağırlıkta değer kazanmıştır (Akın, 1978). Dünyanın %71'i yani üçte ikisi denizlerle kaplıdır. Bir başka deyişle karaların yaklaşık 2.5 katı sular ile kaplıdır. Dünya yükünün %85'i, petrolün ise %99'u deniz yoluyla taşınmaktadır. Halihazırda Dünya nüfusunun %75'i, sahillerin 150 km. si dahilinde hayatını sürdürmektedir (Özgen, 1999;2).

Üç yanı denizlerle çevrili ve milletlerarası deniz ulaşımında kullanılan dünyaca önemli su yollarına sahip Türkiye için de denizler jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik önem taşımaktadır (Tatar,2002;3-4).

İnsanlığın denizlerden yararlanması iki ana amaca yöneliktir (Pazarıcı,1993);

- a. Ulaşım ve iletişim,
- b. Doğal kaynakların ve zenginliklerin kullanılması ve işletilmesi

Savaşta ve barışta deniz, uluslararası ilişkilerin en canlı ve etkili şekilde sahnelendiği bir ortam olma yolundaki önemini daima korumuştur. Teknolojinin dev adımlarla gelişmesi, ekonomik gerçeklerin zorunlu kıldığı tedbirler, sosyal ve turistik amaçlar, milletlerin menfaatlerinin denizler üzerinde karşılaşmasına ve çok kere çatışmasına yol açmıştır. Bu devamlı karşılaşma ve çatışma, denizlerin serbestliği ve denizlerde serbestçe hareket edebilme konularının, her devirde, o devrin gerekli kıldığı ihtiyaçlara ve ölçülere göre, ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Milletler topluluğunun ortak menfaatleri, denizlerin ve denizlerdeki hareketlerin, herkesçe kabul edilen ve uyulması zorunlu olan bir hukuk düzenine bağlanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu zaruret, denizlerin bitmez tükenmez karışık tartışma ve anlaşmazlık konusu olmasının en etkili nedenini teşkil etmektedir. Diğer taraftan deniz altı sabit ve geçici, canlı veya cansız zenginlikler, tazeliklerini hiç kaybetmeden, sürekli şekilde her milletin, hatta denize kıyası olmayan milletlerin bile hak iddia etmelerine yol açmaktadır (Akın, 1978;45).

Denizlerin paylaşımına ilişkin problemler çok karışık ve o derecede tartışmalara yol açan problemlerdir. Devletlerin denizleri kontrol etmelerinin 3 sebebi vardır (Patti, 1990;34);

- **Sembolik**; ulusal birliğin göstergesi olarak,
- **Stratejik**; bölgedeki yabancı gemi hareketlerinin kontrolü maksadıyla,
- **Ekonomik**; su üstü ve sualtı kaynakları ve ulaştırma maksadıyla.

Uluslararası ilişkilerin çok ileri bir safhada olduğu, devletlerin birbirlerinin egemenlik haklarına, toprak bütünlüğüne riayet etmek ve saygı göstermek fikrinin bu derece geliştiği çağımızda bile, milli menfaatler gerekçesi altında uluslararası deniz hukuku kurallarının rahatlıkla ihlal edilebildiği bir gerçektir. Çünkü asırlar boyunca sürüp giden uğraşmalara rağmen, henüz ne açık denizler, ne karasuları, ne kıta sahanlığı ve ne de iç sular konusunda herkesçe kabul edilebilecek bir yaklaşım teşekkül etmediği gibi bahsedilen kavramlara “münhasır ekonomik bölge” ve “bitişik bölge” gibi yeni sayılabilecek “deniz yetki alanları” eklenmiştir. Bütün bu konular her devrin anlayış ve koşullarına göre, değişik biçimde itirazlara ve görüşlere yol açmıştır. Akın'ın Yepes (1976)'den alıntılanarak belirttiği gibi “*bu konu,*

bütün tarihin en çetin teorik polemiğine bol bol malzeme vermeğe devam etmiştir”
(Akın, 1978).

Bugün dünya üzerindeki en önemli çatışma alanlarından biri açık denizlerdir. Aklar'ın (1999) derleme ve değerlendirmelerinin bu görüşün doğrulaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Aklar'a (1999) göre:

21 nci yüzyıl açık denizlerin paylaşılmasına sahne olacaktır ve ayrıca BMDHS'nin deniz yetki alanları konusunda getirdiği yeni düzenlemelerden istifade ile devletler, denizlerdeki hak ve menfaatlerini genişletmeye çalışacaklar,

21 nci yüzyıl denizcilik açısından; sadece deniz taşımacılığı ve yan dallarında değil, deniz dibi ve içindeki kaynakların öneminin artacağı, ekolojik denge ve çevrenin korunması için devletlerin daha hassas davranacağı bir yüzyıl olacaktır .

Bu kapsamda Türkiye ile Kıbrıs adası ve yakın çevresinin gelecek dönemdeki durumuna ilişkin olarak ise Aklar (1999) aşağıdaki öngörülerde bulunmaktadır:

Bugün Türkiye, ihracatının %72'sini, ithalatının ise %95'ini deniz yoluyla yapmaktadır. Deniz yoluyla yapılan bu ithalat ve ihracatın büyük kısmı ise Doğu Akdeniz limanlarından gerçekleştirilmektedir. Irak petrol boru hattı açık olduğu zamanlarda dahi ithal edilen petrolün %85'i deniz yoluyla yurda getirilmiştir.

Ayrıca Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'ın tamamen devreye girmesiyle birlikte 10 milyon ton yeni ihracat potansiyelinin ortaya çıkacağı hesaplanmaktadır. Bu ise Doğu Akdeniz limanlarımıza yönelik gemi trafiğinin iki misline çıkması demek olacaktır.

Bunun dışında Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının da devreye girmesiyle tanker trafiğinde yıllık 24 milyon tonluk bir artış meydana gelmesi beklenmektedir ki, bu durum, Doğu Akdeniz'in önemini özellikle ülkemiz için artıracaktır. Petrolün en az 50 yıl daha enerji sektörünün vazgeçilmez hammaddesi olacağı düşünülürse, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in önemini 2000'li yılların ilk yarısında da koruyacağı öngörüsünde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Bahsedilen hususlardan hareketle ve ilave olarak Doğu Akdeniz'in ve özellikle Kıbrıs adasının;

- Cebelitarık-Süveyş boğazı ile Süveyş boğazı-Türk Boğazları-Karadeniz ulaştırma hatları ile,
- Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı yoluyla Akdeniz'den taşıma petrol taşıma güzergahını kontrol edebilecek coğrafi konumda olması,
- Denizde güvenlik ve terörle mücadele ile her türlü kaçakçılık faaliyetleri konusunda doğu-batı genel hattının deniz geçişini kontrol edebilecek durumda bulunması,
- Gelecekte potansiyel kriz noktaları olarak değerlendirilen Ortadoğu bölgesine olan yakınlığı,

gibi nedenlerle son derece stratejik bir öneme sahip olduğu, Türkiye'nin hem askeri hem de ticari strateji ve çıkarları açısından, bölgeye yönelik yetki alanlarının yönetiminin önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

Son iki buçuk asırlık devre, özellikle deniz ulaşımı yönünden dikkatleri fazlasıyla çekici bir yoğunluk göstermiştir. Bunun sonucu olarak devletler deniz yetki alanlarının paylaşımı sorununa özel önem vermişlerdir. Bu konu aynı zamanda uluslararası hukuk kuruluşları devletler deniz hukuku ile uğraşan hukukçular, diplomatlar ve askerler için geniş araştırma ve inceleme alanı oluşturmaktadır (Akin, 1978).

Ancak konuya ilişkin Türk literatürü incelendiğinde araştırmaların sayısının olması gereken seviyenin çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye ile Kıbrıs adası arasındaki deniz alanının önemi ve gelecek dönemde beklenen gelişmelere rağmen konuya ilişkin olarak yapılan literatür çalışmasında deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda yapılan çalışmaların büyük bölümünün Ege denizi esas alınarak gerçekleştirildiği görülmüştür (örn: Aksu, 1992; Akçay, 2003; Birol, 2002; Çınar, 2003; Çidem, 1999; Cin, 1996; Baştürk, 1999; Denk, 1999; Duran, 1998; Dursun, 1999; Kabataş, 2002; Şihmantepe, 2002; Zat, 1991).

Bu anlamda bu çalışma da kendi alanında küçük de olsa bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın, Türkiye ile Kıbrıs adası arasındaki deniz yetki alanlarına ilişkin; politika yapıcılarının ve akademisyenlerin gelecekte yapacakları çalışmalar için sağlayacağı katkı ve olası kapsamlı çözüm paketi müzakerelerine hazırlık kapsamında yararlı olacağı düşünülmektedir.

Diğer yandan, “**Kıbrıs Sorunu**” olarak adlandırılan sorunun çözümü yönündeki yaklaşık 40 yıllık gelişmeler; iki tarafta aynı anda yapılan referandumla, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşları tarafından kabul, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) vatandaşlarınca ret edilen dolayısıyla hukuken “*null and void*” yani “*yok ve batıl*” hale gelen (Özersay, 2004;3-32), “Annan Planı” ile bugünkü noktasına ulaşmıştır.

Söz konusu planın (kapsamlı çözüm paket(ler)inin) başka benzerlerinin yeniden gündeme getirilme ve müzakere edilmesi olasılığı mevcuttur. Bu olasılıktan hareketle; Türkiye ile Kıbrıs arasındaki deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda karşılaşılabilecek sorun alanlarını ve bu sorun alanlarına karşı izlenebilecek politikaların belirlenmesine ihtiyaç olacağı düşünülmektedir.

Bu tespitler ışığında tezin amacı kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- a. Kıbrıs ile Türkiye arasındaki deniz alanında deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda Türkiye açısından olası “**olası sorun alanlarını**” belirlenmek,
- b. Tespit edilen olası sorun alanlarına yönelik izlenecek “**strateji alternatifleri**”ni belirlemek,

Tez temel olarak üç bölümden oluşmaktadır;

- Birinci bölüm; literatür taraması esas alınarak okuyucu tarafından tez sonucunda getirilen önerilerin daha kolay anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla ikincil verilerin incelenmesini ve konuya ilişkin tanımlar ile tarihsel süreçlerin irdelenmesini içermektedir.

- İkinci bölüm; uygulama bölümüdür. Bu bölümde; 3 turlu Delphi tekniği kullanılarak konuyla ilgili uzman kişilerin görüşleri toplanmış ve Kıbrıs ve Türkiye arasında deniz yetki alanlarının yönetimine ilişkin olarak Türkiye'nin karşılaşılabileceği sorun alanları ile Türkiye tarafından izlenebilecek/geliştirilebilecek politikalar belirlenmiştir.
- Üçüncü bölümde ise, elde edilen sonuçlar tartışılmış ve sonuç ve öneriler raporlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARI

Denizlerin ve dolayısıyla da denizlerin milletlere getirdiği zenginliklerin paylaşılması mücadelesi çok uzun zamandır biçim, zemin ve yöntem değiştirerek devam etmektedir. Tarihin her döneminde denizlerin paylaşım mücadelesi, sahip olduğu zenginlikler nedeniyle devletlerin öncelikli meseleleri arasında yer almıştır. Bu bölümde, söz konusu paylaşım mücadelesinin bir sonucu olarak hukuksal zeminde ortaya çıkan “denizlerin paylaşımına ilişkin kavramlar” dan bahsedilecektir. Bundan amaç, uygulama bölümünde bahsi geçecek sorun alanlarına ilişkin kavramlar hakkındaki bilgilerin paylaşılması ve okuyucu tarafından sonuç ve önerilerin daha iyi anlaşılmasının sağlanmasıdır.

Bu bölümde, öncelikle denizlerin paylaşım sürecinin tarihinden ve bu konuda yapılan uluslararası çalışmalardan bahsedilecektir. Daha sonra denizlerin paylaşımına yönelik olarak geliştirilen kavramlardan ve bu kavramların hukuki statüsüne yer verilecektir.

Bölümün sonunda tezin konusunu oluşturan Türkiye-Kıbrıs arasındaki deniz yetki alanlarının stratejik öneminden bahisle adada yürütülen süreçlerin tarihsel boyutları incelenecek ve son olarak referanduma sunulacak ret edilen Annan Planında deniz yetki alanlarına ilişkin yer alan esaslardan bahsedilerek konu Türkiye ve Kıbrıs deniz yetki alanları bağlamında özelleştirilecektir.

1.1. DENİZ YETKİ ALANLARININ TARİHSEL SÜRECİ

Bir devletin ülkesinin coğrafya olaylarının dış politikasında ve dolayısıyla milletlerarası politikada oynadığı rolün önemi eskiden beri filozofların, askerlerin, devlet adamlarının ve hepsinin başında coğrafyacıların dikkatlerini üzerine çekmiştir. İlk önce fikri olarak başlayan bu ilgi zamanla milletlerarası politika mücadelelerinde bütün güçlerin kullanılması eğilimine paralel olarak coğrafya olaylarının kullanılmasına veya dış politikaya uygulanma imkanlarının araştırılmasına yönelmiştir (Bilge, 1966; 56).

Bu şekilde ülkelerin güç unsurları arasında en önemlilerinden birisi olan coğrafi güç unsurunun insanoğlu farkına varmıştır. Ülke coğrafyasının ülke hedefleri

doğrultusunda kullanılması konusunda başarılı olan devletler varlıklarını genişleterek devam ettirmişler; kullanamayan devletler ise tarih sayfalarında yerlerini kısa zamanda almışlardır.

Devletlerin deniz alanları üzerinde egemenlik kurma arzularının, bir başka ifade ile kara ülkesindeki yetkilerini kara ülkesinin ötesine, deniz alanlarına doğru genişletmek istemelerinin kökeninde üç temel sebep vardır (Tatar, 2002;12).

- Devletlerin güvenliği,
- Devletin sosyal düzeni,
- Devletin mali ve ekonomik çıkarları.

Maslow'un ihtiyaçlar teoreminde de yer alan bireyin güvenlik ihtiyacı daha makro seviyede ülkelerin güvenlik ihtiyacı olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler bireylerinin ve devletlerinin varlığını sürdürebilmek amacıyla daima güvenlik arayışı içerisinde olmuşlar bu anlamda zamanın özelliklerine bağlı olarak çeşitli tedbirler geliştirmişlerdir. Devletler seviyesinde güvenliğin sağlanmasına yönelik en sık başvurulan yöntem ise hakimiyet sahasının genişletilerek çeşitli seviyelerde güvenlik kuşakları oluşturmaktır. Bu anlamda devletler de güvenlik endişesiyle deniz sınırlarını olabildiğince geniş tutarak güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır. Denizlerden gelebilecek tehdidin zamanı ve niteliği konusundaki belirsizlik de denizleri ülkelerin güvenlikleri boyutunda farklı bir yere taşımıştır.

Diğer yandan, deniz ticaretinin ülkeler için her zaman var olan vazgeçilmez önemi ülkeler için sosyal düzenin sağlanmasına yönelik olarak yürütülen refah arttırma faaliyetleri kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca deniz ticaretinin ülkenin ekonomik çıkarları kapsamındaki etkisi de yine ülkeleri deniz ülkelerini genişletmeleri yönünde teşvik etmiştir.

Tarihsel olarak bakıldığında devletlerin bu arzularının ilk olarak kara ülkesinin ötesinde karasuları (territorial waters) denilen deniz alanları üzerinde hakimiyet iddiasında bulunma şeklinde ortaya çıktığı görülür. Bunu zaman içerisinde bitişik bölge (contiguous zone), kıta sahanlığı (continental shelf) ve münhasır ekonomik bölge (exclusive economic zone) kavramları izlemiştir. Bunlar içerisinde

milletlerarası hukuku uzun süre meşgul eden tartışma karasuları ve genişliği hakkındadır.

Denizler tarih boyunca daima birtakım kurallar bütünüyle düzenlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu karmaşık ve çok boyutlu saha üzerinde herkesçe kabul edilen kurallar belirlemek sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Ticaretin doğası, geçmişi ve erken dönemlerden buyana ticarete beşiklik yapmış olması nedeniyle denize ilişkin kurallar öncelikle ticarete yönelik olarak ve ticaretin yoğun olarak gerçekleştirildiği Akdeniz çevresinde belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu kuralların ilk örnekleri, M.S. 10. yüzyılda derlenen “Amalfi Kuralları” (Tabula Amalfitana) ile 14. yüzyılda derlenen İspanyol kökenli “Consolato del Mar” dır (Pazarıcı, 2003;289).

İlk su rejimi uygulamasının ise karasuları uygulaması ile başladığı tahmin edilmektedir. Ülkelerin korsanlık vb. tehditlere karşı kendilerini korumalarını sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra güvenlik ihtiyacının yanında ekonomik çıkarların korunması amacı da eklenmiştir. Karasuları rejiminin ilk uygulamalarına Kuzey Denizi, Manş Denizi ve Batlık Denizi kıyıları ile Akdeniz’de İtalya yarımadası kıyılarında rastlanmaktadır. Karasuları rejiminin kesin olarak yerleşmesi ise 13. yüzyılda olmuştur (Pazarıcı,1993;290).

İnsanlığın kara merkezli olarak hayatını idame ettirmeleri ve buna bağlı olarak siyasi, ekonomik paylaşımlarını karalar üzerinde başlatmaları nedeniyle, devletler 20. yüzyıla kadar denizler üzerinde ulaşım ve ticaret serbestisi haricinde haklarını geliştirme iddiasında bulunmamışlardır. Çünkü bu dönemde sahip olunan teknoloji henüz denizlerin ulaşım vasıtası olarak kullanılması dışında fayda sağlamasına izin vermemekteydi. Gelişen teknoloji ile birlikte artan tüketim ve tüketici ihtiyaçları dolayısıyla kaynaklara olan ihtiyacı artırdı. İleri teknolojiden yararlanılarak denizlerin o güne kadar işletilemeyen zenginlikleri ve kaynaklarından istifade başladı. Böylece ulaştırma dışında da denizlerin kullanılması kavramı yayılmaya başladı.

Karasuları kavramıyla birlikte öncelikle savunma anlayışı dolayısıyla başlayan denizlere doğru egemenlik genişlemeleri, deniz kaynaklarının enginliğinin keşfiyle birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Devletler denizden elde edilen canlı ve cansız kaynakları işletebilmek maksadıyla kıyılarına bitişik daha geniş deniz

alanlarına ihtiyaç duymuşlardır. Bu ihtiyaç açık denizlerin devletler tarafından parsellenmesi gibi bir sonucu da gündeme getirmiştir. Büyük denizci devletler böyle bir paylaşımın önüne geçmeye çalışsalar dahi zararsız geçiş haricinde istisnası bulunmayan devletlerin mutlak egemenliğine tabi karasularının genişlemesine ve dolayısıyla açık denizlerin daralmasına mani olamamışlardır (Koç, 2002;IV).

Ancak buna mukabil, denizci, ekonomik ve teknolojik olarak üst seviyedeki ülkeler diğer devletler tarafından işletilmesi henüz mümkün olmayan uluslararası sular kapsamında ki deniz alanlarını ve bu kapsamda okyanusları paylaşma mücadelesine hız vermişlerdir.

Devletlerin denizleri paylaşma mücadelesi 21. Yüzyılın ikinci yarısında devletlerin denizlerde sahip oldukları egemen hakları genişletmeleri ile devam etmiştir. Karasuları ve bitişik bölge gibi var olan rejimlere yeni rejimler eklenmiş ve devletlerin denizler üzerindeki söz hakkı artırılmıştır. Kıta sahanlığı ve MEB bu şekilde uluslararası deniz hukukuna yerleşmiştir (Acer, 2004;3-1).

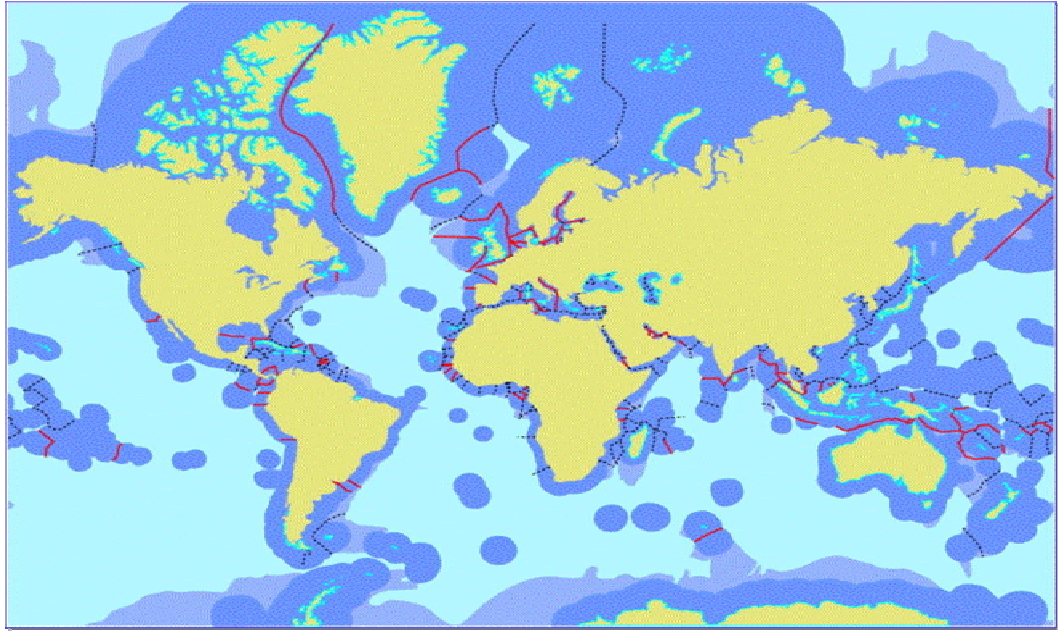
Burada amaç daha önce de belirtildiği üzere henüz gelişmekte olan ülkelere teknoloji yetersizliği ve yatırım için gerekli sermayenin eksikliği gibi nedenlerle değerlendirilemeyen denize ait zenginliklerin paylaşılmasıdır.

Dünya denizlerinin yeni sahalara bölünüp devletler arasında paylaşılması başta coğrafya faktörü olmak üzere, ekonomik, hukuki, politik, stratejik ve tarihi faktörler göz önüne alınarak uzlaşa sağlandığı takdirde anlaşmalarla, hakemlik veya uluslararası adalet divanı kararlarıyla veya çatışmalarla sürekli gündemdedir (Koç, 2002; V).

Denizler, ulaştırma imkanlarının yanı sıra, toprak altı ve üstündeki zenginlikleri, sunduğu sayısız besin kaynağı ve alternatif enerji olanakları ile insanlığın ortak ve önemli hayat alanını oluşturmasının yanı sıra, kaynakların çeşitliliği ile doğru orantılı olarak bir ekonomik mücadele zeminini de oluşturmaktadır (Özgen, 1999;5). Kara kökenli ekonomik kaynaklardaki azalma, devletleri bugün, bu yeni ekonomik mücadele zemininde daha fazla gayret göstermeye itmektedir. Günümüzde büyük denizci devletler için, kıta sahanlığı ve MEB gibi dünün menfaatlerinin hak haline gelmesi yetersiz kalmış, bahse konu devletler açık denizin,

deniz yatağının ve toprak altının kaynaklarını diğer bir ifade ile insanlığın ortak mirasını paylaşma mücadelesine girmişlerdir (Günaydın, 2000; 1).

Karasularının ötesindeki deniz alanlarında, kıyıdaş devletler ve zamanın güçlü denizci devletleri arasındaki mücadele, teknolojideki gelişmelere bağlı olarak, 2 nci dünya savaşının hemen sonrasında, deniz alaka ve menfaatleri uğruna büyük ve uzun soluklu bir mücadelenin başlamasına yol açmıştır. Bunun ilk örneklerinden biri olan 1945 Truman Bildirisi, günümüzdeki kıta sahanlığının temelini oluşturan ve ABD'ye teknolojisinin getirdiği imkanlarla ulusal yetki alanları dışında ekonomik egemenlik alanları, dolayısıyla düne kadar herkesin olan deniz alanları üzerinde belirli bazı münhasır haklar öngörmektedir (Günaydın, 2000; 2).

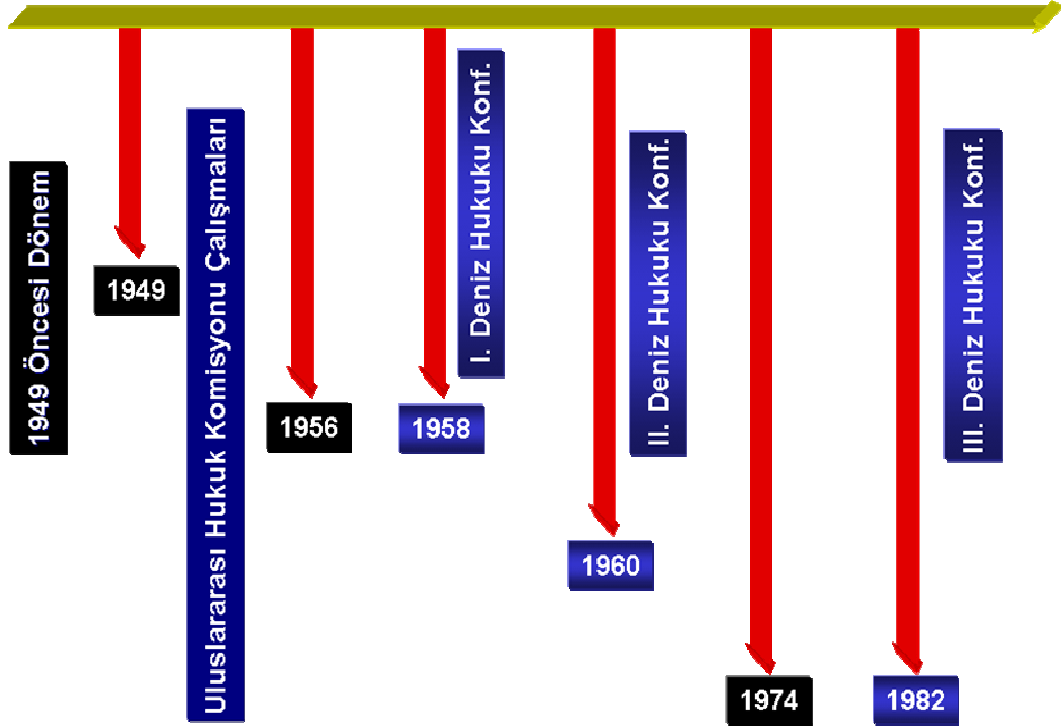

Şekil 1: Dünyada Paylaşılmış Denizler

(Kaynak: HARMANCIK, 2003)

Devletler, denizlerdeki menfaatlerini hukukileştirmek, diğer bir ifade ile hak haline dönüştürmek amacıyla menfaat birliktelikleri oluşturmaya başlamışlar ve BM (Birleşmiş Milletler) şemsiyesi altında deniz hukukuna ilişkin 3 büyük konferansın toplanmasını sağlamışlardır, I. Deniz Hukuku Konferansı sonunda denizlerle ilgili hukuku uluslararası arenada ilk defa yazılı olarak ortaya koyan 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri hazırlanmıştır. Düzenledikleri 4 temel konuyu adlandıran bu sözleşmeler (Günaydın, 2000;3);

- Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (KBBS),
- Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (KSS)
- Açık Deniz Sözleşmesi (ADS),
- Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Sözleşmedir (BADCKKS)

Şekil 2: Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri

(Kaynak: HARMANCIK, 2003)

1958 Cenevre sözleşmeleri deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda önemli düzenlemeler getirmiştir. Ancak buna rağmen söz konusu düzenlemeler ne kıyıdaş devletleri ne de güçlü denizci devletleri tam olarak tatmin edememiştir. Bunun bir sonucu olarak 2 yıl sonra Cenevrede 2. Deniz Hukuku Konferansı toplanmıştır. Bu konferans hiçbir anlaşma belgesi imzalanmadan dağılmıştır.

Daha sonra 1974 yılında Venezuela'nın başkenti Karakas'da BM Deniz Hukuku Konferansı çalışmaları başlamıştır. Çalışmalar 1982 yılına kadar devam

etmiştir. Çalışmalar sonunda en kapsamlı deniz hukuku düzenlemesi olan 1982 BMDHS (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi) ortaya çıkmıştır.

9 yıl süren (1973-1982), 3. Deniz Hukuku Konferansına katılım ve ilgi 1958 Cenevre Sözleşmeleri Konferansından farklı olarak çok daha yüksek olmuştur. Ancak ülkelerin çıkar çatışmaları yine konferansın akışına yön vermiştir. Örneğin; gelişmiş ülkeler ile üçüncü dünya ülkeleri arasındaki çıkar çatışmalarına ayrıca doğal kaynakları bol kıyı devletleri ile diğer ülkelerin çatışmaları eklenmiştir (Sur, 2000;272).

Türkiye'nin taraf olmadığı BMDHS'ye 149 ülke taraftır (Özman, 2006;420).

Şekil 3: BMDHS'ne Taraf Olan Devletler

(Kaynak: HARMANCIK, 2003)

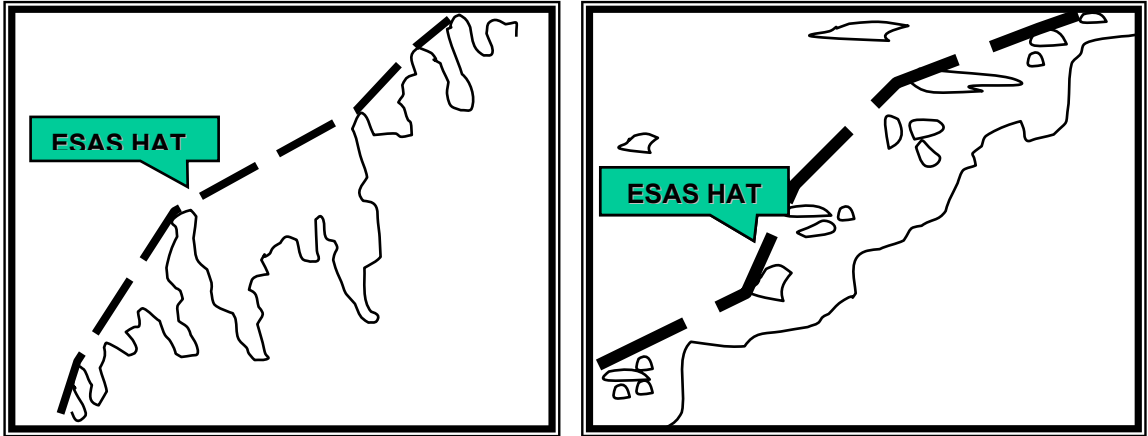
1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesiyle denizler adeta yeniden paylaşılmıştır. Bu sözleşmeyle bir yandan o güne kadar bilinmeyen yeni kullanım alanları devletlerin milli yetkilerine tabi kılınırken, öte yandan deniz alanlarının 1982 öncesi hukuki statüleri de tanınmayacak şekilde değiştirilmiştir. Milli yetkiye tabi olan alanlar artarken, milletlerarası alanlar ise önemli ölçüde azalmıştır (Gündüz, 1999; 43).

Şekil 1'de de görüleceği üzere, karalardan sonra ülkelerin deniz alanlarında da denizlerin paylaşımı mücadelesinin bir sonucu olarak hızla bir artış meydana gelmiştir.

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve BMDHS ile artık klasik deniz hukukunda yer alan devletin mutlak egemenliğine tabi olan ve tabi olmayan deniz alanları yani uluslararası sular kavramları da tamamen değişmiş yeni paylaşım kavramları kabul edilmiştir. Böylece daha önce devletlerin alaka ve menfaatleri olarak anılan kavramlar devletin hakkı haline getirilmiştir.

BMDHS, her devlete karasularının genişliğini tespit etme hakkını tanıırken bu genişliğin sözleşme ile tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemeyeceğini hükme bağlamıştır. Karasularının ölçülmesinde kullanılan bahse konu esas hatlar normal ve düz esas hatlar olup maksimum 24 millik bitişik bölge, 200 millik MEB, 200 ile 350 mil arasında değişebilen kıta sahanlığı, karasularının iç sınırını da oluşturan bu esas hatlardan ölçülür.

Esas hatlar Şekil 4'dedir.

Şekil 4: Esas Hatlar

(Kaynak: HATİPOĞLU, a, 2005)

Bugün gelişmiş denizci devletler, denizlere paylaşılmış nazarı ile bakmakta, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB'e ilişkin haklarını teknolojik gelişmelere paralel olarak kullanmaktadır. Yapılmakta olan mücadele büyük okyanus alanlarının

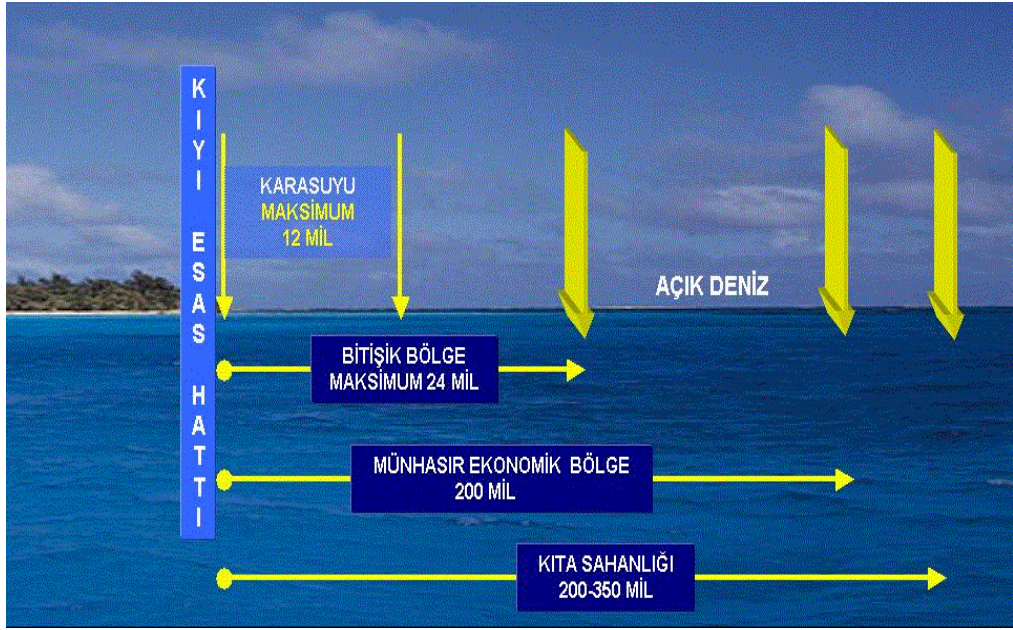
paylaşımı mücadelesidir. Belki 21 nci YY'ın ilk çeyreğinde, dünyamızın %71'ini oluşturan su kesimi, ulaştırma ve uçuş serbestisi dışında insanlığın ortak malı olma hüviyetini kaybedecek, nimetlerini, işletebilen güçlü devletlere sunmaya devam edecektir. Belki de bu devletler, bu alanlar üzerindeki alaka ve menfaatlerinin tümünü hakka dönüştürecek, diğer bir ifade ile denizler ve okyanuslar da tümüyle paylaşılmış olacaktır (Günaydın, 2000;5).

Çok geç olmadan Türkiye'nin de denizlerin paylaşımı mücadelesinde yerini alması gereklidir. Bugün için teknolojik imkanlar dahilinde olmasa bile orta ve uzun vadede gelişecek yeni teknolojiler ile denizin henüz fark edilmemiş değerleri ortaya çıkabilir veya henüz ulaşılamayan zenginliklerine ulaşma imkanı doğabilir.

1.2. DENİZ YETKİ ALANLARINA İLİŞKİN TEMEL ESASLAR

Uluslararası hukuk bakımından deniz, tuzlu su olma ve tüm dünya yüzeyinde doğal bir ulaşım-iletişim alanı oluşturma kriterlerine göre değerlendirilmektedir. Deniz tuzlu olsa bile eğer uluslararası ulaşım ve iletişime olanak vermiyorsa (örneğin ölüdeniz), uygulanan uluslararası hukuk açısından deniz olarak nitelendirilemez ve bu tür su alanları göl olarak değerlendirilir (Pazarıcı, 2003;281).

Denizler uluslararası hukuk açısından, egemenlik seviyelerine göre çeşitli seviyelerde değerlendirilir. Devletin mutlak egemenliğinin söz konusu olduğu alanlar devletin deniz ülkesini oluşturur. Münhasır egemenlik haklarına sahip olduğu diğer alanlar deniz ülkesine dahil olmamakla birlikte bu hakları kullandığı alanlardır. Geriye kalan deniz alanları ise uluslararası sulardır ve hiçbir ülkenin herhangi bir seviyede egemenliği söz konusu değildir (Pazarıcı, 2003;281).

Şekil 5: Deniz Yetki Alanları

(Kaynak: HARMANCIK, 2003)

Denizlerin paylaşılması mücadelesinde denizler çeşitli isimler ve çeşitli egemenlik seviyelerinde tasnif edilmiştir. Deniz alanlarının hukuki rejimleri farklılık göstermektedir. Kara ülkesinden uzaklaştıkça aşama aşama kıyı devletinin deniz alanlarındaki yetkileri azalmaktadır. Denizlerde sınırlandırmaya tabi alanlar basit bir sınıflandırma ile şu şekilde ifade edilebilir (Sur, 2000;273).

- Ulusal sınırlar içinde kalanlar, (iç sular, karasuları, takımada suları ve belli ölçülerde uluslararası boğazlar)

- Ulusal sınırlar dışında, kıyı devletinin ilanı ile belirli işlevsel münhasır yetkileri olan yerler, (bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, münhasır balıkçılık alanları)

Kıta sahanlığı ise ilana bağlı olarak oluşmayıp, ulusal sınırların dışına da uzanan geniş bir bölümü içerir.

- Hiçbir devletin yetkisinde bulunmayıp herkesin serbestçe girip yararlanabileceği açık deniz, ayrı bir alandır.

Deniz yetki alanları neredeyse ülkelerin kara hakimiyet alanları kadar hayati bir önem kazanmaktadır. Ülkeler bir yandan deniz ülkelerinin sınırlarını genişletmek mücadelesi verirken diğer yandan diğerlerinin deniz ülkelerini geliştirmelerine engel olmaya çalışmaktadırlar. Bu paradoks nedeniyle yıllardır devam eden hukuksal zemine oturtma çalışmaları tam olarak başarıya ulaşmamaktadır. Benzer nedenlerle kısa ve orta vade de böyle bir gelişme beklenmemektedir.

1.2.1. Egemenliğe Tabi Deniz Kesimi (Devletin Deniz Ülkesi)

Devletler, kara ülkelerine benzer biçimde deniz ülkesi olarak adlandırılan ve kıyı hattına bitişik bir deniz kesimine sahiptirler. Devletin ülkesini oluşturan deniz kesimi ile bu kesimin ötesindeki deniz kesimleri, farklı hukuki rejimlere tabi tutulmuşlardır (Toluner, 1996;55).

Devlet ülkesinin bir parçasını oluşturan bu alanlarda (İçsular, karasuları, takımda suları, boğazlar) mutlak yetkisi bulunmakla birlikte karasuları, takımda suları ve boğazlarda diğer devletler lehine bazı istisnai haklarda verilmiştir.

Devletlerin egemen haklara sahip olduğu deniz ülkesi, esas hatlar (base line) olarak adlandırılan hatla (Bkz. Şekil 4) kara ülkesi arasında kalan iç sular ve bu hattın ötesine uzanan karasularından oluşur. Bu nedenle devletin deniz ülkesinin tanımlanması ve belirlenmesinde en önemli kriter esas hatlardır. Esas hatlar gerek KBBS'de gerekse BMDHS'de normal ve düz esas hatlar olarak ikiye ayrılmış ve bu başlıklar altında incelenmiştir Normal esas hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattı (suların en çok çekildiği noktalar) olarak tanımlanmıştır.

1.2.1.1. İç Sular,

İç sular devletin deniz ülkesinin bir bölümünü oluşturmaktadırlar. Bu deniz kesiminde devlet neredeyse kara ülkesindeki egemenlik haklarının tamamına sahiptir ve bu hakları kullanmaktadır. Devlet bu egemen haklarını kullanırken diğer yandan başka bir tartışma gündeme gelmektedir. Diğer ülke gemilerinin iç sulardaki serbestiyeti konusu. Bu konuda bazı soru işaretleri vardır. Devletin limanlarını yabancı ülke gemilerine kapatıp kapatamayacağı konusunda geçen yüzyılda devletlerin iç sular rejimine tabi tutulan limanlarını yabancı gemilere kapatma hakkı

bulunduğu yönünde görüşün ağırlıklı olmasına karşın, günümüzde, limanlara ve iç sulara girişlerin engellenemeyeceği düşüncesi ağırlık kazanmaktadır (Pazarcı, 2003;301).

Bugün uluslararası uygulama ticaret gemilerinin giriş çıkışının serbest olması yönündedir. Harp gemileri açısından genelde kabul gören görüş ise kıyı devletinin yabancı savaş gemilerinin limanlara girişini yasaklama hakkı olduğu şeklindedir. İç sular rejimine, esas hatların kara tarafında kalan kısmına ilaveten körfezler ve limanlar da dahildir (Günaydın, 2001;4-4).

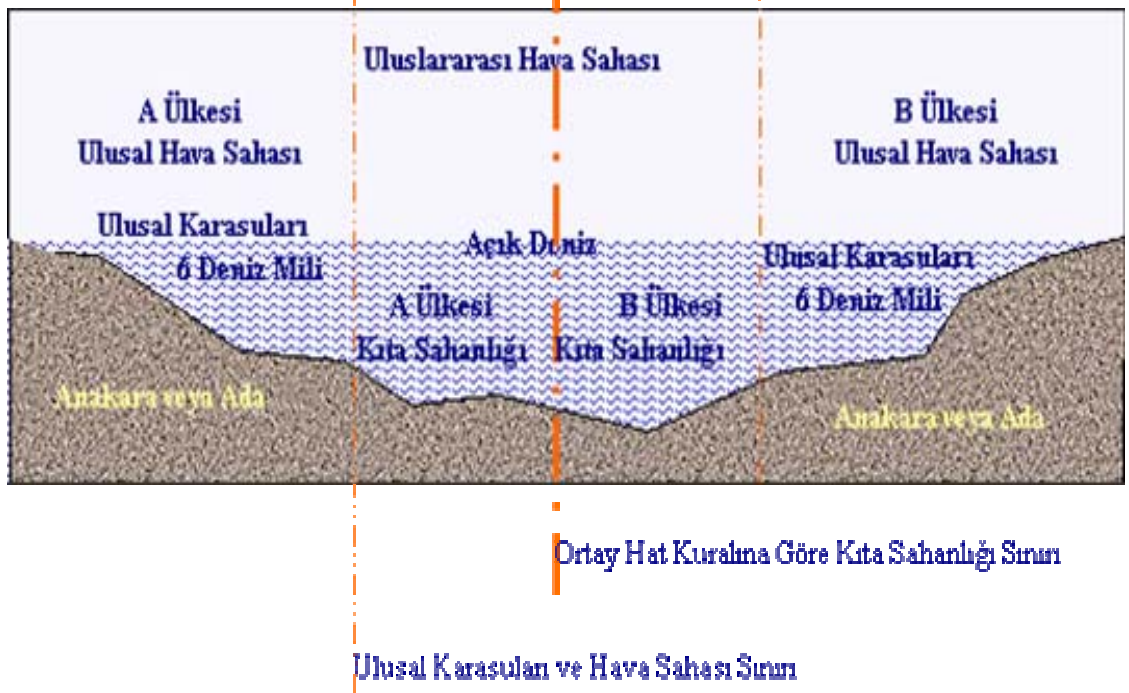
Kıbrıs adasında da gündeme gelecek çözüm paketlerinde Annan Planı'nda yer aldığı gibi iç sulardaki yetki konusu önem kazanacaktır. Bu konu diğer yandan bayrak ve liman devleti kontrol yetkisi ile de doğrudan ilgilidir. İç suların kurucu devletin mi yoksa federal devletin yetkisinde mi olacağı konusu bu anlamda önem kazanmaktadır.

Körfezler, tarihi olarak körfez olarak nitelendirilmesi durumu hariç, ağız genişliği çap olarak kabul edildiğinde, bu çapı esas alan bir yarım daireden daha büyük bir deniz alanına sahip belirgin bir girinti olarak tanımlanmıştır. Limanlarda ise, karasuları sınırlandırması bakımından liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan en dışarıdaki liman tesisinin kıyının bir parçasını teşkil ettiği (BMDHS, Md. 10/2) kabul edilir ve bu hattın içi iç sular olarak telakki edilir (Günaydın, 2001; 4-4).

1.2.1.2. Karasuları

Karasuları, denizlere kıyısı olan devletlerin kara ülkelerini çevreleyen ve duruma göre bitişik bölgeye, münhasır ekonomik bölgeye ya da doğrudan açık denize kadar uzayan deniz kuşağını belirtmek için kullanılan terimdir.

Daha öncede belirtildiği gibi, karasuları kıyı devletinin deniz ülkesinin parçasını oluşturmaktadır ve istisnalar dışında kara ülkesinde de sahip olduğu egemenlik haklarını kullanmaktadır. Aksi yönde görüşlerde olmakla birlikte artık günümüzde bu konuda bir fikir birliği oluşmuştur ve artık karasularının kıyı devletinin ülkesine ait olduğu tartışılmamaktadır (Pazarcı, 2003;19).

Şekil 6: Karasuları ve Kıta Sahranlığı

(Kaynak: Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998)

Daha öncede bahsedildiği gibi kıyı devletinin, ülkesini oluşturan karasuları üzerinde egemen hakları mevcuttur ve bu haklar kara ülkesine yakın seviyede egemen haklardır. Bu hakların istisnası ise zararsız geçiş hakkıdır. Kıyı devleti zararsız geçişe yönelik olarak kabul ettiği kurallar dışında, bütün egemenlik haklarını kullanma yetkisine sahiptir (Pazarıcı, 2003;328).

Zararsız geçiş konusu özellikle Annan Planı'nda ortaya çıkan savaş gemilerinin izine ve bildirim tabi olması şartı nedeniyle Kıbrıs adası merkezinde oldukça tartışmalı bir hale gelmiştir. Uzmanlar tarafından da olası sorun alanları içinde sayılan bu konuya tezin ilerleyen bölümlerinde de detaylı olarak değinilecektir.

Gerek 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, gerekse 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Devletlerin egemenliğinin, kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde kıyılara yanaşık bulunan ve karasuları denilen bir deniz bölgesine kadar uzadığını (BMDHS Md. 2) açıklık ve kesinlikle belirtmektedir (Gündüz, 1996; 27). Karasuları ulusal ülkenin bir parçasıdır. Nitekim 2674 sayılı

Karasuları Kanunu'nun birinci maddesinde de "Türk Karasuları Türkiye Ülkesine dahildir (Resmi Gazete, 29 Mayıs 1982)" ifadesi yer almaktadır.

Karasuları kıyıların herhangi bir özellik göstermediği durumlarda olağan esas çizgiyi oluşturan en düşük su düzeyindeki kıyı çizgisinden başlamaktadır. Kıyıların iç su alanlarına yer vermesi durumunda ise; Karasuları iç suların dış sınırını oluşturan düz esas çizgilerden başlar (Pazarıcı, 2003;317).

İç sınırı böylece belirlenen ve bu konuda çok da fazla fikir ayrılığı yaşanmayan karasuları rejiminin dış sınırı ise tartışmaya açık bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 18 nci yüzyılda "top menzili" esası ile başlayan süreçte, 20 nci yüzyıl başlarından itibaren, karasularının genişliğinin 3 deniz mili olarak kabulü birçok ülke tarafından onay görmüştür. Ancak, bu konuda, bir Devletler Hukuku kuralı mevcut değildir. Cenevre Konferansların da kesin bir karar çıkmamıştır. Şu anda dış sınır ülkeden ülkeye değişmektedir ve devletlerin karasuları genişliği 3 deniz mili ile 12 deniz mili arasında değişmektedir (Pazarıcı, 2003;315).

Karasuları hakkında ilk yazılı ve çok taraflı hukuk belgesi olan 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik bölge Sözleşmesi 3 bölüm ve 23 maddede karasularının tanımını sınırlarını, zararsız geçiş hakkını ve kıyı devleti ile diğer devletlerin bu sular üzerindeki hak ve yükümlülüklerini tanımlamıştır (Günaydın, 2001;4-9).

Buna göre ;

Kıyı devletinin karasuları üzerinde egemen haklara sahip olduğu (KBBS, Md.1) ve bu egemenliğinin karasularının deniz yatağı, toprak altı ile hava sahasını da kapsadığı (KBBS, Md.2) belirtilmiştir.

Sözleşme karasularını genişliği konusunda bir mesafe tespit etmemiş olmasına karşın karasularının sınırlandırılması konusunu incelemiştir. Karasularının iç sınırını normal esas hatların (KBBS, Md.3) oluşturduğunu, ancak normal esas hatların yerine özel durumlarda düz esas hatların da kullanılabileceği belirtilmiştir (KBBS, Md.4). Sözleşmede, kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler için karasularının sınırlandırılmasında hakça ilkeler ön planda tutulmuş ve özel bir

anlaşma, tarihi bir hak veya özel şartlar yoksa eşit uzaklık ilkesinin geçerli olacağı belirtilmiştir (KBBS, Md.12).

KBBS kıyı devletine karasularında egemenlik hakkı tanırken aynı zamanda sorumluluk da yüklemiştir. Buna göre kıyı devleti karasuları içerisinde seyir tehlikelerini uygun şekilde ilan etmeye yükümlüdür. Aynı zamanda KBBS den BMDHS ye kadar olan dönemde bu sorumluluğun seyir kolaylıklarının sağlanması, polis görevleri, düzenin sağlanması ve seyir tehlikelerinin markalanması gibi konuları da kapsadığı yorumları yapılmıştır (Günaydın, 2001;4-9).

KBBS kıyı devletinin egemenlik alanı olarak nitelendirilmiş olan karasuları içerisinde yargı yetkisini nasıl kullanacağını, ticari gemiler ve askeri ve gayri ticari devlet gemileri olarak ayrı ayrı incelemiştir. Ticaret gemileri ve ticari amaçla kullanılan devlet gemilerine aşağıdaki durumlarda kıyı devleti tarafından cezai yargı yetkisi kullanılabilir (KBBS, Md. 19.1), (Günaydın, 2001;4-10);

- a. Suçun sonuçları kıyı devletine sirayet ediyorsa
- b. Suç ülkenin barışını veya karasularının düzenini bozacak türde ise
- c. Geminin kaptanı veya bayrak devletinin konsolos tarafından yerel makamların yardımı istenmiş ise
- d. Uyuşturucu maddenin kanun dışı trafiğini önlemek için gerekliyse

Ancak kıyı devleti iç sularında işlenmiş olan bir suça ait yargı yetkisini yukarıdaki maddeler haricinde olsa dahi karasuları içerisindeki bir gemi üzerinde kullanılabilir (KBBS, Md. 19.2).

Harp gemilerine ve ticari amaçlı olmayan devlet gemilerine uygulanacak kural ise şöyle tanımlanmıştır;

Kıyı devleti karasularından geçişle ilgili düzenlemelere uymayan harp gemisini uyaracak, uyarıya rağmen düzenlemelere riayet etmeyen gemiden karasularını terk etmesini isteyecektir (KBBS, Md. 23). Bu madde ile harp gemileri ile gayri ticari devlet gemileri kıyı devletinin yargı yetkisi dışında tutulmuştur.

Karasuları üzerinde yazılan ikinci çok taraflı hukuk belgesi III. Deniz Hukuku Konferansı sonunda 1982 yılında imzalanan BMDHS olmuştur.

Karasuları, BMDHS II. Kısımda toplam 3 bölüm 29 madde içerisinde tanımlanmıştır.

BMDHS, karasularındaki kıyı devletinin egemenliğini KBBS ile aynı şekilde tanımlamıştır. Bu sözleşmenin karasuları konusunda uluslararası hukuka getirdiği en önemli kural karasularının genişliği konusunda olmuştur. Sözleşmeye göre (BMDHS, Md.3) karasularının dış sınırının tanımlanan esas hatlardan itibaren en çok 12 mil olabileceğini belirtmiştir.

Burada sözleşme karasularının genişliğini 12 mil olarak belirlememiş, kıyı devletlerine 12 mile kadar genişlikleri saptama hakkı tanımıştır. BMDHS esas hatlar konusunda KBBS' deki düzeni iki istisna dışında kabul etmiştir. Birincisi, düz esas hatların cezir yüksekliklerin esas alınarak çizilemeyeceği koşulunun bu tür hatların uluslararası alanda kabul edilmiş olması durumunda geçerli olmayacağı (BMDHS, Md.7.4), ikincisi ise MEB kavramının ortaya çıkması ile sözleşmeye girmiş olan, çizilen düz hatların bir başka devletin karasularını açık deniz veya MEB den ayıracak tarzda düzenlenemeyeceği (BMDHS, Md.7.6) koşullarıdır.

BMDHS kıyıları yan yana ve karşı karşıya olan devletler için KBBS de olduğu gibi eşit uzaklık ilkesini (BMDHS, Md.15) kabul etmiştir.

1.2.1.3. Karasularında Zararsız Geçiş ve Zararsız Geçiş Hakkının Kullanılması

Karasularının devletin egemenlik alanı içinde olmasının kaçınılmaz sonucu, kıyı devletinin kara ülkesi üzerinde kullandığı yetkilerin tümünü karasuları üzerinde de kullanabilmesidir. Ancak, karasularının milletlerarası deniz ulaştırması bakımından taşıdığı büyük önem, kıyı devletinin egemenliğine ve yetkilerine birtakım sınırların getirilmesini zorunu kılmaktadır. İşte bu nedenle de, gerek 1958 sözleşmesi ve gerekse BMDHS "bu egemenliğin sözleşme hükümlerinin ve milletlerarası hukukun öteki kurallarının öngördüğü koşullar içinde kullanılacağını" vurgulamışlardır (Sevim, 2002;4-6).

Milletlerarası hukuk, kıyı devletinin yetkilerini özellikle iki konuda sınırlamakta ve hatta sınırlamanın da ötesinde bu konuları milletlerarası hukuk düzenlemektedir. Bu konulardan birincisi, karasuları kavramı kadar eski olduğu söylenen ”**zararsız geçiş hakkı**”, ikincisi ise yargı yetkisidir.

“Nedir bu zararsız geçiş hakkı?” diye bakılacak olursa,

Bu soruyu yanıtlayabilmek için önce “geçiş” in ne olduğunu bilmek; ardından geçişin “zararsız” nitelikte olmasının koşullarını saptamak gerekmektedir. “geçiş” şöyle tanımlanabilir: “gerek iç sulara girmeksizin karasularını aşmak, gerek iç sulara ulaşmak ve gerekse iç sulardan açık denize çıkmak için, karasularında seyretmektir (KBB Md.14)“ (Toluner, 1996;111).

Karasularında kıyısı olsun olmasın bütün devletlerin gemilerinin yararlanabileceği “geçiş hakkı”, milletlerarası deniz ulaştırması bakımından gemi çıkarına kabul edilen bir haktır. Buna karşılık kıyı devletinin çıkarları ise, geçişin ”zararsız” olmasını gerektirmektedir (Sevim, 2002;4-7).

Burada değerlendirme tamamen kıyı devletine bırakılmıştır. Geçişin zararsızlığına karar verecek tamamen kıyı devletidir. Çünkü karasuları belirli kısıtlamalar hariç ülkenin kara kesimi gibidir ve egemenlik alanıdır.

BMDHS'nin “zararsız geçiş teriminin anlamı” başlığını taşıyan 19. Maddesi: “geçiş kıyı devletinin barışına, düzenine yada güvenliğine hanel getirmedeği sürece zararsızdır” (Sönmezoğlu, 1996; 489), hükmünü koymaktadır. Maddenin fıkralarında kıyı devletinin barışına, düzenine ve güvenliğine zarar getiren davranışlar sıralanmış ve böylece geçişin ”zararsız” niteliğini ortadan kaldıran eylem, işlem ve davranışlar belirtilmiştir. Bunları sıralamak gerekirse (Sevim, 2002; 4-7);

- Kıyı devletinin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına yönelik tehdit veya kuvvet kullanılması veya Birleşmiş Milletler antlaşmasında belirtilmiş olan uluslararası hukuk ilkelerine aykırı diğer her türlü davranış,

- Hangi tür silahlarla olursa olsun eğitim veya tatbikat,
- Kıyı devletinin savunması yada güvenliği zararına bilgi toplanması,
- Kıyı devletinin savunmasına yada güvenliğine zarar vermeyi amaçlayan propaganda,
- Her türlü uçağın uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması,
- Her türlü askeri araçların uçurulması, güverteye indirilmesi veya alınması,
- Kıyı devletinin gümrük, maliye, sağlık, muhaceret konularındaki kanun ve nizamlarına aykırı olarak ticari eşyanın, paranın veya kişilerin gemiye alınması ve gemiden çıkartılması,
- Denizin isteyerek ve yoğun bir biçimde kirlenmesi,
- Her türlü balık avlama faaliyeti,
- Araştırma ve gözetleme faaliyetinde bulunulması,
- Kıyı devletinin herhangi bir haberleşme sisteminin veya diğer herhangi bir kolaylık veya tesisin çalışmasını engelleyecek faaliyetler,
- Geçişte doğrudan ilgisi olmayan herhangi bir diğer davranış.

Bu eylem ve işlemler geçişin zararsızlığını ortadan kaldırmakta ve kıyı devletinin bazı yetkilerini kullanma hakkının doğmasına neden olmaktadır (Gündüz, 2003;378). Bu yetkilerden biriside kıyı devletinin geçişi önleyebilmesi yetkisidir.

Burada Kıbrıs adası merkezli tartışmalara bakılacak olursa Annan Planı'nda yer alan ve tezin ilerleyen bölümlerinde detaylarıyla değinilecek olan yabancı harp gemilerinin birleşik Kıbrıs devleti karasularından geçişlerinde izin almaları zorunluluğu dikkate değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır; ve aynı zamanda üzerinde hukuk çevrelerince tam bir mutabakat olmayan bir konudur.

Zararsız geçiş hakkından yararlanma bakımından ticaret gemileri ile savaş gemileri arasında bir ayırım söz konusu mudur? konusunu incelemek ve 1958 Cenevre KBBS ve BMDHS'nin konuyu nasıl düzenlemiş olduklarına ana hatları ile bakılacak olursa;

İlk bakışta, anılan sözleşmelerin ticaret gemileriyle savaş gemileri arasında ayırım yapmamış olduğu kanısı uyanabilir. Gerçektende, her iki sözleşmede de

“kıyısı olsun olmasın bütün devletlerin gemileri karasularında zararsız geçiş hakkından yararlanır” ilkesi yer almıştır.

“Savaş gemilerine uygulanacak kurallar”, 1958 Cenevre KBBS’inde bulunmakta ve “savaş gemisinin, kıyı devletinin kara sularından geçiş ile ilgili kurallarına uymaması ve uyması yolunda yapılan çağrışı dikkate almaması halinde kıyı devleti geminin karasularından çıkmasını isteyebilir.” hükmünü içermektedir. BMDHS ise konuyu “savaş gemilerine ve ticari olmayan amaçlarla kullanılan öteki devlet gemilerine uygulanacak kurallar” (Gündüz, 1998;5), başlığı altında düzenlemiştir ve 1958 sözleşmesindeki hüküm aynen benimsenmiştir.

Söz konusu maddeler, zararsız bir geçiş bakımından ticaret ve savaş gemileri arasında ayırım yapılmadığı sonucuna götürmektedir. Tek fark, savaş gemileri yararınadır. Kıyı devletinin “kara sularında zararsız olmayan bir geçişi önlemek üzere gerekli tedbirleri alabilmek” yetkisi, savaş gemileri söz konusu oldukça kısıntıya uğramakta ve “geminin karasularından çıkmasını isteyebilme”den öteye gidememektedir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında, kıyı devleti geçişi önleyici tedbirleri alamayacak; ancak geminin karasularından çıkmasını diplomatik yoldan istemek zorunda kalacaktır (Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998;34).

Türkiye’nin bu konudaki tutumuna kısaca bakılacak olursa; Bakanlar Kurulu’nun 27.11.1978 gün ve 7/17144 sayılı kararı ile yürürlüğe konulması kararlaştırılan ve 20 şubat 1978 günlü ve 16556 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “*Yabancı Silahlı Kuvvetlere Ait Gemilerin Türk Karasularından Geçişleri, Türk İç Sularına ve Limanlarına Gelişleri ve Bu Sularda Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik*” barış zamanında yabancı silahlı kuvvetlere bağlı gemilerin Türk karasularından geçiş yapabilmelerini geçiş tarihinden en az 15 gün önceden “*bildirimde bulunulması*” koşuluna bağlamakta; aynı devlete ait üçten fazla savaş gemisinin aynı anda birlikte veya ayrı ayrı Türk karasularından geçebilmeleri için ise en az 15 gün önce T.C. Hükümeti’nden izin almasını öngörmekteydi. Ancak bu yönetmelikte egemen olan anlayışın, özellikle Ege’de ortaya çıkacak durumlar karşısında Türkiye’nin çıkarlarına uygunluğunun tartışılması nedeniyle (Sevim, 2002; 4-10), bu yönetmelik 24.11.1983 günlü 18252 sayılı resmi gazetede yayınlanarak aynı gün yürürlüğe giren “*Yabancı Silahlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İç*

Sularına ve Limanlarına Gelişleri ve Bu Sulardaki Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik“ ile yürürlükten kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 24 Kasım 1983).

Eski ve yeni yönetmelikler arasındaki en önemli fark bunların başlıklarından da anlaşılacağı üzere, ikincisinin “yabancı silahlı kuvvetlere ait gemilerin karasularından geçişleri”ni kapsam dışında bırakmış ve bu konudaki eski düzenlemeyi yürürlükten kaldırmış olmasıdır. Halen yabancı savaş gemilerinin Türk Karasularındaki durumunu düzenleyen ve yürürlükte olan milli bir düzenleme bulunmamaktadır. Böyle yapılmakla kıyılarımızı düzenleyen denizlerde ortaya çıkabilecek yeni durumlar karşısında hareket serbestisi kazanılmasının düşünüldüğü değerlendirilmektedir (Sevim, 2002;4-11).

Özetlemek gerekirse; 1958 sözleşmesi ile BMDHS’nde yabancı savaş gemilerinin karasularından zararsız geçişi ile ilgili hükümlerde farklılıklar bulunmaktadır. 1958 sözleşmesi yabancı savaş gemilerinin geçiş ile ilgili kurallara riayet etmemeleri halinde, sahildevletinin geminin karasularını terk etmesini isteyebileceğini öngörmektedir. Buna karşılık BMDHS, ticari amaç dışında kullanılan devlet gemilerini de aynı kategoriye koyduğu gibi bu tür gemilerin muaflik kapsamını da daraltmaktadır.

BMDHS’ne göre 1958 sözleşmesinde olduğu gibi bu tür gemilerin geçiş kurallarına uymamaları halinde, sahildevletinin bunların derhal karasularını terk etmelerini isteyebileceği gibi sahildevletinin bu tür gemilerin verdikleri zararların tazminini de isteyebilecektir.

1.2.1.4. Transit Geçiş Hakkı

1982 tarihli BMDHS’nde yer alan karasularının sınırlarının 12 deniz miline kadar belirlenebileceği kuralı daha önce açık deniz rejimine tabi olmaları nedeniyle serbestçe kullanılabilen 100’den fazla boğazın karasuyu rejimine tabi tutulması sonucunu doğurmuştur. Büyük deniz filosuna sahip büyük devletlerin rahatsızlığı nedeniyle III ncü Deniz Hukuku Konferansında söz konusu boğazlardan serbestçe geçişi temin edebilecek bir geçiş rejimini gündeme getirilmiştir (Toluner,1996;139).

Bu rejim sözleşmeye “Transit Geçiş Hakkı” olarak geçmiş olup tanımı şöyledir;

“*Transit Geçiş*”; açık denizin veya münhasır ekonomik bölgenin bir kısmı ile açık denizin veya münhasır ekonomik bölgenin diğer kısmı arasında, boğazdan sürekli ve çabuk transit geçmek amacıyla ulaştırma ve uçma serbestilerinin bu bölüm hükümleri uyarınca kullanılmasıdır (BMDHS Md.38.2).

Transit geçiş rejimi uygulanan boğazlarda, suüstü ve denizaltı gemileri ile uçaklar engelleme olmaksızın transit geçiş hakkından yararlanabilirler ve bu hakkın kullanılması geçici bir süre için dahi olsa engellenemez (BMDHS, Md.38). Uluslararası ulaşımda kullanılan boğazlarda transit geçiş hakkından yararlanacak gemi ve uçaklar, zararsız geçişi bozan hükümlerde olduğu gibi sürekli ve hızlı bir geçişin gerektirdiği faaliyetler dışında her türlü davranıştan kaçınmak zorundadırlar (BMDHS, Md.39).

Transit geçişle ilgili tereddütlerden biri de bu rejimin uygulanacağı uluslararası boğazların belirgin bir tanımının yapılmamış olmasıdır (Bkz. BMDHS MD 38/1-2).

1.2.1.5. Kıyı Devletinin Karasuları İçinde Bulunan Yabancı Gemiler Üzerindeki Yargı Yetkisi

Harp gemileri veya ticaret gemileri, kıyı devletinin karasularından geçerken, kıyı devletinin kendi iç hukukuna göre karasularında koymuş olduğu kural ve yasalara uyma zorunluluğu getirilmiştir. Ticaret gemilerinin kıyı devletinin karasularında işlediği suçlar (kıyı devletini ilgilendiren ve kıyı devletinin barışına, güvenliğine hanel getiren suçlar) üzerinde kıyı devleti bu gemiler üzerinde yetki kullanabilir, savaş gemileri ise kıyı devletinin hiçbir şekilde ne cezai, ne de hukuki müeyyidelerine tabi tutulamaz (Akin, 1978;144).

Kıyı devletinin barış ve güvenliğini tehdit eden yabancı savaş veya resmi hizmete tahsis edilmiş gemiler üzerinde, kıyı devleti bu gemilerin sadece karasularını terk etmelerini isteyebilir. Savaş gemilerinin, devletin karasularından geçişleri esnasında, geçişlerinin zararlı olması durumu çağımız teknolojisine bağlı olarak, eskisinden daha da gelişmiş durumdadır. Eskiden kıyıları bombalamaya ve keşif yapmaya yönelik olan harp gemileri, bugün gelişmiş savaş teknolojisine sahip

üzerlerinde güdümlü mermiler, elektronik sistemler, uçaklar taşımaktadırlar ve bu harp gemileri millerce öteden sadece kıyı devletini değil, denize kıyısı olmayan ülkeleri de bu sayede tehdit eder duruma gelmişlerdir (Kozanhan, 2001;11).

1.2.1.6. Türk Karasuları ve Hukuki Statüsü

1958 Cenevre KBBS'den önceki dönemde karasularının genişliğine ilişkin genel kabul 3 deniz milidir. Türkiye'de buna paralel olarak karasularını bu dönemde 3 mil olarak uygulamıştır. Bu konuda referans yapılabilecek tek belge Lozan Anlaşmasıdır. Anlaşma metninde doğrudan karasularının genişliğine yönelik bir atıf bulunmamaktadır. Ancak "Asya kıyısından 3 milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk egemenliği altında kalacaktır" ifadesinden karasuları genişliğinin 3 mil olarak düşünüldüğü sonucu çıkarılmaktadır (Pazarıcı, 2003;333).

Lozan anlaşmasından sonra karasularına ilişkin karşımıza çıkan diğer belge 15 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı karasuları kanunudur. Söz konusu kanunda Türk karasuları 6 deniz mili olarak öngörülmüştür. Diğer yandan kanunda karasuları 6 milden fazla olan ülkelere yönelik olarak da aynı uygulamayla karşılık verileceği yani diğer ülkenin belirlediği mesafenin karasuyu genişliği olarak belirleneceği hükmü yer almaktadır. Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte Türk karasuları Ege denizinde 6, Karadeniz ve Akdeniz'de ise 12 mil olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Bahse konu karşılıklılık ilkesi karasularının genişliğini belirleme inisiyatifini tamamen karşı tarafa bırakan bir yapı sergilemekteydi. Bu mahsuru nedeniyle adı geçen kanun 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı "yeni" karasuları kanununun 6. madde hükmü gereğince yürürlükten kaldırmıştır. "Yeni" karasuları kanunu Türk karasularını 6 mil olarak belirlemiş ve genişletme yetkisini bakanlar kuruluna vermiştir. 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı "yeni" karasuları kanununa istinaden Bakanlar Kurulu'nca Karadeniz ve Akdeniz'de önceki kanunla belirlenen karasuları genişliğinin uygulamasına devam edilmesine (29 Mayıs 1982 ve 8/4742 sayılı Bakanlar Kurulu kararı) karar verilmiştir (Pazarıcı, 2003;333).

Türkiye Cumhuriyeti Karasularında egemenlik haklarının kullanılması konusundaki ulusal mevzuatta kabul edilen başlıca kanunlar şunlardır (Pazarıcı, 2003;339) ;

- a. 19.4.1926 tarih ve 815 Sayılı Kabotaj Yasası.
- b. 12.1.1932 tarih ve 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Kanunu.
- c. 25.4.1973 tarih ve 1710 Sayılı Eski Eserler Yasası.
- d. 18.12.1981 tarih ve 2565 Sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Yasası.
- e. 5.4.1983 tarih ve 2813 Sayılı Telsiz Yasası.
- f. 10.6.1946 tarih ve 4922 Sayılı Denizde Can ve Mal Korunması Yasası.
- g. 22.3.1971 tarih ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Yasası.
- h. 15.7.1950 tarih ve 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'ye Giriş Ve Çıkışlarını Düzenleyen Yasa.
- i. 06.11.1981 tarih ve 2548 Sayılı Gemi Sağlık Resmi Yasası.
- j. 09.7.1982 tarih ve 2692 Sayılı Sahil Güvenlik Yasası.
- k. 09.8.1983 tarih ve 2872 Sayılı Çevre Yasası.
- l. 10.7.1940 tarih ve 270 Sayılı Denizde Zapt ve Müsadere Yasası.
- m. 25.2.1981 tarih ve 2419 Sayılı Gümrük Yasası.
- n. 12.3.1982 tarih ve 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Yasası.

1.2.2. Açık Denizler

“Açık denizlere ilişkin gelişmeleri “alanların daraltılması, yetkilerin genişletilmesi” şeklinde özetlemek mümkündür” (Özman, 2006;85). Açık denizler ülkelerin deniz ülkesine dahil olmayan alanlardır ve temelini açık denizlerin serbestliği ilkesi teşkil etmektedir (Toluner, 1998;189).

Açık denizler devletlerin egemenlik alanları dışındadır ve diğer tüm ülkeler bu deniz alanlarında hak sahibidirler. Açık denizlerin temelini örf ve adet kuralları oluşturur (Toluner, 1998;189).

1958 Cenevre Açık Denizler Konvansiyonunun 2. maddesi “açık denizler, bütün milletlere açık olduğu için hiçbir devlet, bunun herhangi bir kesiminin kendi egemenliğine tabi olduğunu, muteber bir biçimde ileri süremez” demektedir. Yine aynı sözleşmenin 1. maddesi açık denizleri “Bir devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına ve iç sularına ve takımda devletlerinin takımda sularına girmeyen bütün deniz kesimleri” (BMDHS Md. 86) şeklinde tanımlamıştır.

1.2.2.1. Bitişik Bölge,

Bitişik bölge, adından da anlaşılacağı gibi karasularına bitişik olan ve iç sınırını daima karasularının dış sınırının oluşturduğu bir deniz alanıdır. Bu alanda devlet denetleme yetkisine sahiptir (Pazarcı, 2003;358). Bitişik bölge rejimi karasularının dar olduğu dönemde devletlerin güvenlik ihtiyacından ortaya çıkmıştır (Toluner, 1998;191).

İç sınırı bu şekilde belirlenen Bitişik Bölgenin dış sınırı ise; KBBS'de 12 mil, BMDHS'de 24 mil olarak belirlenmiştir (BMDHS, Md.33 ve KBBS, Md.24/2).

Bitişik bölgenin başlangıç sınırı olarak karasularının ölçüldüğü hatlar esas alınmaktadır. Dolayısıyla da 24 mil olarak belirlenen bitişik bölge gerçekte 12 mil olarak uygulanmaktadır. Çünkü kıyı devleti zaten bitişik bölgenin ilk 12 milinde karasuyu rejimi kapsamında daha üst seviyede egemenlik haklarını kullanmaktadır (Harmancık, 2003; III-15).

MEB ve Kıta sahanlığı gibi nispeten yeni deniz alanlarının hukuka girmesiyle beraber bitişik bölge geçerliliğini bir ölçüde yitirmiştir. Bunlar arasında bir kapsam karmaşası vardır. Kıyı devletinin ne zaman bitişik bölgeye ilişkin yetkilerini, ne zaman ekonomik bölgeye ilişkin yetkilerini kullandıkları son derece birbiri içine girmiş konulardır. Fonksiyonunu önemli ölçüde yitirmiş olmasına rağmen, BMDHS'nin hazırlık çalışmaları sırasında bazı devletlerin ısrarı ile bitişik bölge sözleşmeye girmiştir (Sevim, 2002;4-18).

Karasularından farklı olarak "Bitişik Bölge" ilana bağlı bir müessesedir. Başka bir deyişle kıyı devleti bitişik bölgeye sahip olmayabilir, istediği takdirde ise bitişik bölgeye sahip olabilmesi için, böyle bir bölge üzerinde yetki kullanılacağına karar vermesi ve bu durumu ilan etmesi gerekmektedir. Böyle bir ilanın gerekliliği BMDHS'nin 33 ncü maddesinde belirtilmemiş olmasına karşın, maddenin tanımlanmasında kullanılan "... *gerekli olan kontrolü icra edebilir.*" ifadesinden böyle bir yetki için istek ve ilan gerekliliği çıkarılabilmektedir (Günaydın, 2001; 4-17).

BMDHS, Bitişik Bölgeye yeni bir boyut daha getirmektedir. Denizlerde bulunan arkeolojik ve tarihi kalıntılarla ilgili olan bu hususa sözleşmenin 303. Maddesinde yer

verilmektedir. Sahildar devletin bitişik bölgedeki yetkisini genişleten bu madde hükümlerine göre bir devletin bitişik bölgesinde bulunan bu tür kalıntılar sahildar devletin kara ülkesi veya karasularındaymış gibi kabul edilmekte, bunların başkaları tarafından çıkarılması sahildar devletin bu husustaki kanunlarını ihlal sayılmaktadır. burada dikkati çeken husus bu ana kadar bitişik bölgedeki su küttlesini ilgilendiren kavram, bu madde ile deniz tabanı ile altını da etki alanına almaktadır (Sevim, 2002;4-18).

Kıyı devletinin bu deniz alanındaki yetkileri 4 konuda sınırlandırılmıştır. Bunlar;

- a. Gümrük
- b. Maliye
- c. Muhaceret
- d. Sağlık, konularıdır.

Kıyı devletinin bu konularda yetkisi olmakla beraber söz konusu yetkilerini kullanabilmesi için yukarıda sayılan 4 konudan herhangi birisine giren bir yasal olmayan eylemin gerçekleştirilmiş veya gerçekleştirilmek üzere olması gerekmektedir. Bu esas dışında, uygulamanın, BMDHS 303. maddesi (Denizde Bulunan Arkeolojik Ve Tarihi Objeler) kapsamında bir istinası bulunmaktadır. BMDHS 303. maddesi gereği kıyı devleti denizde bulunan arkeolojik ve tarihi objelere ilişkin işlenen eylemlere karşı kendi egemenlik alanları dışında dahi yasalarına uygun olarak müdahale yetkisine sahiptir (Pazarcı, 2003; 359).

Mevcut duruma ilave olarak güvenlik amaçlı bitişik bölge tesis edilmesi 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda tartışılmıştır. Ancak, güvenlik teriminden her ülkenin farklı anlamlar çıkarabileceği düşüncesiyle genel kabul görmemiştir (Toluner, 1996;192).

Buna rağmen; "uygulamada tartışmalı olmakla birlikte devletlerin güvenlik amaçlı bitişik bölge uygulamalarına rastlanmaktadır" (Pazarcı,2003;359).

Özellikle denizden insan kaçakçılığı, yasadışı göç ve uluslararası terörizm ile mücadele kapsamında yürütülen faaliyetlerde konu sık sık gündeme gelmekte ve ülkelerin yetki sınırları tartışılmaktadır.

Türkiye'nin uygulamalarına bakılacak olursa;

Bu konuda karşımıza ilk olarak çıkan belge 1926 tarihli "*Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline İlişkin Kanun*"dur. Türkiye bu kanun ile 4 millik bir gümrük bitişik bölgesi kabul etmiştir. Daha sonra çıkarılan 1949 tarihli ve 5383 sayılı "*Gümrük Yasası*" ise Türkiye'nin gümrük sınırları siyasal sınırlar ile aynı tutulmuştur ve dolayısıyla 4 mil olarak öngörülen gümrük bitişik bölgesi de geçerliliğini yitirmiştir. Bugün için Türkiye herhangi bir Gümrük Bitişik Bölgesine sahip değildir (Pazarcı,2003;360).

Türkiye'nin bugüne kadar bahse konu uygulamasından başka bitişik bölge uygulaması söz konusu olmadığı gibi bitişik bölge uygulaması amacına yönelik herhangi bir tasarrufu da yoktur (Günaydın, 2001;4-18).

Bu strateji ile Ege'de meydana gelebilecek gelişmelerde hareket serbestisi elde edilmesinin amaçlandığı düşünülmektedir.

1.2.2.2. MEB (Münhasır Ekonomik Bölge),

Aslında MEB, bazı Latin Amerika ve Afrika devletlerinin 200 mile varan aşırı karasuları iddialarının yerini almak üzere geliştirilen bir kavramdır (Sur,2000;313). Bu kavram tamamen yeni olup, BMDHS ile somut nitelik kazanarak, hemen hemen hiçbir devletin itiraz etmediği bir devletler hukuku niteliğini almıştır (Sevim, 2002;4-28).

MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı hattan itibaren 200 millik (BMDHS Md. 57) ve karasuları dışında kalan bir deniz alanında su tabakası, deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine münhasır ekonomik haklar ve yetkiler tanıyan bir kavramdır (Günaydın, 2001;4-30).

Bu bölge kavramının geliştirilmesinde ana amaç kıyı devletlerinin ekonomik egemenliklerini kıyılarından itibaren daha geniş bir deniz bölgesine yayarak, diğer pek çok faydanın yanı sıra avlanma bölgelerini korumaktır (Çalık, 2002;46).

Bu noktada MEB kavramı ile aslında denizin ulaştırma dışında kalan tüm zenginlikleri tarif edilmektedir. Deniz yetki alanları içerisinde bekli de karasularından sonra en önemli ve stratejik alanıdır. Deniz yatağı ve toprak altını dahi kapsamı dikkate değerdir. MEB ile birlikte tüm denizlerin yaklaşık olarak %36'sı belirli seviye ve konularda ulusal yetki alanına girmiştir. Öte yandan denizlerden elde edilen canlı kaynakların %90'ının kıyılar ile 200 deniz mili hattı arasından elde ettiği verisinden hareketle canlı kaynakların çok önemli bir bölümünün şu anda kıyı devletlerine bırakılmış durumda olduğu söylenebilir. Bu durumun kıyısı olmayan devletlerin aleyhine olduğu düşünülmektedir (Sur, 2000; 315).

MEB'de kıyı devletine verilen hukuki haklar egemenliğe dayalı değil işlevsel haklardır ve kıyı devleti tarafından ilan edilmesi gereklidir. Kıta sahanlığı gibi kendiliğinden sahip olunamaz (Sur, 2000;314).

Kıyı devletinin MEB'de sahip olduğu ekonomik nitelikli haklarını iki ayrı grupta toplayabiliriz;

- Belirtilen bölgenin su kütlesi, deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklar üzerindeki hakları,
- Belirtilen deniz alanının işletilmesi ile ilgili olan haklardır.

MEB rejimine, belirtilen bölgenin su kütlesi, deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklar üzerindeki hakları olarak baktığımızda, kıta sahanlığı ile elde edilen haklara ek olarak su tabakasında sahip olunan, canlı ve cansız doğal kaynakların işletilmesine yönelik haklar olarak görülmektedir.

Kıyı Devletinin BMDHS Md.56'da yer alan deniz alanının işletilmesi ile ilgili ekonomik nitelikli hakları ise ;

- Sudan, akıntılardan ve rüzgardan enerji elde edilmesi gibi direkt tarif edilmiş haklar.
- MEB kavramı ile ters düşmeyecek ve diğer devletlerin haklarına zarar vermeyecek diğer ekonomik nitelikli faaliyetler,örneğin turizm amaçlı faaliyetler bu niteliktedir.

Burada bir diğerk önemli nokta; kıyı devleti adı her ne kadar ekonomik bölge olsa da, MEB üzerinde ekonomik haklar dışında da birtakım haklarla donatılmıştır. BMDHS Md.56/b'de yer alan bu haklar kapsamında kıyı devleti diğerk devletlerin faaliyetlerini düzenleme ve hatta men etme yetkisine sahiptir (Sur,2000;315). Bu konular;

- Yapay ada ve tesislerin kurulması,
- Bilimsel araştırma yapılması (BMDHS,Md.246),
- Avlanacak balık miktarının belirlenmesi,
- Deniz ortamının korunması (BMDHS, Md.220).
- Canlı kaynaklara ilişkin düzenlemelere uyulması (BMDHS, Md.73).

Kıyı devleti yukarıda bahsedilen tesislerin kurulması, işletilmesi ve kullanılmasında tek yetkilidir. Ayrıca bu tesislerin güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak kıyı devleti 500 m.'yi aşmayacak şekilde bir güvenlik bölgesi oluşturabilir. Burada önemli nota şudur ki; bu tesisleri ve tesislerin güvenlik bölgeleri uluslararası seyrüsefer için gerekli olan tanınmış su yollarına müdahale teşkil etmeyecek şekilde oluşturulmalıdır (BMDHS Md.60).

Kıyı devletinin bilimsel araştırmalar konusunda ki yetkileri BMDHS Md. 246-256'de detayları ile belirtilmiştir.

Tabiki MEB'de kıyı devletinin dışında diğerk ülkelerin de tartışmasız hakları mevcuttur. Diğerk devletlerin yararına olan bu haklar BMDHS Md. 58'de ayrıntılı olarak yer almaktadır. Açık deniz serbestilerinde sözü edilen bu haklar kısaca aşağıda sunulmuştur;

1. Seyrüsefer
2. Uçma
3. Sualtı kablo ve boru hattı döşeme ve bunların işletilmesi,

Üçüncü devletlere uygulanan yukarıdaki tüm hakların dışında canlı kaynakların işletimi konusunda kısmi haklar bazı devletlere tanınabilir. Bu özel durumlara ilişkin bilgiler aşağıdadır ;

1. Denize kıyısı olmayan devletler (BMDHS Md.69)

2. Coğrafi bakımdan dezavantajlı devletler (BMDHS Md.70)
3. MEB'in ilanından önce uyrukları bölgede avlanan devletlerdir (BMDHS Md.62/3).

1.2.2.2.1. MEB'in Genişliği ve Sınırlandırılması

BMDHS'de MEB'in genişliği 200 mil olarak belirlenmiş olup, bu mesafe karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren ölçülmeye başlanmaktadır (BMDHS Md.57).

1.2.2.2.2. Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları

Burada tartışılması gereken en önemli nokta BMDHS'ye taraf olmayan Türkiye'nin, MEB ilan hakkı olup olmadığı konusudur. Dünya üzerinde genel kabul görmüş ve uygulanan bu rejimin BMDHS'den bağımsız bir örf ve adet hukukuna mal olduğu düşünülmektedir (Toluner,1996;273).

Diğer yandan, Türkiye gibi üç tarafı denizlerle çevrili olan bir devletin MEB gibi bir alanı ilan etme hakkı olduğu ve bu hakkın BMDHS'ne taraf olmayı gerektirmediği değerlendirilmektedir (Pazarıcı,2003; 384).

Türkiye de bu değerlendirmelerin ışığı altında,;

Karadeniz'de 1984-86 yıllarında SSCB ve Romanya'nın MEB ilanına karşılık mütekabiliyet hakkını kullanarak Bakanlar Kurulu'nun 5 Aralık 1986 gün ve 86/11264 sayılı kararı ile Karadeniz'de MEB ilan etmiştir (Resmi Gazete, 17 Aralık 1986), (Pazarıcı,2003;384)

Müteakiben, SSCB ile yapılan mektup teatisi ile kıta sahanlığı sınırlarının MEB sınırları olarak kabulü uygun görülmüş ve Bakanlar Kurulu'nun 7 Şubat 1987 gün ve 87/11510 sayılı kararı ile anlaşmaya varılmıştır (Resmi Gazete, 28 Şubat 1987), (Pazarıcı,2003;384).

Son olarak 1987 yılında Bulgaristan da MEB ilan etmiştir (Pazarıcı,2003;385).

Bulgaristan'ın MEB ilan etmesini müteakiben Türkiye ile Bulgaristan arasında 4 Aralık 1997 tarihinde imzalanan antlaşma ile (Resmi Gazete, 21 Temmuz 1998) Karadeniz'de iki devlet arasında deniz yetki alanları, bu bağlamda MEB sınırları belirlenmiştir (Pazarıcı,2003;385).

Türkiye'nin Ege ve Akdeniz'de MEB uygulaması yoktur (Sur, 2000;316).

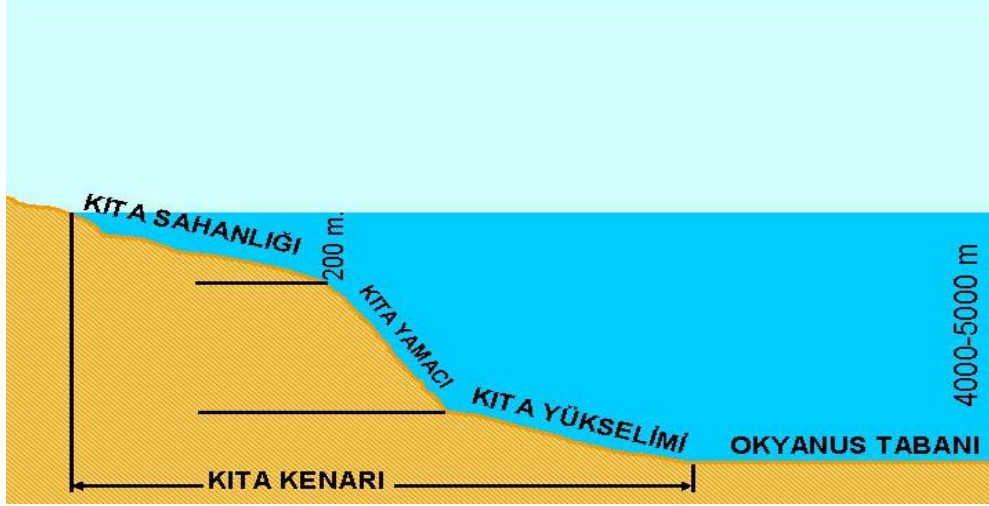
Akdeniz'deki uygulama ise;

Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası, Suriye ve Türkiye'nin kıta sahanlığı ve MEB'leri iç içedir. Bu nedenle taraflar gerginliği artıracak şekilde bir kıta sahanlığı veya MEB ilanından kaçınmışlardır. Suriye'nin 35 millik karasuyu ilanı ise, gördükleri uluslararası tepki nedeniyle fiiliyata geçirilememiştir. Tek kutuplu bir dünya düzenine gidilirken, yakın bir gelecekte de Doğu Akdeniz'de tek taraflı bir kıta sahanlığı veya MEB ilanı yapılamayacağı değerlendirilmektedir (Hatipoğlu, a,2005;4).

1.2.2.3. Kıta Sahanlığı

Kıta sahanlığı esas itibariyle ana kara parçasının deniz altında kalan ve oldukça eğimli şekilde 200 m. derinliğe uzanan kısmını ifade etmek için kullanılan bir coğrafi terimdir (Çalık, 2002;48). Yani kısaca ifade etmek gerekirse coğrafi anlamda, "*karanın deniz altında devam eden doğal uzantısı*", hukuki anlamda ise "*karasularının ötesinde başlayıp belirli bir uzaklık ve derinliğe kadar giden deniz tabanı ve toprak altı*" dır (Sur,2000;316).

Günaydın (2001), Encyclopedia Britannica(1929, cilt 6; 331)'dan alıntılanarak yerbilim açısından kıta sahanlığını; "kıtanın okyanus sahillerinden yaklaşık 100 kulaç (183 m.) derinliğe kadar hafif bir eğime sahip ve yaklaşık bu noktadan itibaren aniden derinleşen ve kıta yamacı olarak adlandırılan bölge ile birleşen kısma denir" şeklinde tanımlamaktadır.

Şekil 8: Kıta Sahaneliği

(Kaynak: HARMANCIK, 2003)

Tarihi gelişim itibariyle kıta sahanlığı, devletlerin egemenlik alanlarını genişletmek istekleri sonucunda açık denizler aleyhinde “*fiili bir işgal eylemi*” olarak başlamış ve zamanla hukuki bir kimliğe bürünmüştür. İlk olarak ABD devlet Başkanı Truman tarafından 28 Eylül 1945 tarihinde resmen yapılan açıklamada “dünya çapında petrol ve diğer madenlere ciddi ihtiyaç olduğunu ve ülkesinin bu kaynakların keşfi için gerekli her türlü çabayı göstereceğini, kıta sahanlığındaki doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletince makul ölçüler dahilinde yargı yetkisinin kullanılmasının gerektiği ve bu kaynakların korunması için sahtilden itibaren fiili tedbirler alınacağı” ifade edilmiştir (Çalık, 2002;48).

Truman bildirisinden sonra 1958 yılında gerçekleştirilen I. Deniz Hukuku Konferansı’nda o güne kadar örf ve adet niteliği kazanan haklar 1958 KSS ile resmileşmiştir. Daha sonra BMDHS ile kıta sahanlığı kavramı biraz daha genişletilmiştir.

Hem 1958 Cenevre sözleşmesi (Md.2) ve hem de BMDHS (Md.77) gereği kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde egemen hakları söz konusudur. Söz konusu bu haklar kıyı devletinin ilana gerek olmadan sahip olduğu doğal haklarıdır. Ve diğer yandan, bu haklardan sadece kıyı devletleri ve kıyı devletinin izin vereceği diğer

lkeler yararlanabilirler. Kıyı devletinin bu hakları sadece doğal kaynaklardan yararlanma Őartıyla sınırlanmıŐtır (Pazarcı, 2003;367).

Kıyı devleti doğal kaynaklardan istifade etmek maksadıyla kıta sahanlığı zerine MEB rejimine benzer Şekilde suni adalar ve tesisler vb. sistemler yerleŐtirme hakkına sahiptir (KSS, Md. 5 ve BMDHS Md.80). Diğer yandan, kıyı devleti kıta sahanlığındaki bu haklarından istifade ederken, kıta sahanlığının su yüzeyinin hangi rejime tabi olduğuna bağlı olarak, söz konusu su yüzeyini kullanan diğer ülkelerin de bazı haklarına hanel getirmemek zorundadır. Örneğin, kıta sahanlığı üstündeki su alanı MEB veya açık denizler rejimine tabi ise kıyı devleti buradan kaynaklanan haklara sahiptir ancak diğer yandan diğer ülkelerin haklarına da sayęı göstermek zorundadır (Pazarcı, 2003;368-369).

1.2.2.3.1. Türkiye'nin evre Denizlerde Kıta Sahanlığı Uygulamaları

Türkiye kıta sahanlığı konusunda esasların belirlendiği ve uluslararası hukuk belgeleri olan KSS ve BMDHS'ye taraf değildir. Ancak, kıta sahanlığına yönelik hakların ilana bağlı olmaksızın kullanılması nedeniyle Türkiye de kıta sahanlığına sahiptir. Ancak burada problem genişliğin ve sınırların belirlenmesi meselesidir.

Bu noktadan hareketle Türkiye, SSCB ile 23 Haziran 1978 tarihinde kıta sahanlığı sınırlandırılması anlaşması (Resmi Gazete, 20 Ocak 1981) imzalamıŐtır (Günaydın, 2001;4-22). Devletlerin ardıllığı ilkesinden hareketle, SSCB'nin 1991 yılında dağılmasından sonra söz konusu anlaşma Gürcistan, RF ve Ukrayna için de, geçerli olmuştur (Pazarcı, 2003;373).

Karadeniz'in diğer lkesi Bulgaristan'la ise 4 Aralık 1997 tarihinde imzalanan antlaşma ile kıta sahanlığı sınırı belirlenmiştir (Resmi Gazete, 21 Temmuz 1998) (Günaydın, 2001;4-22).

Karadeniz'de bu gelişmeler olurken maalesef Ege denizinde Yunanistan ile kıta sahanlığı sınırları konusunda uzlaŐı sağlanamamıştır.

Diğer yandan, tezin konusunu oluşturan coğrafi bölge Doğu Akdeniz'de de benzer Şekilde herhangi bir anlaşma söz konusu değildir (Günaydın, 2001;4-23).

Ancak, bununla beraber özellikle Kıbrıs Adası deniz alanlarında petrol ve doğalgaz yataklarının bulunduğu dair henüz iddia aşamasındaki bilgiler dahi Türkiye-Kıbrıs kıta sahanlığı konusunun en az Ege denizinde olduğu gibi önemli olabileceğini göstermektedir.

1.2.2.3.2. Kıta Sahanlığı ve MEB'in Karşılaştırılması (Hatipoğlu,b, 2005;19):

a. Kıta sahanlığında devlet, doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi konularında egemen haklara sahiptir. Kıta sahanlığında kıyı devletine tanınan bu haklar saklı tutularak diğer devletlere "Açık denizler rejimi" serbestilerinden faydalanma hakkı tanınmıştır. Kıta sahanlığı ilan edilmese de kıyı devletinin bu hakları saklı tutulmuştur.

b. MEB, ilana bağlı bir kavram olup, kıyı devleti bu bölgede, canlı ve canlı olmayan doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, korunması, idaresi ve enerji üretimi konularında egemen haklara sahiptir. Ayrıca yapay adaların ve ekonomik amaçlı tesislerin yapılması ve işletilmesi hakları da tanınmıştır. MEB'de diğer devletlerin saklı tutulan hakları; ulaştırma, uçma, kablo ve boru döşeme ve bu donanımı kullanma haklarıdır.

c. MEB'de kıyı devleti ile diğer devletler arasındaki uyuşmazlıklarda yargı yoluna gidilmesi hükmü vardır. Ancak askeri konularda böyle bir zorunluluk yoktur. Örneğin, atışlı bir tatbikat icra eden devletin, kıyı devleti ile bir çıkar çatışması çıktığında sorunun ancak ikili görüşmelerle çözümlenebileceği değerlendirilmektedir.

1.3. DOĞU AKDENİZ VE KIBRIS ADASI'NIN ÖNEMİ

Denizlerin paylaşımı konusundaki mücadele her geçen gün artarken Akdeniz'in ve özellikle Doğu Akdeniz olarak tanımlanan deniz sahasının stratejik önemi nedeniyle paylaşımı Türkiye için hayati öneme sahiptir. Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarının paylaşımında özellikle Anadolu'ya olan mesafesi ve coğrafi konumu nedeniyle Kıbrıs adası daha da önem kazanmaktadır.

Şekil 9: Kıbrıs Adası

(Kaynak: Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998)

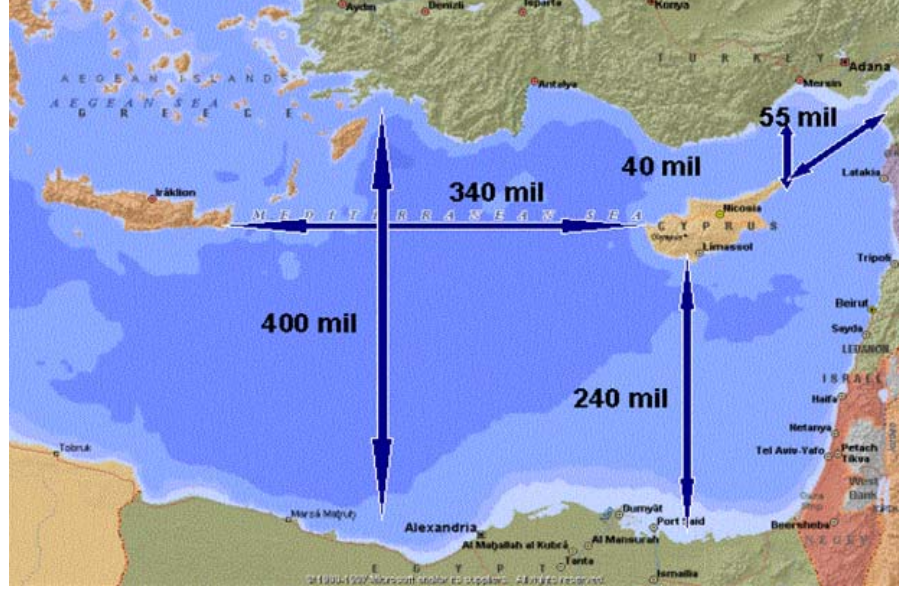
Kıbrıs; Toroslar'ın çevrelediği Çukurova bölgesi ile Amanoslar'ın kuşattığı bugünkü Hatay bölgesi arasında bir ada olması dolayısıyla bu kara parçaları ile bir bütünlük arz eder. Aynı zamanda Hatay ile Anadolu kıyılarının teşkil ettiği İskenderun Körfezi'ne hakim bir noktada bulunduğundan bu toprakları kontrol eder durumdadır.

Şekil 10: Kıbrıs Adası'nın Dünya Üzerindeki Mevkisi

(Kaynak: Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998)

Kıbrıs'ın yüzölçümü 9.251 km² dir. Kıbrıs, 34° 33' ve 35° 41' kuzey enlemleri ile 32° 17' ve 34° 35' doğu boylamları arasında yer alır. Kuzeyinde Türkiye, doğusunda Suriye, güneyinde Mısır, batısında Girit ve Rodos Adaları vardır. Türkiye'den 74 km., Suriye'den 98 km., Mısır'dan 555 km., Yunanistan'dan 900 km. İngiltere'den 3000 km. uzaklıktadır.

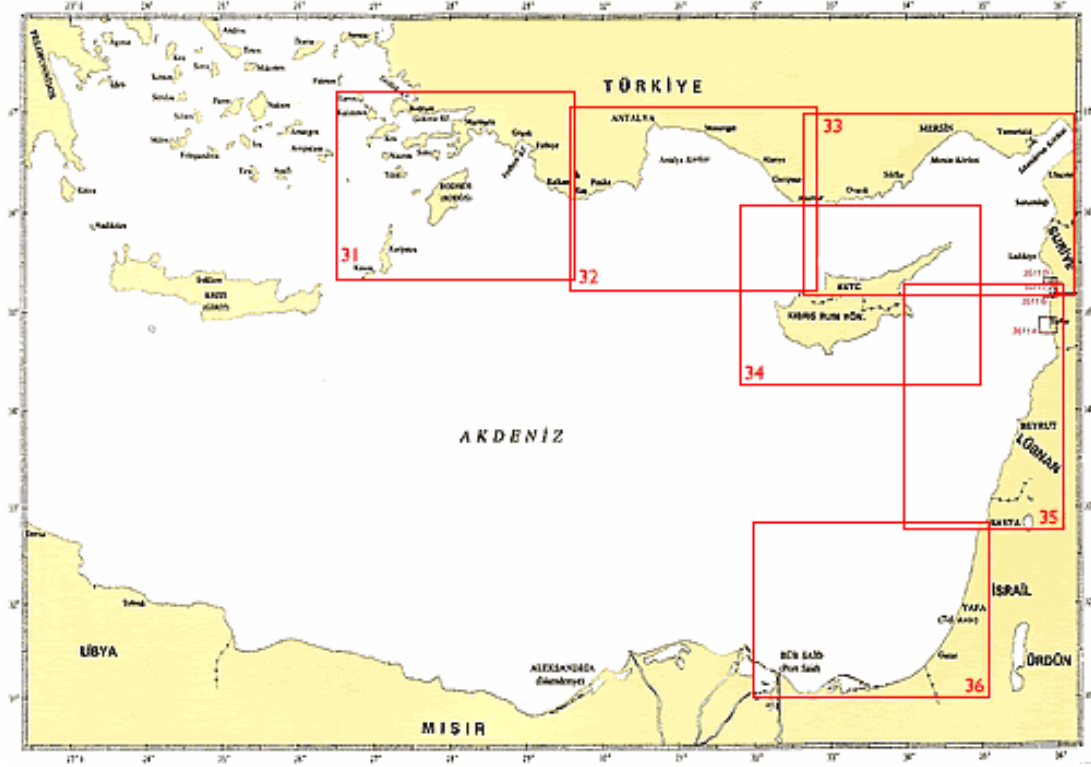
Şekil 11: Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası Ana Kara Mesafeleri

(Kaynak: Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998)

Kıbrıs sahillerinin toplam uzunluğu 781.9 km'dir. Toplam sahillerin 396 km'lik kısmı KKTC'ye, 307 km'lik kısmı GKRY (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi)'ye ve 78.9 km'lik kısmı ise İngiliz Üsleri sahillerini oluşturmaktadır olup İngiltere'ye aittir.

Avrupa, Asya ve Afrika'ya hemen hemen eşit uzaklıkta olması açısından dünya ana kıtası içinde merkezi bir konuma sahip bulunan Kıbrıs, aynı zamanda Girit ile birlikte su geçiş yollarının da kesiştiği bir hat üzerindedir. Asya ve Avrupa'yı ayıran Boğazlar ile Asya ve Afrika'yı ayıran Süveyş Kanalı arasında yer alan Kıbrıs aynı zamanda Avrasya-Afrika bağlantısının en önemli su havzaları olan Körfez ve Hazar havzaları ile Aden ve Hürmüz su yollarının da nabzını tutacak sabit bir üs ve uçak gemisi konumundadır. Kıbrıs'ın asıl jeopolitik ve jeostratejik önemi dünyanın en büyük deniz ulaşım bölgesi ve koridoru üzerinde olduğundan kaynaklanmaktadır. Kıbrıs, Avrupa, Asya ve Afrika'yı birbiri ile bütünleştiren jeostratejik bir konumdadır (Davutoğlu, 2001;45).

Bölgenin, dünya deniz ulaşımının kalbi olması özelliği sebebiyle geliştirilen Politik-Askeri stratejiler açısından da Kıbrıs, Akdeniz stratejisinin önemli kilit noktalarından biridir. "coğrafi uçak gemisi" olarak nitelenebilecek Kıbrıs ve Akdeniz'in bölgesel güvenliğe katkısı büyüktür (Özel, 2001;3-5).

Şekil 12: Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası

(Kaynak: Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998)

Kıbrıs, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Akdeniz'de jeopolitik egemenlik iddiasında olan ülkeler/güçler için bir deniz ve sabit hava üssü konumunda olduğuna göre Rusya'nın güneye inmesinin önlenebileceği stratejik üslerden de yine biridir (Özel, 2001;3-1).

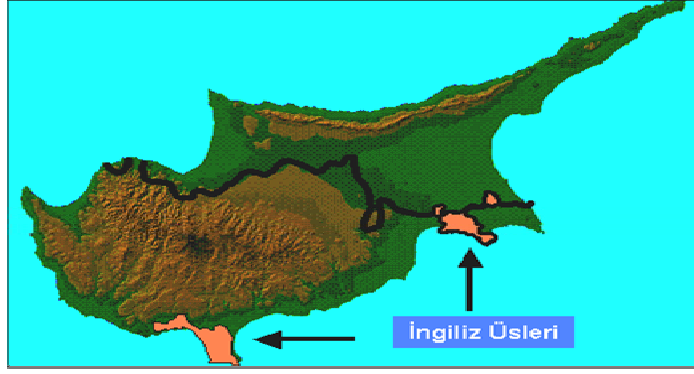
Akdeniz'in üçüncü büyük adası olması ile Kıbrıs, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan batılı güçlere gelebilecek tehditleri bertaraf etmede de etkili bir konumdur. Keza Süveyş su yolu ile Avrupa'ya taşınan körfez petrolünün ulaşım güvenliği de, Arap dünyasındaki çatışmalar ve istikrarsızlık dikkate alındığında Kıbrıs'tan daha kolay sağlanabilmektedir. Kıbrıs'taki kurulu veya kurulacak, askeri deniz ve hava üsleri ile Doğu Akdeniz'de siyasi ve askeri denetim büyük ölçüde sağlanabilir. Orta Doğu ve Afrika'da kolayca askeri operasyon/harekat yapılabilir ve

bu bölgeler savunulabilir (Özel, 2001;3-1).

Bahsedilen bu önemi nedeniyle de İngiltere Şekil 13'de mevkileri belirtilen askeri üslerden vazgeçmemektedir. Çünkü söz konusu askeri üslerini kapattığı takdirde bölgede bir kuvvet bulundurmasının maliyeti mukayese edilemeyecek kadar yüksek olacaktır. Bahse konu üsler aynı zamanda son dönemde Kıbrıs Adası'nın artık stratejik önemi kalmadığı yönündeki söylemlere de en güzel cevaptır. Ancak diğer yandan, söz konusu üsler Türkiye- Kıbrıs deniz yetki alanlarının sınırlarının yönetimi ve sınırlarının belirlenmesi konusunda da dikkate alınması gereken değişkenlerdir.

Adanın konumu, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'e yönelik etkin bir elektronik istihbarat harp merkezi olmaya elverişlidir. Petrolün önemli bir enerji kaynağı olma özelliği devam ettiği sürece Kıbrıs'ın; Jeopolitik ve Jeostratejik önemini, koruyacağı, değerlendirilmektedir (Özel, 2001;3-5). Bunun dışında, Temmuz 2006 tarihinde açılışı yapılan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının da devreye girmesiyle tanker trafiğinde yıllık 24 milyon tonluk bir artış meydana gelmesi beklenmektedir. Diğer yandan TRACECA projesine bağlantı sağlayacak ve bu projeye Türkiye'yi de bu projeye dahil edecek Samsun-Ceyhan hattının da gerçekleşmesi halinde bölgedeki dengelerin yeniden değerlendirilmesi gerekecektir. Bu durum, Doğu Akdeniz'in önemini ve vazgeçilmezliğini uluslararası aktörlerle birlikte ülkemiz için de artıracaktır. Petrolün en az 50 yıl daha enerji sektörünün vazgeçilmez hammadde olacağı düşünülürse, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in önemini 2000'li yılların ilk yarısında da koruyacağı öngörüsünde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Kıbrıs'ı ihmal eden bir ülkenin küresel ve bölgesel politikalarda etkin olabilmesi mümkün değildir. Küresel politikalarda etkin olamaz; çünkü bu küçük ada Asya-Afrika, Avrupa-Afrika, Avrupa-Asya arasındaki stratejik bağlantıları doğrudan etkileyecek bir konuma sahiptir. Bölgesel politikalarda etkin olamaz; çünkü doğu ucuyla Ortadoğu'ya yönelmiş bir ok gibi duran Kıbrıs adası, batı sırtıyla da Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki stratejik dengelerin temel taşı durumundadır (Özel, 2001;3-6).

Şekil 13: Kıbrıs Adası'ndaki İngiliz Askeri Üsleri

(Kaynak: Deniz Harp Akademisi Ders Notları, 1998)

1937 Yılında güneyde askeri bir tatbikatı izleyen Atatürk etrafında bulunan subaylara "Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk Kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. İkmal yollarımız ve imkanlarımız nelerdir?" şeklinde bir soru sorar. Subaylar birçok görüş ve düşünceler ileri sürerler. Atatürk hepsini sabırla dinler, sonra elini haritaya uzatır ve Kıbrıs'ı işaret ederek; "Efendiler! Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz! Bu ada bizim için çok önemlidir!" demiştir (Alasya, 1988;20).

Soğuk savaşın bitmemiş krizi olan Kıbrıs sorunu uluslararası kamuoyunu daima meşgul etmiş ve konu çoğu zaman Kıbrıslıların değil, uluslararası politikanın büyük aktörlerinin sorunu olarak algılanmıştır (Arman, 2006;1).

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın bahsedilen önemi nedeniyle Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mevcut ve müstakbel komşuları ile deniz yetki alanlarının yönetimi meselesi her zamankinden daha da önemli bir hale gelmiştir.

1.4. KIBRIS SORUNU :

Kıbrıs sorunu bir anlamda ilk Megali-İdea haritasının çizildiği 1796 yılında başlamıştır. Yunan isyanı ile belirginleşmiş ve Yunanistan'ın ayrı bir devlet olarak kurulmasından sonra yoğunlaşan Enosis çabaları sonucu, yoğunlaşmıştır (İsmail, 1986;4).

Kıbrıs sorununun nedenleri arasında belirginleşen iki yön vardır (İsmail, 1986;5);

- a. İç etkenler
- b. Dış etkenler

İç etkenler, Enosis sonucu Türk ve Rumlar arasında güvensizliğin ve sürtüşmelerin başlaması, giderek çatışmaların artması, güvensizliğin kökleşmesi, şovenizm ve bu çerçevede iki toplum ilişkileridir.

Dış etkenler arasında ise, ada dışındaki ülkelerin menfaatleri doğrultusunda adaya müdahaleleri ve Enosis talepleri sonucu doğan gergin ortamı, güvensizliği ve çatışmaları, böl-yönet taktikleri ile körüklemeleri yer almaktadır (İsmail, 1986;5).

Kıbrıs, stratejik önemi ve deniz ulaştırma yolları üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca sürekli el değiştirmiştir. M.Ö. 1540 yılında Mısırlıların, egemenliği altına giren Kıbrıs, daha sonra Hititler tarafından fethedilmiştir. M.Ö 350 yılında Persler tarafından alınan Kıbrıs'a daha sonra Finikeliler ve Asurlular da Ada'ya hakim olmuşlardır. M.Ö. 58 yılında Romalılar tarafından fethedilen Ada, Roma İmparatorluğunun ikiye bölündüğü M.S.395 yılına kadar egemenliğinde kalmış ve M.S. 395 yılında İmparatorluğun bölünmesiyle Doğu Roma İmparatorluğunun kontrolünde kalmıştır. M.S. 632 yılında kısa bir süre Arapların kontrolüne geçen Kıbrıs, İngilizlerin denetimine girmiş ve Ada'nın kontrolünü daha sonra Lüzinyanlara (Fransızlar) bırakılmıştır. 1489 tarihinden sonra Cenevizlilerin kısmi denetimine girmiş ve daha sonra Venedikli(İtalyanlar) korsanlar Ada'yı kontrol altına almışlardır (Özel, 2001;3-7).

Venediklilerden 1571'de Ada'yı ele geçiren Osmanlılar üç asır boyunca Ada'yı ellerinde bulundurmuşlardır. 1877-1878 Osmanlı -Rus savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos Anlaşması ile zor durumda kalan Osmanlı Devleti 4 Haziran 1878 tarihinde İngiltere ile yapılan anlaşma ile Kıbrıs hukuken Osmanlı İmparatorluğunun mülkiyetinde kalmakla beraber, fiilen İngiliz hakimiyetine girmiştir. Anlaşmaya göre, Kıbrıs'ta egemenlik Osmanlı İmparatorluğunda kalacak ve İngiltere her yıl kira bedeli olarak 500.000 dolar ödeyecekti (Özel, 2001;3-7).

İngilizlerin Kıbrıs'taki fiili egemenliği 1914 yılına kadar, 1878 anlaşmasına dayanarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin 1914 Ekim'inde Almanya'nın yanında 1 nci Dünya Savaşına katılması üzerine İngiltere, 1878 anlaşmasının

hükümsüz olduğunu ve Kıbrıs'ı ilhak ettiğini ilan etmiştir (Alasy a, 1988;23).

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla, İngiltere'nin, Kıbrıs üzerindeki fiili egemenliği, hukuki bir dayanağa kavuşturulduktan sonra, Türkiye ve Yunanistan, bu statüye sadık davranışlar sergilemiştir.

1954-55 yılları arasında Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki istemleri resmîyet kazandıkça ve İngiltere'nin de Ada üzerindeki egemenliğinden vazgeçebileceği olasılığı arttıkça Türkiye, sorunla ilgilenmeye başlamıştır. Türkiye, genel olarak, Ada'daki İngiliz egemenliğinin devam ettirilmesi yolunda bir dış politika izlemekle birlikte, Lozan Antlaşması'nın 16. maddesine dayanarak, gelecekteki statüsünün belirlenmesinde bir taraf olarak kabul edilmesi gerektiğini ortaya atmıştır (Alasya, 1988;25).

1955-1960 süreci, bir yandan, taraflar arasında Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin görüşmelerin yapıldığı, diğer yandan ise, Ada'daki toplumlar arasında da görüş ayrılıklarının yaşanmaya başladığı bir olaylar zinciri oluşturmuştur. Ada'da İngiliz egemenliğine karşı başlamış olan şiddet eylemleri, Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması çabalarına en önemli engel olarak görülmeye başlanan Ada'daki Türk toplumuna da yönelmiştir (İsmail, 1988; 25).

1959 yılında ise, uluslararası sistemdeki bölgesel olayların müttefikler arasındaki işbirliği ve dayanışma çabalarını gerektirmesi, ABD, İngiltere ve NATO'nun baskılarıyla da ; Türkiye ve Yunanistan ikili müzakerelere girişmişler ve iki devletin başbakanları arasında 5-11 Şubat 1959'da yapılan görüşmelerde bağımsız bir "Kıbrıs Cumhuriyeti" kurulmasına karar verilerek, 27 maddelik Zurich Anlaşması imzalanmış ve 15/16 Ağustos 1959 gece yarısı "Kıbrıs Cumhuriyeti" ilan edilmiştir (Özel, 2001;3-8).

Kıbrıs meselesi 1960 koşullarında tatlıya bağlanmıştır. Aslında o dönemde başka bir çare de bulunmamaktadır; çünkü Kıbrıs meselesi NATO içerisinde müttefik olan ve 1950'lerin ikinci yarısında yani soğuk savaşın çok özel şartlarında birbirlerine fevkalade ihtiyaç duyan Türkiye ve Yunanistan'ı birbirlerinden uzaklaştırmamak ve NATO disiplinini bozmamak durumundaydı. Bu yönüyle NATO içerisinde bir çatlak oluşumuna izin verilmemeliydi. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan

arasında belirli bir denge oluşturan ve bu denge sayesinde uyumlu ve dostane ilişkiler kurulmasının önünü açan Lozan dengesinin de Kıbrıs Adası'na yansıtılması gerekiyordu. Kısacası Türkiye ile Yunanistan arasındaki Lozan dengesi Kıbrıs'ta taraflardan biri lehine tamamen ortadan kaldırılmamalıydı (Alasya, 1988;25).

Ayrıca, Ada'nın eski sahibi olan Türkiye açısından Kıbrıs, fevkalade büyük bir stratejik öneme sahipti ve Ankara hükümeti bunun böyle olduğunu İkinci Dünya Savaşı sırasında çok iyi anlamıştı. Zira, bu savaşta Türkiye'nin o zamanki müttefiki olan Yunanistan, Almanya tarafından işgal edilince, Ankara, Ege denizini hemen hemen hiç kullanamamıştı ve tek ikmal yolu olarak İngiltere'nin elindeki Kıbrıs Adası kalmıştı (Özel, 2001;3-9).

1960 antlaşmaları sadece Türk-Yunan dengesini Ada'ya yansıtmakla kalmamış; aynı zamanda, Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumları arasında da bir denge oluşturmuştur. Ancak bütün bu dengeler, 1963 yılında Rum tarafının silaha sarılması ve devlet düzenini silah kullanmak suretiyle yıkması sonucu tamamen ortadan kaldırılmıştır. Türkler yönetimden silah zoruyla uzaklaştırılmıştır. Bu arada Türk halkı, bir yandan yeniden tesis edilen EOKA-B terör örgütü ve diğer taraftan da tamamen Rumların kontrolüne geçen resmi yönetimin unsurları tarafından katliamlara tabi tutulmuştur. Sonuçta on bir yıl boyunca (1963-1974) tam bir etnik temizliğe maruz kalan Türk toplumu, 1974 yılında Rumların bir darbe ile Makarios'u devirmeleri üzerine, 1960 antlaşmalarının kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak harekete geçen Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 tarihinde Ada'ya çıkması sonucu rahat bir nefes almıştır.

20 Temmuz 2006 tarihinden sonra Kıbrıs'ta Türklerle Rumlar artık bir arada değil; yan yana yaşamak durumunda kalmışlardır. Türk tarafı Ada'nın yaklaşık üçte birini kontrol etmekteydi. Bu topraklarda önce kendi 'federe' yönetimini sonra da 1983 yılında bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Ancak federal bir çözüme de karşı olmamış; tam tersine federasyon görüşmelerini sürdürmüştür. O günlerde Rum tarafı da prensip olarak 'federasyon' kavramına karşı çıkmamış; fakat, iki taraf arasında federasyonun tanımı ve işleyişine dair büyük görüş ayrılıkları olduğu hemen başlangıçtan itibaren ortaya çıkmıştır.

Kıbrıs'lı Türkler, 13 Şubat 1975'te KTFD (Kıbrıs Türk Federe Devleti)'ni ilan etmiştir. BM'nin 13 Mayıs 1983 tarihli kararından sonra; Kıbrıs Rumlarının, "Kıbrıs Hükümeti" olarak tüm dünyada tanınmalarının rahatlığı içinde hiçbir anlaşmaya yanaşmamışlardır. Bu durumda self-determinasyon hakkını kullanan Kıbrıs Türk halkı, 15 Kasım 1983'de Federe Meclis'in oybirliği ile aldığı bir kararla, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan ettiğini dünyaya duyurdu (İsmail, 1986;9).

Kıbrıs'ta 1990'lı yıllar adeta bunalım yılları olmuştur. 3 Temmuz 1990'da GKRY'nin, AB'ye üyelik için başvurması ve AB'nin başvuruyu kabul etmesi KKTC ve Türkiye'nin yoğun tepkisine neden olmuş ve sorunu daha karmaşık ve çözümsüz hale getirmiştir (Öztürk, 2005;3).

1995'lere gelindiği zaman, vaziyet Türk tarafı açısından oldukça karmaşık hale gelmiştir. Çünkü her şeyden evvel, Ada'da 1960 antlaşmalarına göre varolan bir Kıbrıs Devleti yoktu. Bu devlet 1963 yılında Rumlar tarafından silah zoruyla ortadan kaldırılmıştı. Buna rağmen BM Ada'da kalan ve artık tamamen Rum yönetimine dönüşen yapıyı 'Kıbrıs Cumhuriyeti' olarak tanımaya devam etmiş ve bu tutum 1974 yılından sonra da sürdürülmüştür.

Bundan sonraki süreç ise 11 Kasım 2002'de Annan planını taraflara sunulması ve Kıbrıs Rum Kesiminin 16 Nisan 2003 tarihinden itibaren AB ye üye olması ile devam etmiştir. 24 NİSAN 2004 tarihin adanın her iki tarafında aynı anda plan halk onayına sunulmuş ve Rum halkı tarafından ret, Türk halkı tarafından kabul edilmiş, ancak planın yürürlüğe girmesi için her iki tarafça kabul edilmesi gerektiği için plan yürürlüğe girmemiştir (İsmail, 1986;9).

KKTC'nin ve Türkiye'nin Kıbrıs sorununa yönelik çabaları birlikte düşünüldüğünde uygulanmakta olan politikanın özellikleri; Kıbrıs sorununa çözüm arayışını sürdürmek, uluslararası platformlarda Kıbrıslı Türklerin mağduriyetini ortaya koymak ve Rum yönetiminin kendilerini temsil etmediğini vurgulamak, Kıbrıs sorununun gündemden düşmemesini sağlamak ve mevcut durumun Kıbrıslı Türkler aleyhine daha da kötüleşmesini önlemek olarak özetlenebilir (Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu Kıbrıs Sorunu-Son Gelişmeler, 2005;7).

Kıbrıs sorununu geleceğine yönelik tahminlerde bulunmak oldukça güçtür. Ancak ağırlık kazanan 2 olasılıktan burada ana hatları ile bahsedilecektir. Birinci olasılık Kıbrıs adası üzerinde kurucu halkı Kıbrıs'lı Türk ve Rumlar olan bağımsız iki devlet kurulması, ikinci olasılık ise Kıbrıslı Türk ve Rumların meydana getirdikleri kurucu devletlerin federal bir yapı içerisinde birleşmesi ile oluşacak bir "Birleşik Kıbrıs Devleti" nin kurulmasıdır.

Hangi olasılık gerçekleşirse gerçekleşsin Türkiye söz konusu deniz alanlarındaki deniz yetki alanlarını yönetmek zorundadır. Diğer yandan bu deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi açısından adadaki siyasi ve idari yapının önemi yoktur. Kıbrıs Adası'nda iki kurucu devletle birleşik bir devlet kurulması halinde öncesinde gelişecek sürecin daha önce müzakereleri tamamlanan Annan Planı dengeleri üzerinde olacağı düşünülmektedir.

1.5. KAPSAMLI ÇÖZÜM PAKETİ (ANNAN PLANI) VE DENİZ YETKİ ALANLARI

24 Nisan 2004 tarihinde Kıbrıs'ın Güneyinde ve Kuzeyinde iki ayrı referanduma sunulmuş ve ret edilmiş olan söz konusu kapsamlı çözüm paketi yani Annan Planı'nın, halen bazı anlamlar ifade ettiği düşünülmektedir. Yukarıda Kıbrıs sorununun tarihi başlığı altında da incelendiği gibi adada sorunun çözümüne yönelik olarak yıllardır görüşmeler yapılmaktadır. Nihayetinde Kıbrıs adası üzerinde bir çözüm olacaksa bu çözümün 50 yıllık görüşmelerin neticesinde ortaya çıkan dengeler altında olacağı düşünülmektedir. Nitekim araştırma sonucunda katılımcı uzmanların görüşlerinde de bu konuda bir fikir birliği mevcuttur.

Dolayısıyla halihazırda ortaya çıkan bu parametrelerin çok fazla değişime uğramadan müstakbel kapsamlı çözüm paketlerinde de Türkiye'nin karşısına çıkacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle söz konusu planın (Annan Planı) hukuken yok olmasına rağmen, yeniden incelenmesinin geliştirecek politika ve uygulanacak stratejilerin belirlenmesinde ve olası görüşmelere hazırlıklı olarak katılınmasını sağlama açısından fevkalade önemli olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle müteakip maddelerde Annan Planı'nın da deniz yetki alanlarına ilişkin olarak yer alan hususlardan ana hatları ile bahsedilecektir.

Önerilen Birleşik Kıbrıs Devleti'nin iki eşit kurucu devleti, uluslararası hukuk kişiliğine sahip olmayacaktı (Annan Planı Kuruluş Anlaşması Md. 2.1.a.). Bu nedenle kurucu devletleri, uluslararası hukuk seviyesinde hareket yeteneği oldukça sınırlı tutulmuştur (Annan Planı Kuruluş Anlaşması Md. 2.2.). Bu tür bir devlet modeli altında yer alacak ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e bakan yetki alanlarına coğrafi olarak temas edecek olan Kıbrıs Türk Kurucu Devleti'nin, deniz hukukuna dair uyuşmazlıklar bakımından ne ölçüde yetki ve sorumluluk alabileceğini ve hareket kabiliyeti olup olmayacağını kestirmek güç değildir (Özersay, 2004;3-32). Öngörülen yapı merkezîyetçi bir yapıdır. Yetkiler büyük orandan merkezde toplanmıştır. Yetkileri Kıbrıslı Türk ve Rumlardan oluşan yasama ve yürütme organları kullanmaktadır.

Taslak anayasanın 14 ncü maddesi federal hükümet yetkilerine ilişkindir. Buna göre federal hükümet, sıralanan konularda yasama ve yürütme yetkisini “*egemence*” kullanacaktır. Burada sayılan federal yetkileri (Annan Planı Kuruluş Anlaşması Anayasası Md. 14) ;

- Uluslararası antlaşmaları neticelendirme ve savunma politikası belirleme dahil dış ilişkiler;
- Avrupa Birliği ile ilişkiler;
- Para basma, para politikası ve bankacılık düzenlemeleri dahil olmak üzere Merkez Bankası işlevleri;
- Bütçe ve bütün dolaylı vergilendirmeler (gümrük ve rüsumat vergisi dahil) ve federal ekonomik ve ticari politika dahil federal mali işler;
- Su kaynakları dahil tabii kaynaklar
- Meteoroloji, sivil havacılık, **uluslararası denizcilik ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti kıta sahanlığı ve kara suları**
- İletişim (posta, elektronik ve telekomünikasyon dahil);
- Kıbrıs vatandaşlığı (pasaport tanzimi dahil) ve muhaceret (iltica, sınır dışı etme, yabancı suçluların iadesi dahil);
- Terörizmle, uyuşturucu trafiği, para aklama ve organize suç ile mücadele;
- Genel ve özel aflar (Sadece bir kurucu devleti ilgilendiren suçlar hariç);
- Fikri haklar, ağırlıklar ve ölçü birimleri;
- Eski Eserler

Uluslararası seyrüsefer, kıta sahanlığı ve karasuları başlığı altına konulan bir dipnot ile bu ifadelerin 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde yer alan anlamıyla sözleşme'deki tüm konuları kapsadığı hükme bağlanmaktadır.

Taslak Anayasa uyarınca, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, bitişik bölge, MEB, karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası yetki alanları bakımından;

- Bir uluslararası antlaşmanın onaylanması,
- Bir kanun veya tüzüğün (regulation) kabulü,

federal devlet yasama organı kararıyla, ancak “**özel çoğunluk**” yöntemiyle mümkün olabilmektedir. Bu özel çoğunluk, Temsilciler Meclisinin basit çoğunluğu ile alacağı olumlu karara ilaveten, her bir kurucu devletten toplantıya katılan senatörlerin en az 2/5'sinin olumlu oyu ile alınacak bir senato kararını da içermek zorundadır (Annan Planı Kuruluş Anlaşması Anayasa Md.25).

Son yapılan değişikliklerle, Türk Kurucu Devletinden seçilecek olan senatörlerin ana dilinin Türkçe olması kuralı getirilmiş olduğundan, bu “özel çoğunluk” düzenlemesi özetle şu anlama gelmektedir: “Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını ilgilendiren Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti yasa ve antlaşma taslaklarının yasalaşabilmesi ve yürürlüğe girebilmesi, Kıbrıslı Türk senatörlerin onayına tabi kılınmıştır” (Özersay, 2004;3-33).

Bu özel çoğunluk düzenlemesi tezin ilerleyen bölümlerinde olası sorun alanları arasında sayılacak olan deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi konusunda da bir nevi sigorta görevi üstlenmektedir. Bu demektir ki Kıbrıslı Türk senatörlerin en az 2/5'inin onayını almayan hiçbir uluslararası belge yürürlüğe giremeyecektir.

Denizciliğe ilişkin konularda yürütme yetkisi de federal hükümete verildiğinden, bu konulardaki idari örgütlenme federal hükümet seviyesinde gerçekleştirilmiştir. Bu koşullarda, kurucu devlet seviyesinde denizcilik konularından sorumlu bir bakanlık kurulması mümkün görünmemektedir (Özersay, 2004;3-33).

Annan Planı'nda deniz yetki alanlarına ilişkin esaslar şu şekildedir ;

- **İç sular;**

Annan planı incelendiğinde iç sulara yönelik açık bir hüküm olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla da kurucu devletlerin bu sulara yönelik yetkileri de tartışmalı olarak değerlendirilmektedir. Ancak, taslak anayasada uluslararası denizcilik, kıta sahanlığı ve karasuları yetkilerinin federal hükümet tarafından kullanılıyor olmasının deniz limanlarının kurucu devletler açısından mülkiyetine hanel getirmeyeceği dipnotu mevcuttur (Annan Planı Kuruluş Anlaşması Anayasası Md. 14).

Ancak her bir kurucu devletin, bir münhasır deniz yetki alanı biçiminde kendi iç suyuna sahip olması konusunun tartışmalı olduğunu söylemek mümkündür (Özersay, 2004; 3-34).

- **Karasuları;**

Karasuları, federal hükümetin yasama ve yürütme bakımından egemence yetki kullandığı bir alandır (Annan Planı Kuruluş Anlaşması Anayasası Md.14.f). Bahse konu federal yasanın "Karasuları Genişliği" başlığını taşıyan 3. maddesinde Kıbrıs'ın karasuları genişliğinin BMDHS esasları dahilinde 12 deniz mili olacağı hükmü mevcuttur.

Ancak, bu konuda görüşmeler esnasında Türkiye Annan Planı'nın içerisinde yer alan federal yasalarda ki "karasularından geçişte yabancı savaş gemilerinin izin alması" şartına itiraz etmiştir. Bu şartın 1960 garanti anlaşmasına hanel getirebileceği düşünülmüştür. Kıbrıs adası üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasında hassas bir denge kurulmuş ve bu denge açıkça Annan Planı'nda ifade edilmişken, denizcilik konusunda bu tür geçiş izninin verilmesi yetkisinin iki toplumdaki birinden gelecek olan Konsey üyesinin taktirine bırakılmış olması olumsuz bir husustur (Özersay, 2004; 3-35).

- **MEB;**

Annan Planı'nda MEB sınırlarına ilişkin bir husus yer almamaktadır. Taraflar arasında anlaşma sağlanamadığı için MEB ilanının "özel çoğunluk" yöntemiyle daha sonra yapılacağı hükme bağlanmıştır (Özersay, 2004; 3-35).

Ancak burada da bir husus dikkat çekici olarak değerlendirilmektedir. Annan Planı; tarafların çözümden önce başka devletlerle yapmış oldukları uluslararası anlaşmaları birbirlerine vermeleri, bir listede toplamaları ve çözümün temel noktalarına aykırı olmamak kaydıyla yeni devleti bağlaması prensibini getirmiştir. Bu prensip kapsamında Rum tarafı 2003 yılında Mısır ile yapılan MEB sınırlarını belirleyen anlaşmasını listeye Türkiye'nin itirazlarına rağmen dahil ettirmiştir (Özersay, 2004; 3-35).

Ancak Türkiye'nin talebi üzerine Mısır ile GKRY arasında yapılan bu anlaşmanın listede yer almasının Türkiye'nin herhangi bir biçimde bu anlaşmayla ilgili olarak yasal çıkarlarının zarar göreceği bir şeyi kabul etmiş olmayacağı şeklindeki dipnot plana dahil edilmiştir.

- **Bitişik Bölge;**

Bitişik bölgenin ilanı da Rum tarafınca 24 deniz millik bir Bitişik Bölge teklif edilmesine rağmen, Türkiye'nin ret etmesi üzerine çözüm sonrasına bırakılmış ve özel çoğunlukla belirlenmesi karar altına alınmıştır (Özersay, 2004; 3-36).

- **Kıta Sahaneliği;**

Annan Planı'nda uzun müzakereler neticesinde ; Kıbrıs'ın kıta sahanlığının var olduğu, ancak bunun anlaşmayla belirlenen alanlar ile tartışmasız alanlarda kullanılabilceği hükmünde anlaşılmış fakat mesafeden bahsedilmemiştir. Böylece; kurucu devletler kıta sahanlığı haklarından bir anlamda feragat etmiş olmaktadır (Özersay, 2004; 3-37).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-KIBRIS DENİZ YETKİ ALANLARININ STRATEJİK ANALİZİ

Bu bölümde, Türkiye-Kıbrıs Deniz Yetki Alanlarının Stratejik Analizi yapılmıştır. Bu amaçla, çalışmanın amacı, önemi ve yöntemi ile söz konusu yöntemin uygulaması yer almaktadır. Öncelikle çalışmanın giriş bölümünde belirtilen amacına ulaşmak için kullanılan teknik detayları ile anlatılacaktır. Bu kapsamda; Delphi tekniği hakkında genel bilgiler verildikten sonra tekniğin tez konusu üzerinde uygulanabilirliği uluslararası literatürdeki benzer çalışmalar incelenerek irdelenecektir. Ayrıca; araştırmanın kalitesi merkezli tartışmalar kapsamında Delphi tekniğinin güvenilirlik ve geçerlilik ölçütlerini karşılamasına yönelik literatürde yer alan kriterlerden bahisle tezin bu kriterleri karşılaması kapsamında yapılan çalışmalar anlatılacaktır. Bölümün sonunda, tekniğin uygulanmasına yönelik detaylı bilgiler her tur için ayrı ayrı olmak üzere verilecektir.

2.1. TEZİN AMACI

- a. Kıbrıs ile Türkiye arasındaki deniz alanında deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda Türkiye açısından olası “**olası sorun alanlarını**” belirlenmek,
- b. Tespit edilen olası sorun alanlarına yönelik izlenecek “**strateji alternatifleri**”ni belirlemek,

2.2. TEZİN ÖNEMİ

Bu araştırmanın, Doğu Akdeniz'in ve Kıbrıs'ın mevcut ve potansiyel önemi ışığında, Türkiye ile Kıbrıs adası arasındaki deniz yetki alanlarına ilişkin; politika yapımcılarının ve akademisyenlerin gelecekte yapacakları çalışmalar için sağlayacağı katkı ve olası kapsamlı çözüm paketi müzakerelerine hazırlık kapsamında önemli olduğu düşünülmektedir.

2.3. TEZİN YÖNTEMİ

Sosyal bilimlerde nitel yaklaşımın benimsenmesinin daha uygun olduğuna dair görüş giderek yaygınlaşmaktadır. Çünkü, sosyal bilimlerde bütün yer ve zaman

koşulları altında geçerli, değişmez kurallar biçiminde yasalara ulaşmak güçtür. Bu güçlüğün sebebi sosyal bilimlerin konusunun insan davranışları ve toplumsal kurallar olmasıdır (Seyidoğlu, 1997; 46). Ayrıca, nitel yöntemin katılımcının bireysel özellikleri, deneyimleri ve yorumlarına dayanmasından kaynaklanan yönleri nicel araştırmalara karşı bir üstün taraf olarak göze çarpmaktadır. Nitel araştırmalarda araştırma süreci, katılımcının araştırmadaki rolünü artırmakta ve onların bakış açılarını gerektirmektedir (Peters vd, 2002;123).

Yukarıda belirtilen tespitler sonucu tezin konusu itibariyle bu tezde yürütölen araştırma sonucunda önerilmesi amaçlanan politika ve stratejiler; mutlak, somut ve ölçülebilir doğrular niteliğinde değildir. Bu nedenle bu tezin amaçlarına ulaşabilmek için ancak geçmiş tecrübelerden ve konunun uzmanlarının birikim ve fikirlerinden yararlanılarak gerçekçi öneriler getirilebilir. Tez konusunun açıklanan yapısından hareketle; böyle bir araştırma için uygulanabilecek en uygun tekniğın Delphi Tekniğı olduğı değerlendirilmiştir. Nitekim literatür incelendiğinde benzer çalışmaların bu yöntemle yapılmış olduğı görölmektedir (Zolingen ve Klaassen; 2003, Hasson ve Keeney;2000, Pearson ve Birdir;2000, Şahin;2005, Alpkın;2002, TÜBİTAK Vizyon 2023 Projesi).

Delphi yöntemi herhangi bir konuda geleceğe dönük öngörülerde bulunarak karar vermenin zorunlu olduğı durumlarda tercih edilebilir (Rowe vd.1991;238). Eğer bir problem analitik tekniklerin kullanılmasına uygun değilse fakat problem için müşterek temeldeki kişisel yargılardan istifade edebilecekse Delphi yöntemi tercih edilebilir (Linstone ve Turoff, 1975;92).

2.3.1. Delphi Tekniğine İlişkin Bilgiler;

Teknik; Antik Yunan döneminde 'Delphi' şehrinde bilginlerin toplanarak, gelecekle ilgili düşüncelerinin alınması ile ilgili yapılan çalışmadan ismini almıştır. Delphi tekniğı, 1950'li yıllarda ABD'de RAND şirketinde çalışan Olaf Helmer ve Norman Dalkey adındaki iki araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. İlk Delphi uygulamaları, teknoloji alanında geleceğe yönelik tahminlerde bulunma ve olası icatlar ile yeni teknolojilerin sosyal ve ekonomik etkilerinin tahmin edilmesinde kullanılmıştır (<http://www.iit.edu/~it/delphi.html>24 aralık 2005-12-24).

Delphi tekniğinin amacı; geleceğe ilişkin tahminlerde bulunmak, uzman görüşlerini ortaya çıkarmak ve uzlaşma sağlamaktır. Delphi tekniği özellikle politik ya da duygusal ortamlarda karar verme durumunda kalındığında veya kararların güçlü gruplar tarafından etkilenme olasılığı olduğu hallerde kullanılabilir (Şahin, 2005;8).

Linstone ve Turoff (1975), Delphi tekniğini “*grup iletişim sorununu düzenleme yöntemi*”, Garrod ve Fyall (2005) ise Helmer (1972)’den alıntılarla, bir grup uzmandan sistemli bir biçimde bir dizi şeklindeki soru formları ile fikir toplama tekniği, olarak tanımlamışlardır.

Tekniğin en önemli avantajı; uzmanların ikna oldukları taktirde fikrini değiştirmiş olmanın yaratacağı baskıdan etkilenmeden taraf değiştirmelerinin sağlanıyor olmasıdır. Teknik sadece geleceğe yönelik tahminleme yapmakta değil aynı zamanda üretilen politika seçenekleri arasında karar vermede de kullanılır (Klaassen ve Zoligen, 2003;319).

Genel olarak Delphi tekniği üç özelliğe sahiptir (Şahin, 2005;9):

- Katılımda gizlilik,
- Grup tepkisinin analizi,
- Kontrollü geri besleme.

Delphi yapılandırılmış bir fikir tartışması yöntemidir. Tartışanlar uzmanlardır ve tartışılan geleceğin nasıl olacağıdır. Görüşmeler yüz yüze değil yazılıdır. Tartışmayı yönetenler belli soru ya da önermelere pek çok uzmanın cevap vermesini sağlarlar. Buradaki cevaplar tüm cevap veren uzmanlara geçici bir sonuç olarak duyurulur. Oluşan ortak fikirler vardır. Ancak fikirlerin kimlere ait olduğu belli değildir. Bu yüzden kişisel tartışmalar çıkmaz. Fikirler tekrar gözden geçirilir. Tekrarlanan turlarda aynı soru veya önermeler farklı görüşlerin ışığında derlenerek uzmanlara tekrar tekrar yöneltilir. En sonunda bazı konularda bir ortak fikir oluşur. Hemfikir olunamayan konular da tespit edilmiş olur (Şahin, 2005;9).

Delphi tekniğinin faydaları şöyle özetlenebilir (Lemos ve Porto, 1998;332):

- Kişisel çatışma yoktur,

- Başkalarının karizmasından etkilenme yoktur,
- Fikir beyanından çekinme yoktur,
- Sonuçta ortaya çıkan fikirler anonimdir,
- Fikrini değiştirmek ve geliştirmekten çekinme yoktur,

Böylece çok sayıda uzman tartışabilir, ancak zaman alıcıdır (Alpkan, 2002;12).

Ayrıca; organizasyonda bir sorunun çözümü için uzman kişilerin yüz yüze görüşmeler ve bir arada tartışmalar yapmadan bir konu hakkında karar vermelerine ve uzlaşmalarına imkan sağlayan bir yöntemdir. Bu karar verme tekniğinde önce konunun uzmanı kişilere sorunlara bakış açılarını ve önerebilecekleri çözümleri belirtmeleri istenen yazılı bir form gönderilir. Formlar uzman kişiler tarafından doldurulduktan sonra geri gönderilir. Tüm grup üyelerinin veya uzmanların görüş ve önerileri sınıflandırılır (Aktan, 1998;32).

Delphi tekniğini diğer sorgulama, görüş alma tekniklerinden ayırt eden en önemli özelliği, sorgulama sürecinin 2 ve daha fazla aşamalı yapılmasıdır. Her aşamanın sonuçları araştırmacılar tarafından değerlendirilerek katılımcılara bildirilmekte ve kendi cevaplarını gözden geçirmeyi düşünüp düşünmedikleri sorgulanmaktadır. Burada amaç katılımcıların nihai olarak belli bir uzlaşma noktasına ulaşip ulaşamayacaklarını sınamaktır (Şencan, 2006;5).

2.3.1.1. Delphi Tekniği Çeşitleri;

4 çeşit Delphi tekniği mevcuttur (Zolingen ve Klaassen, 2003;319). Bu teknikler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.3.1.1.1. Klasik Delphi Tekniği,

Klasik Delphi tekniğinde veriler birkaç tur ile uzmanlardan toplanır. Her turdan önce önceki turun sonuçları sorun üzerindeki düşünceler bir karara varılana kadar uzmanlara iletilir. Bu turlar genellikle uzlaşma ile sonuçlanır. Zaman zaman fikirler iki farklı uçta toplanabilir, bu durum da ayrıca değerlidir. Örneğin; uzmanların bir bölümü herhangi bir gelişmenin 20 yıl içinde gerçekleşmesinin olası olduğunu söylemekteyken diğerleri bunun asla gerçekleşmeyeceğini söyleyebilirler. Gerçekte,

klasik Delphi tekniği etkileşimli tekrarlanan ve fikir sahipleri bilinmeyen şekilde düzenlenmiş ve dikkatlice yapılandırılmış iletişim sürecidir.

Klasik Delphi 5 özellikle nitelenebilir;

- Fikirlerde ortaklık
- Tekrarlanan süreçler
- Cevapların değerlendirilmesi
- Uzmanlar arasında, belirlenen konuya yönelik cevaplarda kararlılığın sağlanması (Rowe, Wright ve Bolger; 1991;241)(Murry, Hammons, 1995;428).

2.3.1.1.2. Politika Delphi,

“Politika Delphi” tekniğinin amacı yapılandırılmış ortak diyalogları kullanarak politika alternatifleri üretmektir. Bu durumda teknik bir politika üretme aracı olarak kullanılır.

Politika Delphi 5 özellikle nitelenebilir (Zolingen ve Klaassen, 2003;321);

- Fikirlerde ortaklık
- Tekrarlanan süreçler
- Kontrolü geri besleme
- Sınıflandırılmış uzman görüşleri.
- Uzmanlar arasında, belirlenen konuya yönelik cevaplarda istikrar

2.3.1.1.3. Karar Delphi

Karar Delphi tekniği W. Rauch (1979), tarafından sosyal gelişmelerde kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Yukarıdaki 2 teknik var olan “gerçeklerden” hareket ederken karar Delphi tekniğinde olası “gerçeklikler” karar verici grup tarafından önerilmektedir. Bu tekniğin can alıcı noktası ise; karar verici grubun aslında zaten sorunun içinde olmasıdır (Rauch, 1979;161).

2.3.1.1.4. Grup Delphi ve Uzman Semineri

T. Webler, D. Levine, H. Rakel ve O. Renn (1991) tarafından geliştirilen tekniğin amacı; çevresel risklerle ilgili belirsizlik durumunda görüş oluşturulmasında sonuca hızla ulaşmaktır.

Grup delphi 5 özellikle nitelenebilir;

- Grup toplantısı
- Tekrar
- Kontrollü geri besleme
- İstatistiksel grup cevapları
- Uzmanlar arasında, belirlenen konuya yönelik cevaplarda istikrar.

Tekniğin gerçekte klasik delphi'den tek farkı uzmanların fiziksel olarak da bir arada olmaları nedeniyle kimliklerinin diğerleri tarafından bilinmesidir. (Webler, Levine, Rakel ve Renn,1991;257). Bu nedenle aslında birbirlerinden etkilenmeleri ve fikirlerini değiştirmeleri de olasıdır.

2.3.2. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Bir araştırmanın kalitesi, çeşitli araştırmacılarca farklı kriterlere dayanılarak belirlenmektedir. Bir uçta katı bilimselliği savunan pozitivistler, yani araştırmanın kalitesini iç geçerlilik, dış geçerlilik, güvenilirlik ve nesnellik kriterlerinin sağlanmasıyla değerlendirenler, diğer ucunda ise "su akar, yolunu bulur" mantığının geçerli olduğu, araştırma kalitesinin sağlanmasına yönelik çalışmaların anlamsız gören relativistler yer almaktadır (Akgül, 2005;45).

Araştırmada güvenilirlik ve geçerlilik koşullarının yerine getirilmesi gerekmektedir (Yüksel,2004;71). Geçerlilik ve güvenilirlik nicel araştırma yöntemlerinde üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur. Herhangi bir bilimsel çalışmaya başlandığında güvenilirlik ve geçerlilik konusu mutlaka göz önüne alınmalıdır (Hasson ve Keeney, 2000;1012).

Bu noktadan hareketle bu araştırmanın kalitesi her iki uçta yer alan görüşler de dikkate alınarak incelenecektir. Bu amaçla öncelikle pozitivist grup tarafından

kabul gören güvenilirlik ve geçerlilik kriterleri ile bu kriterlerin Delphi tekniğine uygulanması hakkında literatüre dayalı bilgi verilecek ve söz konusu bu kriterlerin teze uygulamasından bahsedilecek, daha sonra iki ucun ortasında yer aldığı ve güvenilirlik sağlama kriterleri olarak da birçok araştırmacı tarafından kabul gördüğü Akgül (2005) tarafından rapor edilen Lincoln ve Guba (1985) tarafından geliştirilen kriterlere göre tez değerlendirilecektir.

Güvenilirlik ve geçerliliğin nicel araştırmalar açısından tanımlarına bakılacak olursa,

Geçerlilik; araştırma sonucunun doğruluğuyla ilgilidir (Yüksel,2004;71) ve ölçme aracının kullanılma amacına hizmet etme derecesi, bir başka deyişle; ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan, doğru olarak ölçebilme derecesidir (Erkuş, 2001;201).

Kullanılan veri toplama aracının, benzer gruplarda benzer sonuçlar üretmesi durumunda dış geçerlilik, araştırmacının ölçmek istediği veriyi, kullandığı araçla yada yöntemle ölçebildiğini göstermesi durumunda ise iç geçerlilik sağlanmış olacaktır (Yüksel, 2004;72).

Güvenilirlik ise; bir ölçme aracının hatalardan arınık olarak ölçme yapabilme yeteneği veya bir ölçme aracının aynı koşullarda aynı sonucu vermesi (Erkuş,2001;166); diğer bir ifadeyle araştırmada kullanılan ölçme aracının zamana ve yere göre değişiklik göstermemesi, tutarlı olmasıdır (Yüksel, 2004;72).

Güvenilirliğin sağlanmış olması, geçerliğin sağlanması için ön koşul olmakla birlikte yeterli koşul değildir (Tezbaşaran, 1997;45)

Nicel yöntemlerin yararlandığı istatistik paket programlarının ve bilgisayar sistemlerindeki gelişim ve sayısal artışın, nitel yöntemlerin geçerlilik ve güvenilirliğine yönelik tartışmaları ve nitel yaklaşıma kuşkuyla bakanların sayısını artırdığı bir gerçektir (Akgül, 2005;47). Ayrıca, Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerliğin sağlandığının ispatı, nicel araştırmalardaki yöntemlere göre daha soyut ve görece bir yapı göstermektedir.

Bu tanımlamalardan sonra Delphi tekniği özelinde soruna bakılacak olursa,

2.3.2.1. Delphi Tekniğinde Geçerlilik

Delphi tekniği katılımcı çoğunluğunun güvenilir olduğu kabulü üzerine kurulmuştur. (rneğin birden fazla kişinin hatalı sonuca varması ihtimali tek kişininkinden azdır) Doğruyu arayan tartişmalarla kararlar desteklenir ve böylece geçerlilik artırılmış olur (Hasson ve Keeney, 2000;1013).

Diğer yandan; geleceğe yönelik tahminlerin birleşmesi konusunda katılımcılar (uzmanlar) üzerindeki baskılar da geçerliliğe karşı bir tehdittir ve Delphi tekniğinin öngörü yeteneğini zayıflatır (Hill ve Fowles, 1975;193). Ancak, bu araştırmada katılımcı görüşlerinin tümünün 2. tur soru formunda gösterilmesi ve uzmanların sınırlandırılmış görüşler üzerinde uzlaşıya zorlanmaması bu zafiyeti azaltmıştır.

Bununla beraber, katılımcıların (uzmanların) bilgisi ve konuya olan ilgileri Delphinin geçerliliğini artırmaya yardımcı olur (Goodman, 1987;731). Nitekim, incelenen sorun alanı yapısal olarak,

- Deniz işletmecilerini,
- Uluslararası ilişkiler uzmanlarını,
- Hukukularını,
- Askeri ve sivil politika üreten birimleri,

ilgilendirdiğinden araştırma katılımcılarının tüm bu alanların temsilcilerinden oluşmasına zen gösterilmiştir. Araştırmaya katılanlara ilişkin detaylı bilgiler tekniğin uygulanması bölümünde yer almaktadır.

Ayrıca ardışık turlarda kullanılan soru formları da geçerliliğin artmasına neden olur. Bu formlardaki açık, tarafsız ve katılımcıyı yönlendirmeyen sorular geçerliliği destekler (Hasson ve Keeney, 2000;1013).

2.3.2.2. Delphi Tekniğinde Güvenilirlik

Delphi tekniğinin güvenilirliği ile ilgili olarak da tam bir açıklık yoktur, diğer bir deyişle; aynı soruların yöneltildiği -birbirinden bağımsız- katılımcı (uzman) gruplarından aynı sonuçlar alınabilir mi (Hasson ve Keeney, 2000;1012)? Bu ikilemi aşabilmek için, Lincoln ve Guba (1985)'nin önerdiği nitel araştırmalara uygulanabilecek ölçütler, bulguların güvenilirliğinden emin olunmasına yardım etmektedir. Bu noktada araştırmacılar ikiye ayrılmaktadırlar. Bir grup araştırmacı Lincoln ve Guba (1985)'nin kriterlerini güvenilirliği açıklamaya yönelik değerlendirirken diğer bir grup ise nitel araştırmalarda güvenilirliği sağlamanın imkansızlığından hareketle söz konusu kriterlerin pozitivist ve relativist düşüncelerin ortasında yer alan bambaşka kriterler olduğunu ileri sürmektedirler. Söz konusu ölçütler dört ana esas üzerine inşa edilmiştir. Bunlar (Hasson ve Keeney, 2000;1013);

- *İnanılrlık,*

İnanılrlık kriteri, katılımcının belirttiği gerçeklik ile araştırmacının anladığı ve yorumladığı gerçekliğin birbirleriyle uyuşmasını odak noktası olarak alır (Crawford, Leybourne ve Arnott, 2000;45). Yıldırım ve Şimşek (2003)'den alıntılanarak Akgül (2005) tarafından, diğer araştırmacıların görüşlerine başvurmanın ve onların görüş ve eleştirileri doğrultusunda eksiklik ya da hataları düzeltmenin araştırmanın inanılrlığını artırmak için kullanılan bir doğrulama yöntemi olduğu ve ancak böylece elde edilen sonuçların araştırmacının kendi görüşlerinden ziyade elde edilen verilere dayandığının teyit edilebileceği bildirilmektedir.

Bu noktadan hareketle, tezin tasarlanması aşamasında ve verilerin analizlerinde farklı disiplinlerde çalışmalar yapan araştırmacıların görüşlerine başvurulmuştur. Söz konusu araştırmacıların önerileri doğrultusunda gerek tasarım gerekse veri analizi aşamalarında gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ve böylece tezin inanılrlığı artırılmaya çalışılmıştır.

Diğer yandan inanılrlık kriteri uzmanların inanılrlığı ile ilgilidir. Uzmanların inanılrlığının teyidi ise uzmanların seçimi aşamasında uygulanan seçim kriterleri ile sağlanmaktadır.

Araştırma tasarımı esnasında araştırmacının varsayımlarını, dünya görüşünü ve izlediği kuramsal yaklaşımı belirtmesi, sorumluluğunun farkında olarak veri toplama ve analiz esnasında kendi denetimini yapması, inanılirlığı artırma amacıyla Bloom (2000) tarafından önerilen diğler doğrulama yöntemidir.

Tezde inanılirlığı artırmak amacıyla araştırmanın tasarımı ile verilerin toplanması ve analizi aşamalarında Bloom (2000) tarafından önerilen esaslara yer verilmiştir.

Üzerinde tartışmalar olmakla birlikte önerilen bir diğler doğrulama yöntemi ise, katılımcının sonuçları kontrol etmesidir. Bu yöntemde verilerin analizi sonrasında elde edilen sonuçlar ve yorumlar katılımcıya sunularak, onun görüş ve eleştiriler doğrultusunda, araştırma raporunun yazılması esnasında düzeltmeler yapılır (Riege, 2003;47).

Tezde bu kriterin sağlanmasına yönelik olarak 3. tur Delphi uygulaması gerçekleştirilmiştir. Böylece elde edilen sonuçların katılımcılar tarafından kontrol edilmesi sağlanmıştır.

▪ *Uygulanabilirlik,*

Nicel yaklaşımın dış geçerlilik yada genellenebilirlik kriterine paralel olarak önerilen uygulanabilirlik kriteri, araştırmadan faydalananlar/okurlar tarafından onaylanan, araştırmanın belirli bir durumda geçerli olan sonuçlarının benzer bir diğler durumda da geçerli olabilmesi sürecidir. Eğer her iki durum arasında benzerlik varsa, bir araştırmanın sonuçları diğler durumda da uygulanabilir. Ancak bunun sağlanabilmesi için araştırmacının, araştırma koşullarını ve yönteminin mümkün olduğunca detaylı bir şekilde tanımlaması gerekmektedir (Akgül, 2005;48).

Araştırmanın uygulanabilirliğin sağlanması için kullanılacak doğrulama yöntemi, araştırmanın ayrıntılı tanımlanmasını gerektirir. Araştırmacı bu yöntemde araştırma sürecindeki konumunu (katılımcı, gözlemci vb.), veri kaynağı olan bireyleri, araştırma sürecindeki sosyal ortamları ve süreçleri, verilerin analizinde kullanılan kuramsal çerçeveyi, veri toplama ve analiz yöntemlerini ayrıntılı bir şekilde okuyucusuna aktarmak durumundadır (Yıldırım ve Şimşek, 2003;43).

Bu tespitlerin ışığında, uygulanabilirlik kriterinin sağlanabilmesi amacıyla, I. ve II. Bölümlerde tezin kuramsal çerçevesi ile kullanılan araştırma tekniğine ilişkin bilgiler olabildiğince detaylı ve okuyucunun rahatlıkla anlayabilmesini sağlayacak şekilde verilmiştir. Ayrıca, katılımcı uzmanlar ve söz konusu uzmanların seçimlerin ilişkin seçim ölçütleri ve uzman profilleri ve katılım oranları da aynı bölümlerde yer almaktadır. İlave olarak tekniğin uygulanmasına ilişkin detaylarda anılan bölümlerde okuyucu ile paylaşılmıştır.

Tezde yürütülen araştırma sonucunda önerilmesi amaçlanan politika ve stratejiler; mutlak, somut ve ölçülebilir doğrular niteliğinde değildir. Bu nedenle bu tezin amaçlarına ulaşabilmek için ancak geçmiş tecrübelerden ve konunun uzmanlarının birikim ve fikirlerinden yararlanılarak gerçekçi öneriler getirilebilir. Dolayısıyla da yöntemin aynı uzman grubuna her uygulandığında farklı sonuçlar çıkabilir. Ancak tezin konusu için en uygun yöntem olduğu değerlendirilen tekniğin uygulanabilir olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca, alanda en çok fikir sahibi olan kişilerin öncelikle aranıp seçilmesi ve bu bağlamda konunun uzmanı olan kişilerin uygulanabilir öneriler getirmeleri ile “uygulanabilirlik” ölçütünün karşılandığı düşünülmektedir.

▪ *Tutarlılık (koşullar açısından),*

Nitel araştırmalarda tutarlılık kriteri verilerin zaman içindeki değişmezliğini anlatmaktadır. Geleneksel bilim anlayışı, önceki araştırmayla aynı yada benzer yöntem izlendiğinde, aynı sonuçlara ulaşılması gerektiğini savunur. Oysa koşulların devingen özelliği göz önünde bulundurulduğunda araştırmanın tekrarlanması halinde aynı sonuçlara ulaşmak imkansızdır. Bu noktada, nitel yaklaşımda tutarlılık kavramıyla anlatılmak istenen, aynı yöntem ve sürecin izlenebilirliğidir. Nicel yaklaşımda, yöntemde, değişkenlerde yada araştırma yapısında ortaya çıkan en ufak bir değişiklik tutarlılığı olumsuz etkilerken, nitel araştırmalarda sakıncasız bir durumdur; gerçeklikteki değişikliklere yönelik gözlemin ve içe bakışın daha sağlıklı olması ve konunun farklı yönlerinin ortaya çıkarılması sonucunu doğurur (Halldorsson ve Aastrup, 2003;145).

Diğer yandan tutarlılık getirilen önermelerin mevcut koşullar içinde uygulanabilirliğidir. Bu nedenle getirilen önermeler mevcut koşullar içerisinde geçerlidir. Koşullar her an değişebilir. Bu nedenle Delphi turlarının olabilen en kısa süre içerisinde tamamlanması esastır. Bu tezde de öncelikle, katılımcıların verdiği cevaplar araştırma amacı ile olan tutarlılığı açısından araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve gerekli elemeler yapılmıştır. Ayrıca, Zolingen ve Klaassen (2003) tarafından Delphi turlarının arasındaki zaman kısaltıkça araştırmanın kalitesinin arttığı rapor edilmiştir. Bu noktadan hareketle tezde uygulanan Delphi turlarının olabildiğince kısa tutulması sağlanmıştır. Bu sayede “tutarlılık” ölçütünün karşılandığı, değerlendirilmektedir.

▪ *Doğrulanabilirlik,*

Nicel yaklaşımın nesnellik kriterine karşılık gelen doğrulanabilirlik kriteri ise araştırma verilerinin, yorumlarının ve sonuçlarının araştırmacıdan etkilenmemesini temsil eder (Crawford vd, 2000;47). Her ne kadar, araştırmacının kişisel yorumu, nitel araştırmanın en önemli karakteristiklerinden biri olsa da, araştırmacının “kurgusu” ile “yorumu” arasındaki ayrımın yapılması açısından bu kriter önem taşımaktadır (Akgül, 2005;49).

Tezde tasarım aşamasından itibaren özellikle soru formlarının katılımcı uzmanları etkilememesi ve araştırmacının kişisel yorumlarını içermemesi için gerekli tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda ön test katılımcılarından bu kriter kapsamında da değerlendirme yapmaları talep edilmiştir. Aslında, soru formlarında uzmanların yorum ve tahminlerini almak öncelikli hedef olduğundan araştırmacının katılımcıyı etkilememesinin çok olası olmadığı değerlendirilmektedir.

Diğer yandan, “doğrulanabilirlik” ölçütü açısından bakıldığında ise; Delphi tekniğinin yapısı gereği belirli bir problem sahasına ilişkin sorunlar/sorular ve çözümler değerlendirilmektedir. Değişen içsel ve dışsal çevre koşullarında sorunlar ve çözümler dinamik bir yapı göstereceğinden verilen cevapların zaman açısından tutarlılığından bahsetmek mümkün değildir. Ancak bununla birlikte, incelenen olası sorun alanının yapısı gereği mutlak ve herkes açısından kabul edilebilir ortak bir tek geçerli çözüm olmadığından soru formlarındaki katılımcı değerlendirmelerinin uygun

formda derlenerek katılımcılara tekrar yöneltilmesi yani tekrarlanan turlar ile görüşlerin doğrulanması amaçlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen kriterlerin yanında Mitchell (1991) tarafından açık ve net tasarlanmış soruların da sonuçların güvenilirliği üzerinde olumlu etki yapacağı rapor edilmektedir. Bu amaçla, tekniğin uygulanması bölümünde anlatılan soru formu geliştirme sürecinde yapılan ön testlerle en uygun soru tasarımının yapılmasına çalışılmıştır.

Güvenilirlik araştırma yönteminin genel kabul görmüş usullere göre yapılması ile yükseltilebilir. Delphi tekniğine yönelik olarak eleştirisinde Sackman (1975), tekniğin güvenilirliğinin birçok yazarın çalışmasında yer almamasını tartışmaktadır.

Woundenberg (1991) ise Delphi tekniğinin güvenilirliğini iki grup halindeki 14 çalışmanın sonuçlarını kendi aralarında karşılaştırarak test etmiştir. Çalışma sonucunda yazar, Delphi çalışmalarında güvenilirlik konusundan bahsedilememesinin nedeni olarak, kişiler ve duruma özgü şartlar nedeniyle tekniğin her uygulanmasında farklı ölçekler gerektirmesi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Zolingen ve Klaassen, 2003;329).

Bahsedilen güvenilirlik eleştirilerine karşılık diğer araştırmacılar Delphi tekniğinin güvenilirliği konusunda daha az kötümserdirler. Örneğin Jillson (1975); tekniğin güvenilirliğini yükseltmek için tekniğin niteliğinin test edebilir bir kılavuz geliştirmeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak söz konusu kılavuz aşağıdaki ölçütlerin tatbik edilmesini öngörmektedir.

- ✓ Tekniğin probleme uygulanabilirliği,
- ✓ Katılımcı uzmanların seçimi,
- ✓ Soru formunun yapılandırılması ve yönetimi,
- ✓ Fikir birliği,
- ✓ Grup toplantısı

Yukarıdaki kriterlerin bu tez kapsamında açıklanan biçimde titizlikle uygulanması, tekniğin ve bulguların güvenilirliğine kanıt niteliğindedir (Jillson, 1975;221).

Bahse konu kriterlerin teze uygulanmasına bakılacak olursa;

✓ *Tekniğin probleme uygulanabilirliği,*

Bilimsel araştırma teknikleri içerisinde genel kabul görmüş olanlardan tezin konusuna uygun başka araştırma yöntemi bulunmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle tekniğin tezin problemine uygun olduğu düşünülmektedir.

✓ *Katılımcı uzmanların seçimi,*

Katılımcı uzmanların seçimi Delphi tekniğinin en can alıcı noktasıdır (Zolingen ve Klaassen, 2003;333), bu nedenle uzmanlar belirlenirken “*Çalışmada Delphi Tekniğinin Uygulanması*” başlığı altında yer alan süreçler izlenmiş ve uzmanların konuya olan yakınlıkları ve araştırmaya katılma isteklilik düzeyleri göz önüne alınmıştır.

✓ *Soru formunun yapılandırılması ve yönetimi,*

Zolingen ve Klaassen (2003) tarafından soru formunun yapılandırılmasında en önemli şartın ön test uygulanması olduğu rapor edilmektedir. Bu tespitten hareketle uygulanan ön testlere ilişkin bilgiler “*1. ve 2. Tur Uygulaması*” başlığı altındaki bölümde detaylarıyla belirtilmiştir.

✓ *Fikir birliği,*

3. Delphi turu sonunda oluşturulan sonu raporu uzmanların ulaştığı fikir birliğinin delili niteliğindedir.

✓ *Grup toplantısı*

Samimiyet ve açık sözlülüğü engelleyebileceği düşüncesiyle uygulanmamıştır. Ayrıca söz konusu uzmanların çeşitli alanlardan ve çeşitli coğrafi bölgelerden olması grubun bir araya getirilebilmesini engellemiştir. Ancak araştırmacının yaptığı derleme ve 2. ve 3. tur soru formları ortak grup görüşüne ulaşılmasını sağlamıştır.

2.4. ÇALIŞMADA DELPHİ TEKNİĞİNİN UYGULANMASI;

Tekniğin çalışmada uygulanmasına yönelik akış diyagramı Ek 1'dedir.

Delphi tekniğinde süreç öncelikle fikirlerin tespit edilmesiyle başlar. Bu maksatla klasik Delphi'de 1. Tur katılımcıların (uzmanların) fikir üretmelerine ve fikirlerini özgürce söyleyebilmelerine olanak sağlayan açık uçlu olarak yapılandırılmış sorularla başlar (Hasson ve Keeney, 2000;1011). Bu sorular, gelecek turlarda görülecek konuların belirlenmesinde yardımcı olur (Gibson, 1998).

Çalışmada Klasik ve Politika Delphi teknikleri bir arada kullanılmıştır. Murry ve Hammons (1995)'e göre herhangi bir Delphi çalışmasında en önemli nokta uzmanların çalışılacak konu hakkında yeterli olmasıdır. Uzmanların seçimi konusunda Rowe vd. (1991) aşağıdaki esasları öngörmektedirler;

- Ulaşılması kolay,
- Konusunda üne sahip ve araştırmacılar tarafından tanınan,
- Araştırma konusuna yakınlık ölçütlerinden asgarisini karşılayan,
- Kişisel uzmanlık alanlarına göre belirlenen.

Bu esaslar dahilinde öncelikle çalışmaya katılabilecek;

◆ Kıbrıs sorunu ve bu sorunla ilişkili alt sorunlar ve deniz yetki alanlarının yönetimi konularında akademik çalışmaları olan veya bu konularda yapılan ulusal veya uluslararası toplantı vb. organizasyonlara akademisyen, siyasetçi, bürokrat veya TSK (Türk Silahlı Kuvvetleri) mensubu olarak katılmış ve katkılarda bulunmuş,

- ◆ Bu konuları uluslararası ilişkiler ve hukuk boyutları ile değerlendirebilecek,
- ◆ Konusunda üne sahip ve araştırmacı tarafından tanınan,

uzmanlar belirlenmiştir.

Çalışmaya katılacak uzman miktarı konusunda; Dİbecq vd.(1975) homojen bir grup sağlamak için 10-15 katılımcının yeterli olduğunu belirtmektedir. Ancak diğer yandan, yine Dİbecq vd.(1975) tarafından tecrübelerinden hareketle birçok iyi fikrin üretilebilmesi için katılımcı grubunun sayısının iyi seçilmiş 30 kişinin üzerinde olması

gerektiği bildirilmiştir. Katılımcı sayısını belirleyen diğer bir faktör ise çalışılan konunun niteliğidir. Örneğin; Tsai ve Su (2005), Beş Doğu Asya limanının politik risk değerlendirmesini yaptıkları çalışmalarında 15 kişilik bir uzman grubu üzerinde Delphi tekniğini kullanmışlardır. Anlaşılan odur ki uzman sayısında tam bir kesinlik bulunmamakta ve konunun iğerine göre değişiklik göstermektedir.

Buradan hareketle araştırmanın konusunun deniz işletmeciliği, hukuk, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi disiplinlerinin tamamını iğermesi ile söz konusu disiplinlerde yetkin uzman miktarının sınırlı olması nedeniyle araştırmaya 20-25 uzmanın katılmasının yeterli olacağı değerlendirilmiştir. İlk etapta aday uzmanlar yukarıda belirtilen ölçütler paralelinde değerlendirilmiş ve araştırmaya katılması talep edilecek uzman sayısı 52 olarak belirlenmiştir. Belirlenen uzmanlardan 32'si araştırmaya katılmayı kabul etmiş ancak 25'i araştırmanın 3 turuna da katılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden uzmanlardan % 48'u akademisyen, %28'si bürokrat, %7'si siyasetçi ve %7'si emekli TSK mensubudur. Söz konusu katılımcıların dökümü Tablo-1'dedir.

Uzman grubun seçimi aşaması Jilsson (1975) tarafından geliştirilen Delphi tekniğinin güvenilirliği kriterlerinden bir tanesidir ve önceki bölümde güvenilirlik bölümünde detaylı olarak incelenmiştir. Uzman grup belirlenirken tezin güvenilirliğine olacak etkisi de dikkate alınmıştır.

Tablo-1 : Araştırmaya Katılan Uzmanların Dağılımı

S.NO	UZMAN GRUBU	KİŞİ SAYISI	AÇIKLAMA	ORAN %
01	Akademisyen	12	7 uzman, Uluslararası İlişkiler ve 5 uzman, Hukuk Ana Bilim Dalında çalışmalar yapmaktadır.	48
02	Bürokrat	7	4 uzman, Dışişleri Bakanlığında ve 3 uzman, Denizcilik Müsteşarlığında görevlidir.	28
03	Siyasetçi	3	2 uzman, Cumhurbaşkanı ve 1 uzman, dışişleri bakanlığı yapmıştır.	12
04	Emekli TSK Mensubu	3	Deniz yetki alanları yönetimi konusunda çalışmaları mevcuttur.	12
T O P L A M			25 UZMAN	100

2.4.1. 1. Tur Uygulaması;

Bu turun amacı; araştırma konusu kapsamındaki sorun alanlarının ve strateji önerilerinin belirlenmesi ile bunların 2. ve 3. turlarda uzmanların katılma düzeylerini ölçebilecek forma getirilmesidir.

Birçok durumda soru formunun tasarlanması için bir ön test (pilot uygulama) yapılmış olması gerekmektedir. Soru formunun uygunluğunu denemek için yapılan ön test için, katılımcı olarak belirlenen uzman grubun bir bölümünün kullanılması tabiki ve eğer mümkünse en uygun olanıdır. Bununla birlikte, sınırlı sayıda uzman hem ön teste hem de Delphi turlarına iştirak edebilir, ancak, bu ilave sorumluluk, uzmanların araştırmaya devam oranını düşürebilir (Zolingen ve Klaassen, 2003;334).

Bu kapsamda 1. tur soru formu gerçekleştirilmeden önce, çalışmaya katılmayı kabul etmiş 5 uzmana "ön test" olarak uygulanmıştır.

Ön test sonucu katılımcılardan;

- 2'si giriş metninin uzun olduğunu,
- 1'i giriş metninden araştırmanın amacının ve katılımcıdan istenen hususların tam olarak anlaşamadığını,
- 1'i soruların çok genel olduğunu,

belirtmişlerdir. Katılımcıların anılan eleştirileri doğrultusunda gerekli düzeltme ve değişiklikler yapılarak "1. Tur Soru Formu"nun nihai hali oluşturulmuştur.

Öncelikle belirlenen uzmanlara telefon ile ulaşılarak kendilerine çalışmanın amacı, yöntemi ve kapsamı hakkında kısa bilgi verilmiş ve çalışmaya katılmaları talep edilmiştir. Bu aşamada 25 Uzman çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Daha sonra çalışmaya katılmayı kabul eden uzman grubuna 1. tur soru formları gönderilmiştir. Söz konusu soru formu Ek 2'dedir.

Hasson ve Keeney (2000), soru formlarının düşük geri dönüş oranları nedeniyle kötü bir şöhrete sahip olduklarından bahisle; öncelikle soru formlarının elektronik posta yoluyla gönderilmesini daha sonrada telefon ile katılımcı adayının aranarak soru formunun mümkün olan en kısa süre içerisinde iade edilmesinin hatırlatmasını tavsiye etmekte ve hatırlatma mektupları ile elektronik postaların bu konuda pek etkili olmadığını birçok bilimsel çalışmada görüldüğünü belirtmektedir.

Bu noktadan hareketle, soru formları büyük oranda elektronik posta ile kalanlar ise faks ve posta yoluyla gönderilmiştir. Tavsiye edilen sonuçların hızlı bir şekilde geri alınmasıdır (Zolingen ve Klaassen, 2003;334). Çünkü, Mitchell (1991) göstermektedir ki Delphi çalışmasının kalitesi, Delphi turlarının arasındaki zaman kısaltıkça artmaktadır (Zolingen ve Klaassen, 2003;334). Bu nedenle 1. tur soru formlarının gönderilmesinden bir hafta sonra uzmanlara telefon ile hatırlatma yapılmıştır. 1. tur için belirlenen süre içerisinde 25 uzmandan posta, elektronik posta ve faks yoluyla cevaplar alınmıştır.

2.4.2. 2. Tur Uygulaması;

Bu turun amacı ise; 1. turda uzmanlar tarafından olası sorun alanı olarak belirlenen maddeler ile stratejilere uzmanların katılma düzeylerinin belirlenmesidir. Bu maksatla, 1. tur sonunda uzmanlar tarafından öngörülen sorun alanları ve stratejiler maddeler halinde derlenmiştir. Daha sonra söz konusu maddeler oylanmak üzere hazırlanmış ve 2. tur soru formu oluşturulmuştur.

2. tur soru formu uygulanmadan önce, 1. tur soru formunun ön testine katılan 5 kişiye “ön test” olarak uygulanmıştır. Ön test sonucu katılımcılardan;

- 2’si sorun alanlarından bazılarının detaylandırılması gerektiğini,
 - 1’i giriş metninin uzun olduğunu,
 - 2’si izlenebilecek stratejilerin bazılarının tam olarak neyi kastettiğinin anlaşılamadığını,
- belirtmişlerdir. Katılımcıların anılan eleştirileri doğrultusunda gerekli düzeltme ve değişiklikler yapılarak “2. Tur Soru Formu”nun nihai hali oluşturulmuştur.

Bu turda 1 nci turda tespit edilen ve maddeler halinde derlenen sorun sahaları ve bu sorun sahalarına yönelik geliştirilen strateji seçenekleri 5’li Likert ölçeği kullanılarak oylanmıştır. Likert ölçeği bir Delphi çalışmasında sayısal görünümü belirlemek için en çok kullanılan ölçek (Murry ve Hammons, 1995;431) olması nedeniyle tercih edilmiştir.

2. tur soru formları 1. tur soru formlarının gönderildiği uzman grubunun tamamına, 1. tur da cevap vermeyenler de dahil olmak üzere gönderilmiştir. 2.tur soru formları posta, elektronik posta ve faks yoluyla araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 32 uzmana gönderilmiştir.

2. tur soru formu gönderilen uzmanlardan 25’i cevap vermiştir. Söz konusu soru formu Ek 3’dedir.

2. tur sonunda gelen cevaplar; “*Pareto Diyagramı*” kullanılarak analiz edilmiştir.

Pareto analizi verileri tasnif ederek karar alma işini kolaylaştıran ve tasnif için pareto grafiklerini kullanan bir tekniktir. 19. yüzyılda yaşamış olan İtalyan iktisatçı ve sosyolog Vilfredo PARETO (1848 – 1923); iktisat ve sosyoloji alanında tanınmış İtalyan bilim adamıdır. En önemli eseri “Düşünce ve Toplum” 1916 yılında yayınlanmıştır. Daha sonra kendi adıyla anılmaya başlayacak olan prensibini ilk kez ekonomik içerikli olarak ortaya koymuştur (Özcan, 2000;159).

Pareto analizi değişik sayıdaki önemli sebepleri, daha az önemde olan sebeplerden ayırmak için kullanılan bir tekniktir. Bu teknik bir olayın grafik yardımıyla gösterilmesi ve karşılaşılan problemin veya konunun en önemli sebebi üzerinde dikkati yoğunlaştırdığından ve önceliklerin belirlenmesine yardımcı olduğundan ekonominin dışında da her alanda kullanılabilir niteliktedir (Ishikawa, 1982;102).

Söz konusu diyagramın amacı, birkaç önemli olayı daha az önem arz edenlerden ayırmaktır (Dz.KK.lığı Personel Başkanlığı, “Toplam Kalite Yönetiminin Temelleri”, 2001;6-17).

Bir Pareto diyagramı büyük bir sorunu ufak parçalara ayırmakta ve bu soruna en çok katkıyı yapanlarını tespit etmekte kullanılır, odaklanması gereken yerleri belirler (Dz.KK.lığı Personel Plan Daire Başkanlığı, “Temel Süreç Geliştirme El Kitabı”, 2000;9-1).

Pareto diyagramları önce hangi sorun(lar) üzerinde çalışmak gerektiğini belirlemek ve daha sonra da sorunu daraltarak sebeplerine bakmak için kullanılabilir. Herkesin dikkatini “önemli az” a çekerek ses getirmeleri nedeniyle genelde uzlaşma sağlamak için kullanılır (Scholtes, 1998;223).

Kurt, Mersinoğlu, (2000)’den alıntılanarak pareto analizini şöyle tanımlamaktadır; “Pareto diyagramı azalan bir sırada düzenlenmiş ve sorunun frekanslarını gösteren çubuk şemasıdır. Pareto analizi çoğunlukla bir sorun çözme aracı olarak düşünülür, ancak aslında pareto analizi ile sorunun nasıl çözüleceğinden çok hangi sorunların çözüleceği kararının verilmesinde kullanılır”

Tezde de benzer şekilde, dikkatlerin yönlendirilmesi ve yoğunlaştırılması gereken “önemli az”ın belirlenmesi amacıyla pareto analizi kullanılmıştır. Bu sayede,

görel olarak daha önemli olan ve uzmanlarca belirlenen sorun alanları üzerinde dikkatlerin odaklanması amaçlanmıştır. Benzer şekilde strateji alternatiflerinden de uygulanması halinde olumlu sonuçlar doğurması olasılığı uzmanlarca yüksek olarak belirlenenlerin ayrılarak dikkatlerin onlar üzerinde yoğunlaştırılması hedeflenmiştir.

2.4.3. 3. Tur Uygulaması;

Bu turun amacı 2. tur sonucu Pareto diyagramı ile belirlenen çoğunluk oyu alan sorun alanları ve stratejilerin son defa oylanması ve öncelik sırasının belirlenmesi ile Riege (2003) tarafından geliştirilen, sonuçlar ve yorumların katılımcılara sunulması esasına dayalı doğrulama yönteminin uygulanmasıdır. Bu maksatla oluşturulan 3. tur soru formunda da 2. turda olduğu gibi 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır.

Bu turda 2. tura katılan 25 uzmana soru formları gönderilmiştir. Söz konusu soru formu Ek 4'dedir.

Uzmanların tamamından cevap alınmıştır. Alınan cevaplar analiz edilerek tezin 3. ve son bölümünü oluşturan sonuç raporu hazırlanmıştır. 3. tur sonunda alınan cevaplar ile hem Lincoln ve Guba (1985) tarafından geliştirilen kalite kriterlerinden inanılabilirlik (credibility)'in doğrulaması sağlanmış hem de sorun alanları ve uygulanabilecek stratejilerin öncelik sırası belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR, SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle Delphi turları sonucunda elde edilen bulgular ve sonuçlar aktarılacaktır. Sonuç bölümü araştırmacılara ve politika yapıcılara yönelik olarak iki ayrı bölüm halinde sunulmaktadır.

3.1. BULGULAR

Birinci tur soru formu; Türkiye-Kıbrıs deniz yetki alanları yönetimi konusundaki sorun alanları ile söz konusu sorun alanlarına yönelik Türkiye tarafından uygulanabilecek stratejilerin belirlenmesine yönelik olan açık uçlu 2 sorudan oluşmaktadır.

Birinci tur soru formları, nitelikleri 2. Bölümde verilen uzmanlara iletilmiş ve cevaplar toplanmıştır. Verilen cevaplar analiz edilmiş ve tasnif edilerek maddeler halinde dökümü yapılmıştır. Benzer konular tek bir madde altında birleştirilmiştir. Konu dışında kaldığı değerlendirilen hususlar araştırmacı tarafından elenmiştir. 1. tur soru formunun 1. sorusuna verilen uzman cevapları 2. tur soru formunun 1. bölümünü (sorun alanları) oluşturmuştur. Benzer şekilde 1. tur soru formunun 2. sorusuna verilen cevaplar da 2. tur soru formunun 2. bölümünü (uygulanabilecek stratejiler) oluşturmuştur. Daha sonra, 2. ve 3. turlar gerçekleştirilmiştir. 2. ve 3. turlarda 1. turda toplanan cevaplar 5'li Likert skalası kullanılarak uzmanlarca katılma derecelerine göre sıralanmışlardır. 3. turun bir diğer amacı ise Lincoln ve Guba (1985) tarafından geliştirilen kalite kriterlerinden inanılabilirlik (credibility)'in doğrulamasının sağlanmasıdır.

Bu şekilde çalışmanın 1. turuna katılan uzmanlar tarafından toplam 16 olası sorun alanı ve bu sorun alanlarına karşılık 7 strateji önerisi belirlenmiştir.

Sorun alanları belirlenirken 1. tur soru formunda yer alan açık uçlu sorulara verilen cevaplar derlenmiştir. Söz konusu açık uçlu sorulara verilen cevaplar soru formunda talep edildiği şekilde olası senaryolar dikkate alınarak cevaplandırılmıştır. 1. tur sonunda uzmanlarca bildirilen sorun alanlarından 3 tanesi tam olarak Deniz Yetki Alanları içerisinde sayılmasa da ilişkili olduğu değerlendirilerek 2. tur soru formuna dahil edilmiştir. Bahse konu sorun alanları şunlardır;

- Arama kurtarma sorumluluk sahalarının FIR hattı ile belirlenmesi
- Kıbrıs-Türkiye arasında balıkçılık bölgelerinin yönetimi
- Kıbrıs-Türkiye arasında Özel Koruma Alanlarının yönetimi

1. tur sonunda belirlenen sorun alanları Tablo 2'dedir. Bu tur sonucunda elde edilen bulgularda tezin konusunu oluşturan deniz alanındaki deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi konusunun olası sorun alanı olarak uzmanlar tarafından ağırlıklı olarak dile getirildiği görülmektedir. Diğer yandan yabancı savaş gemilerinin olası Birleşik Kıbrıs Devleti karasularından geçişlerinin bildirim / izine tabi tutulması konusu da yine uzmanlar tarafından üzerinde düşünülmesi gereken olası sorun alanı olarak işaret edilmiştir.

Tablo 2 : 1. Tur Sonucu Tespit Edilen Olası Sorun Alanları

OLASI SORUN ALANI
Kıbrıs ve Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi
Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularından geçişte yabancı ülke savaş gemilerinin izin alması zorunluluğu
GKRY tarafından çıkarılan 21 Mart 2003 tarihli Bitişik bölge kanunu
GKRY tarafından çıkarılan 22 Nisan 2004 tarihli MEB kanunu
Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki arama kurtarma sahalarının belirlenerek esasa bağlanması
Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki Münhasır ekonomik Bölge sınırlarının belirlenmesi
GKRY ve Mısır arasında imzalanan 17 Şubat 2003 tarihli MEB anlaşması
Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi
Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nde iç sulardaki yetkilerin belirlenmesi
Suriye'nin karasularını 35 deniz miline çıkarması ve daha sonra 12 deniz miline indirmesi
Deniz yetki alanlarının AB ve Türkiye ilişkileri kapsamında yönetimi
Olası Birleşik Kıbrıs Devletinde Liman ve bayrak devleti kontrolleri yetkilendirmesi
Arama kurtarma sorumluluk sahalarının FIR hattı ile belirlenmesi
Kıbrıs-Türkiye arasında balıkçılık bölgelerinin yönetimi
Kıbrıs-Türkiye arasında Özel Koruma Alanlarının yönetimi
Adadaki İngiliz askeri üslerinin deniz yetki alanı sınırlarına etkisi

1. tur sonunda belirlenen uygulanabilecek stratejiler Tablo 3'dedir. Söz konusu stratejiler incelendiğinde olası sorun alanlarına paralel bir durum ortaya çıkmaktadır. Burada da olası sorun alanı olarak ağırlık kazanan sınırların belirlenmesi konusuna karşılık olarak sınırların belirlenmesine ilişkin uluslararası ikili ve çoklu anlaşmaların hayata geçirilmesi yönündeki stratejiler önerilmektedir.

Tablo 3 : 1. Tur Sonucu Tespit Edilen Strateji Alternatifleri

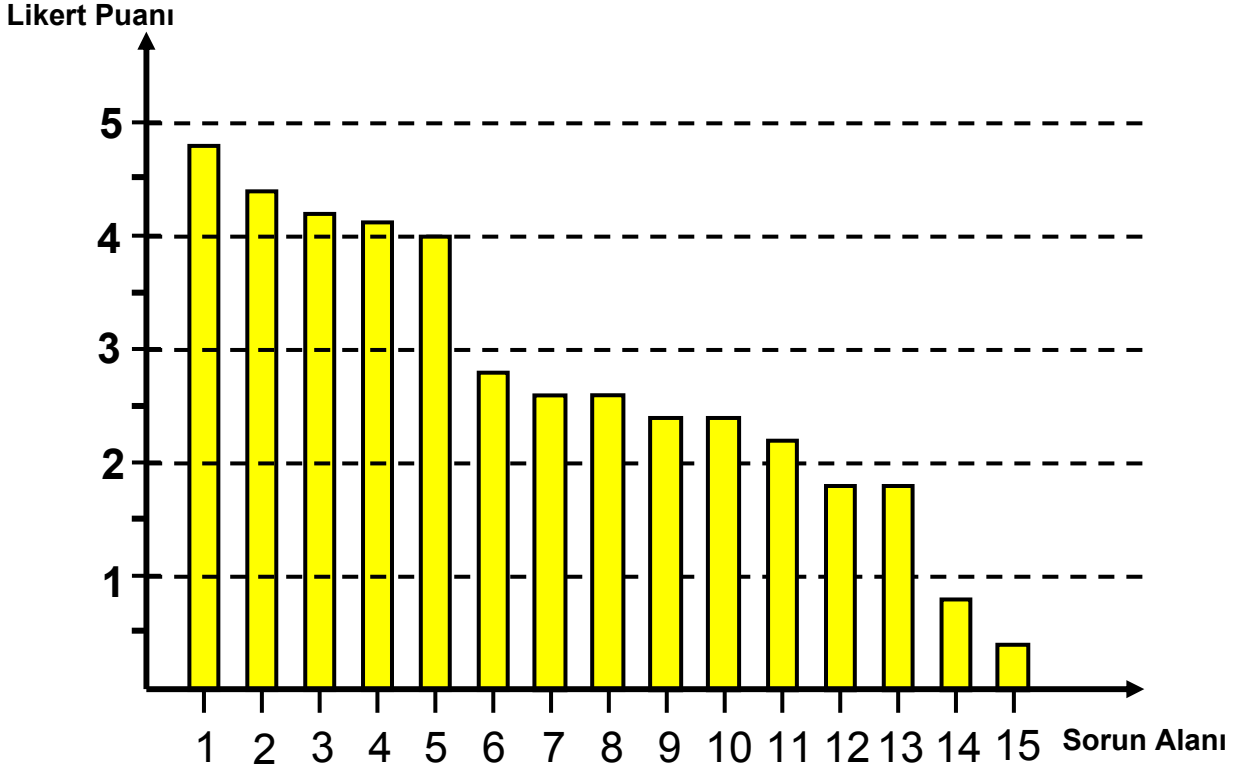
UYGULANABİLECEK STRATEJİLER
KKTC ile Türkiye arasında "Deniz Yetki Alanları" nın sınırlarını ve yönetimine ilişkin esasları hakkaniyete uygun bir yöntemle belirleyen ikili anlaşmalar yapılması.
Konunun sadece Türkiye ve Kıbrıs arasında değil, Doğu Akdeniz çanağında yer alan taraf ülkelerinde katılacağı bir platformda (Doğu Akdeniz Konferansı gibi) , Türkiye inisiyatifinde çözüme bağlanılmasına çalışılması
Konunun Doğu Akdeniz çanağında yer alan taraf ülkeler ile karşılıklı ve ikili olarak , Türkiye inisiyatifinde çözüme bağlanılmasına çalışılması
" Bekle ve Gör " politikası ile Kıbrıs'daki gelişmeleri takip etmek, fiili durumlar yaratılarak, konuyu çözüm sonrasına bırakmak.
Sorun alanlarının tamamının olası çözüm paket(ler)inin görüşmeleri esnasında müzakere etmek.
Deniz yetki alanları konusundaki ihtilafları Uluslararası Adalet Divanına götürerek çözümlenmek
KKTC iç hukukundaki denizlere ve denizciliğe yönelik eksikliklerin AB müktesebatı da dikkate alınarak tamamlanması

2. tur sonunda söz konusu sorun alanlarının uzmanlar tarafından öncelik sırası Tablo 3'dedir. 1. tur sonucu uzmanlar tarafından ağırlıklı olarak gündeme getirilen, "*Kıbrıs ve Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi*" ile "*Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularından geçişte yabancı ülke savaş gemilerinin izin alması zorunluluğu*" konuları 2. tur sonucunda da yüksek tercihler sonucu ilk iki sırada yer almıştır.

Tablo 4 : 2. Tur Sonucu Tespit Edilen Olası Sorun Alanları

SIRALAMA	OLASI SORUN ALANI	PUAN
1.	Kıbrıs ve Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi	4,8
2.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularından geçişte yabancı ülke savaş gemilerinin izin alması zorunluluğu	4,4
3.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki MEB sınırlarının belirlenmesi	4,2
4.	GKRY ve Mısır arasında imzalanan 17 Şubat 2003 tarihli MEB anlaşması	4,1
5.	GKRY tarafından çıkarılan 22 Nisan 2004 tarihli MEB kanunu	4,0
6.	GKRY tarafından çıkarılan 21 Mart 2003 Tarihli Bitişik bölge kanunu	2,8
7.	Olası Birleşik Kıbrıs Devletinde Liman ve bayrak devleti kontrolleri yetkilendirmesi	2,6
8.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki arama kurtarma sahalarının belirlenerek esasa bağlanması	2,6
9.	Türkiye-Kıbrıs arasındaki özel koruma alanlarının yönetimi	2,4
10.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi	2,4
11.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nde iç sulardaki yetkilerin belirlenmesi	2,2
12.	Arama kurtarma sorumluluk sahalarının FIR hattı ile belirlenmesi	1,8
13.	Deniz yetki alanlarının AB ve Türkiye ilişkileri kapsamında yönetimi	1,8
14.	Suriye'nin karasularını 35 deniz miline çıkarması ve daha sonra 12 deniz miline indirmesi	0,8
15.	Kıbrıs-Türkiye arasında balıkçılık bölgelerinin yönetimi	0,4
16.	Adadaki İngiliz askeri üslerinin deniz yetki alanı sınırlarına etkisi	0,0

1. tur sonunda tespit edilen olası sorun alanlarının uzmanlarca puanlanması sonucu oluşturulan grafik Şekil 14'dedir. Söz konusu verilere pareto analizi uygulanmıştır. Uygulama sonucu 5 nolu olası sorun alanından itibaren bir kırılma noktası tespit edilmiş ve 1,2,3,4 ve 5 nolu olası sorun alanları öncelikle ele alınması gereken olası sorun alanları olarak tespit edilmiştir.

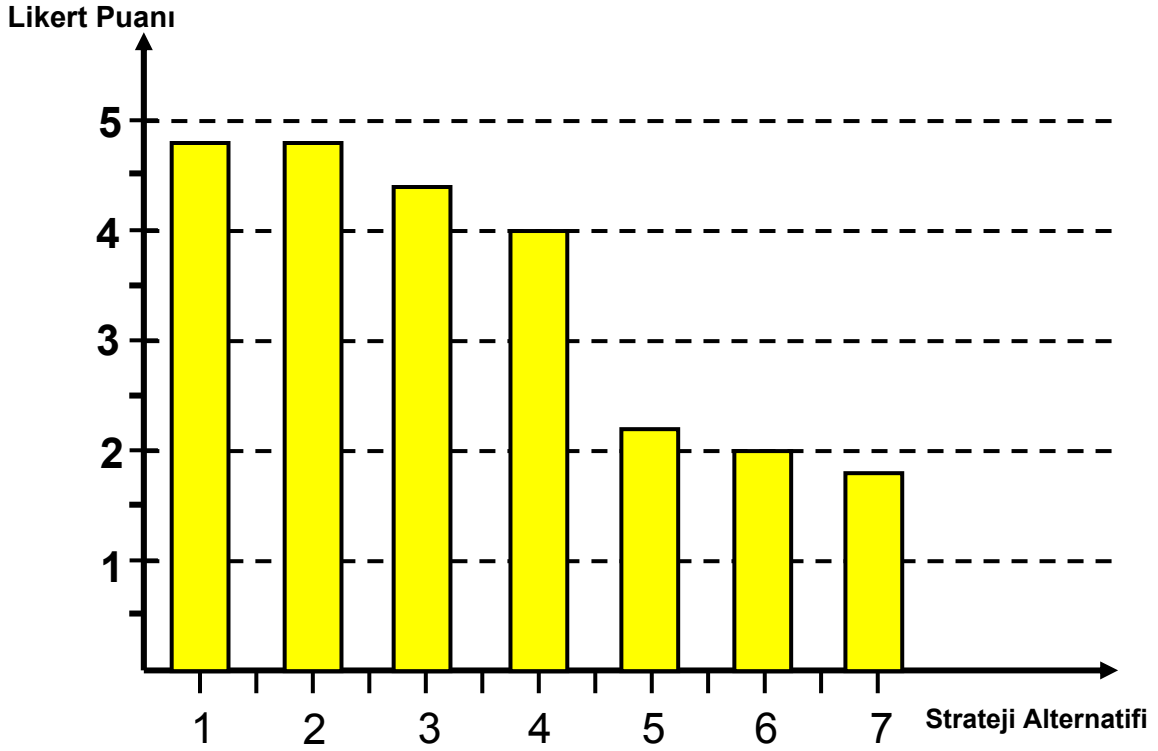
Şekil 14 : 2. Tur Sonucu Olası Sorun Alanları Pareto Grafiği

2. tur sonunda söz konusu strateji alternatiflerinin uzmanlar tarafından katılma dereceleri Tablo 5'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde yine olası sorun alanları bulguları ile bir paralellik göze çarpmaktadır. Uzmanlar tarafından en olası görünen sorun alanlarına yönelik çözüm stratejileri de yine ön sıralarda yer alarak bir nevi araştırmanın geçerliliğinin ispatına da katkıda bulunulmuştur.

Tablo 5 : 2. Tur Sonucu Tespit Edilen Strateji Alternatifleri

SIRALAMA	UYGULANABİLECEK STRATEJİLER	PUAN
1.	KKTC ile Türkiye arasında “Deniz Yetki Alanları” nın sınırlarını ve yönetimine ilişkin esasları hakkaniyete uygun bir yöntemle belirleyen ikili anlaşmalar yapılması.	4,8
2.	KKTC iç hukukundaki denizlere ve denizciliğe yönelik eksikliklerin AB müktesebatı da dikkate alınarak tamamlanması	4,8
3.	Konunun sadece Türkiye ve Kıbrıs arasında değil, Doğu Akdeniz çanağında yer alan taraf ülkelerinde katılacağı bir platformda (Doğu Akdeniz Konferansı gibi) , Türkiye inisiyatifinde çözüme bağlanılmasına çalışılması	4,4
4.	Konunun Doğu Akdeniz çanağında yer alan taraf ülkeler ile karşılıklı ve ikili olarak , Türkiye inisiyatifinde çözüme bağlanılmasına çalışılması	4,0
5.	Sorun alanlarının tamamının olası çözüm paket(ler)inin görüşmeleri esnasında müzakere etmek.	2,2
6.	Deniz yetki alanları konusundaki ihtilafları Uluslararası Adalet Divanına götürerek çözümlenmek	2,0
7.	“Bekle ve Gör” politikası ile Kıbrıs’daki gelişmeleri takip etmek, fiili durumlar yaratılarak, konuyu çözüm sonrasına bırakmak.	1,8

1. tur sonunda tespit edilen uygulanabilecek strateji alternatiflerinin uzmanlarca puanlanması sonucu oluşturulan grafik Şekil 15’dedir. Söz konusu verilere benzer şekilde pareto analizi uygulanmıştır. Uygulama sonucu 4 nolu strateji alternatifinden itibaren bir kırılma noktası tespit edilmiş ve 1,2,3 ve 4 nolu strateji alternatifleri öncelikle uygulanması gereken strateji alternatifleri olarak tespit edilmiştir.

Şekil 15 : 2. Tur Sonucu Strateji Alternatifleri Pareto Grafiği

3. tur sonunda söz konusu sorun alanlarının uzmanlar tarafından katılma dereceleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. Tablo 6 incelendiğinde görülmektedir ki sıralamada önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu sayede bulguların teyidinin de gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

Tablo 6 : 3. Tur Sonucu Tespit Edilen Olası Sorun Alanları

SIRALAMA	OLASI SORUN ALANI	PUAN
1.	Kıbrıs ve Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi	4,8
2.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularından geçişte yabancı ülke savaş gemilerinin izin alması zorunluluğu	4,8
3.	GKRY ve Mısır arasında imzalanan 17 Şubat 2003 tarihli MEB anlaşması	4,6
4.	Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki MEB sınırlarının belirlenmesi	4,2
5.	GKRY tarafından çıkarılan 22 Nisan 2004 tarihli MEB kanunu	4,2

3. tur sonunda söz konusu strateji alternatiflerinin uzmanlar tarafından katılma dereceleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Tablo 7 : 3. Tur Sonucu Tespit Edilen Strateji Alternatifleri

SIRALAMA	UYGULANABİLECEK STRATEJİLER	PUAN
1.	KKTC ile Türkiye arasında “Deniz Yetki Alanları”nın sınırlarını ve yönetimine ilişkin esasları hakkaniyete uygun bir yöntemle belirleyen ikili anlaşmalar yapılması.	4,8
2.	KKTC iç hukukundaki denizlere ve denizciliğe yönelik eksikliklerin AB müktesebatı da dikkate alınarak tamamlanması	4,8
3.	Konunun sadece Türkiye ve Kıbrıs arasında değil, Doğu Akdeniz çanağında yer alan taraf ülkelerinde katılacağı bir platformda (Doğu Akdeniz Konferansı gibi) , Türkiye inisiyatifinde çözüme bağlanılmasına çalışılması	4,4
4.	Konunun Doğu Akdeniz çanağında yer alan taraf ülkeler ile karşılıklı ve ikili olarak , Türkiye inisiyatifinde çözüme bağlanılmasına çalışılması	4,2

2. tur sonucu elde edilen puanlar sonucu ulaşılan sıralamaya Pareto analizi uygulanarak 3. turda uzmanlara sunulacak olası sorun alanları ve strateji alternatifleri belirlenmiştir.

1. tur sonunda uzmanlar tarafından gündeme getirilen sorun alanları ve strateji önerileri dışında da yorumları içeren “*diğer bulgular*” mevcuttur. Bu “*diğer bulgular*” somut olarak bir olası sorun alanı veya bir strateji önerisi olarak değerlendirilememektedir. Ancak, söz konusu çok değerli olduğu düşünülen “*diğer bulgular*”ın bulgular bölümünde yer almasının araştırmaya önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmiştir. Bu nedenle bahse konu “*diğer bulgular*” aşağıda belirtilmiştir.

Doğu Akdeniz olarak tanımlanan deniz alanında (bu ifade ile 37. Kuzey enleminin güneyi ile 26. doğu boylamının Doğusunda kalan deniz alanının kast

edildiği 1. tur uzman cevaplarında yer almaktadır) deniz yetki alanları yönetimi ile bu kapsamda deniz hukuku konularının ve sorunlarının yeterince ele alınmadığının ve ayrıca yine aynı deniz alanında birçok parametrenin henüz belirlenmediğinin, dolayısıyla da sorun alanlarını dahi tahmin etmenin çok güç olduğunun düşünüldüğü uzmanlarca ifade edilmiştir. Ancak yine de sürekli olarak konunun gündemde tutularak gelişmelere yön verilmek suretiyle sorun alanlarının Türkiye lehine çözümlenebileceği değerlendirilmektedir.

Ancak bununla birlikte, bu kadar belirsizlik olan ve birçok belirsizlik üzerine oturan Doğu Akdeniz'deki deniz hukuku ve yetki alanları yönetimi sorunları üzerinde çok daha fazla çalışılması ile bu çalışmalarda Kıbrıs merkezli olmak üzere Doğu Akdeniz'in I. Bölümde belirtilen mevcut ve gelecekteki stratejik öneminin de daima göz önünde bulundurulması gerekliliği ifade edilmiştir.

Verilen cevaplarda, hukuken yok sayılmasına rağmen Annan Planının analizinin önemine vurgu dikkati çekmektedir. Bu konuda uzmanlar tarafından bir fikir birliği mevcuttur. Katılımcı uzmanların tamamı bahse konu kapsamlı çözüm paketinin denizcilik ve deniz yetki alanları ile ilgili bölümlerinin detaylı olarak analiz edilmesinin gelecek dönemde gündeme gelmesi olası –yeni- kapsamlı çözüm paketlerinin müzakerelerinde önemli üstünlükler ve dolayısıyla kazanımlar sağlayacağını, olası kapsamlı çözüm paketinin de aşağı yukarı aynı dengeler üzerine oturmasının beklendiğinden bahisle, düşünmektedirler. Bu analiz bir ölüye yapılan “otopsi” ye benzetilmektedir (İnan, 2004;3-57), ve analizden amacın kesinlikle yeniden aynı kapsamlı çözüm paketini gündeme getirmek olmadığını, sadece geleceğe ışık tutabilecek veriler elde etmek olduğunun altı çizilmektedir.

Burada en çok üzerinde durulan husus ise, Annan Planı'ndan önce tarafların onayladıkları ulusal veya uluslararası hukuki düzenlemelerin planın esası ile ters düşmediği sürece geçerliliğinin devam ettireceği prensibinin benzer şekilde yeni kapsamlı çözüm paketlerinde de yer alması olasılığının neredeyse kesin olmasıdır.

Ayrıca uzmanlar tarafından, Annan Planının içeriği dışında, öncesinde, müzakereler esnasında ve mutabakat sağlanması ile referandum tarihi arasında geçen süre içerisinde karşı tarafın geliştirdiği stratejiler açısından da önem arz ettiği belirtilmektedir. Buradan hareketle, GKRY tarafınca müzakereler öncesinde,

müzakereler esnasında ve sonrasında yapılan faaliyetler ve girişimler de verilen cevaplarda göze çarpmaktadır. Çünkü, gelecekte yeniden gündeme getirilmesi olası kapsamlı çözüm paketlerine ilişkin süreçlerde de GKRY tarafının benzer talepler, girişimler ve uygulamalar içerisinde bulunulması olasılığının çok yüksek olduğu düşünülmektedir. Yabancı harp gemilerinin Birleşik Kıbrıs Devleti karasularından geçişinin izine tabi olması ve referandumdan birkaç gün önce GKRY tarafından çıkarılan MEB kanunu uzmanlar tarafından bu konuda örnek olarak verilmekte ve ayrıca olası sorun alanları arasında da sayılmaktadır. Bu örneklerde yer alan konular ve bu konuların benzerlerinin de gelecek dönemde olası müzakerelerde tekrarlanabileceğinin dikkate alınmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır.

Uzmanlar tarafından hemfikir olunan diğer bir konu ise dile getirilen olası sorun alanlarına yönelik strateji alternatiflerinin bölgedeki diğer ülkeler ile bölgesel dengeler ve hatta bölge dışındaki uluslararası güçlü aktörler de dikkate alınarak uygulanması gerektiği konusudur. Bu dengeler ve uluslararası aktörler dikkate alınmadan uygulamaya konulacak stratejilerin başarıya ulaşma olasılığı hemen hemen yok gibidir. Ancak, bu konuda uzmanlar tarafından ortak olarak dile getirilen diğer husus ise Türkiye'nin inisiyatifi ele alarak stratejilerini uygulamaya koyması yani olayların gerisinde değil önünde yer alması gerekliliğidir.

Diğer yandan 1. tur sonucunda; GKRY sınırları içindeki *Akrotiri ve Dikelya* İngiliz üslerinin durumunun da incelemeye muhtaç olduğu ve bu üslerin bölgedeki deniz yetki alanlarının yönetimine etkisinin de değerlendirilmesi gerekliliği dile getirilmişse de 2. tur uygulamasında uzmanların tamamı tarafından konuya yönelik "kesinlikle katılmıyorum" kanaati belirtildiğinden negatif yönlü bir fikir birliği tespit edilmiştir.

Diğer yandan uzmanlarca aşağıdaki konular 1. tur sonucunda dile getirilmiştir;

- Konuya deniz ticareti açısından bakılacak olursa GKRY'nin dünya deniz ticaretinde 6. sırada olması Türkiye'nin de 20. sırada olması da söz konusu sorun alanlarını etkileyebilecek bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Karan, 2004). Çünkü Kıbrıs'ta gündeme gelebilecek herhangi bir çözüm paketinin en azından yarısı (Annan Planında olduğu gibi) denizcilik ile ilgili konulardan oluşacaktır. Bu

nedenle doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının yönetimine ilişkin olası sorun alanlarına karşı hazırlıklı olmak çok önemlidir.

- Türkiye bugüne kadar Kıbrıs'a ve deniz yetki alanlarının yönetimine ilişkin tezlerini savunurken uluslararası hukukun esaslarından istifade etmemiştir (Özersay b, 2004). Zaman zaman bu yöntemin kullanılması uygun sonuçlar vermektedir. Ancak uluslararası hukukun tarafımıza üstünlük sağladığı noktaları da bu kapsamda gözden kaçırmamak çok önemlidir. Politikaların sadece uluslararası hukuk veya hukuk dışı kurallara dayandırılması uygun görülmemektedir. Her iki yönteminde özellikle deniz yetki alanları yönetiminde kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

- Gelecekte gündeme getirilmesi olası yeni kapsamlı çözüm paketlerinin müzakere edilmesi aşamasında Annan Planı'nda olduğu gibi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin yasalara ilişkin boşlukları doldurması esasının benimsenip benimsenmeyeceğinin analizinin şimdiden yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

- Özellikle Yemen'in Aden limanında ABD'ne ait USS COLE gemisine ve ikiz kulelere yönelik terörist saldırılardan sonra gündeme gelen güvenlik ve özellikle denizlerde güvenlik ile terörle mücadele faaliyetleri de her geçen gün kamuoyunun gündeminde daha geniş yer almaktadır. Bu noktadan hareketle denizlerde güvenlik ve terörle mücadele kapsamındaki faaliyetlerde deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Başta ticaret gemilerinin güvenliğine veya ticaret gemileri kullanılarak gerçekleştirilebilecek terörist eylemlere karşı IMO (International Maritime Organization) tarafından geliştirilen ISM ve ISPS Kod uygulamaları gibi uygulamaların da bu çerçevede değerlendirilmesinde fayda mtala edililmektedir.

Diğer yandan, konuyla dolaylı ilgili olarak değerlendirilen özel koruma alanları ile balıkçılık bölgelerinin de incelenmesinin faydalı olacağı dile getirilmiştir.

3.2. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, öncelikle tez bulgularının politika yapıcılar ve yöneticiler açısından sonuçlarına yer verilmekte ardından araştırmacılar açısından sonuçlar yorumlanmaktadır.

3.2.1. Tez Bulgularının Politika Yapıcıları ve Yöneticiler Açısından Sonuçları

Teorik olarak bu tezin birinci amacı; Kıbrıs ile Türkiye arasındaki deniz alanında deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda Türkiye açısından “**olası sorun alanlarını**” belirlenmektir. Diğer amacı ise; tespit edilen olası sorun alanlarına yönelik izlenecek politika seçeneklerini belirlemektir. Bu amaçlardan hareketle, uzmanların Kıbrıs-Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının yönetimi konusundaki olası sorun alanları konusundaki tahminleri ile bu sorun alanlarına yönelik strateji önerileri analiz edilmiştir.

Sorun alanları sıralamasında birinci sırada yer alan ve dolayısıyla uzmanlarca en muhtemel ve en önem atfedilen olası sorun alanı olarak değerlendirilen “*Kıbrıs ve Türkiye Arasındaki Deniz Yetki Alanlarının Sınırlarının Belirlenmesi*” konusu çok fazla değişkenden etkilenmesi ile çok boyutlu ve uluslararası bir nitelik taşıması nedeniyle öncelikle değerlendirilmesi ve ele alınması gereken bir olası sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bölgeye ve bölge devletlerine yönelik olarak son dönemlerdeki gelişmeler, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki komşuları ile deniz alanlarını sınırlandırması meselesini her zamankinden daha önemli bir hale getirmiştir (Acer, 2004;3-1). Bu sınırlandırma meselesinin çözümü için çeşitli strateji seçenekleri mevcuttur. Tezde bu seçenekler de uzmanlar tarafından ortaya konulmuştur. Ancak bu stratejiler incelendiğinde ana olarak 2 gruba ayrıldıkları görülmektedir. Bunlardan bir tanesi; Türkiye'nin ikili ilişkilere dayalı politikalar üretmesi veya diğeri; inisiyatifi elinde bulundurarak Doğu Akdeniz çanağındaki taraf tüm ülkelerin dahil edileceği uluslararası oluşumlar vasıtasıyla çözüm üretilmesi. Her iki yöntemde de Türkiye ile Suriye arasında karasuları ve yetki alanlarını ayıracak yan sınır, Kıbrıs ile Türkiye arasında karşılıklı deniz sınırları, Yunan adaları ile Türkiye arasındaki sınır ve Mısır ile Türkiye arasındaki karşılıklı sınır, deniz yetki alanı ile ilgili konuşulurken göz önüne alınması gereken husus olarak görünmektedir. Diğer yandan Doğu Akdeniz kıta sahanlığı

uyuşmazlığının tarafları arasında Türkiye ve Yunanistan'ın yanında Libya, Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye GKRY ve KKTC'de yer alacaktır

Teknik verilerin hazırlanması ve tarafların tezlerinin oluşturulması ileride ulaşılabilecek çözümün zeminini oluşturmaya hizmet edecektir. Doğu Akdeniz'de özellikle Kıbrıs Adası'nın güney ve güney doğusunda zengin petrol ve doğal gaz yatakları bulunduğu hakkında yayınlar, bölgede deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlığın habercisi niteliğindedir. Doğu Akdeniz ve Ege deniz yetki alanları sınırlandırmaları birbirleri ile yakın ilgi içinde olacaktır.

Bu kapsamda konuya yönelik olarak bir teknik heyet kurularak konunun detayları ile incelenmesinin gelecekte kullanılabilecek argümanların oluşturulması anlamında son derece faydalı olacaktır. Önerilen teknik heyet hem sınırlama problemine yönelik hem de bölgedeki denizaltı zenginlikleri ile deniz ulaşımına yönelik çalışmalar gerçekleştirmelidir. Ancak böyle çalışmalar neticesinde olası pazarlıklara hazırlıklı olunabileceği düşünülmektedir.

Söz konusu deniz alanındaki belirsizlik devam ettiği sürece hem konuya taraf devletler hem de uluslararası güç merkezlerinin menfaatleri zarar görmektedir. Bu müşterek menfaat bir kaldıraç olarak kullanılabilir. Bu kaldıraç sayesinde devletler ortak bir noktada çözüme ikna edilebilirler. Konuya taraf tüm ülkelerin menfaatlerine uygun argümanların ortaya konulmasında büyük yarar olacağı düşünülmektedir.

Deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesinde, genel kabul görmüş genel sınırlandırma prensipleri olarak adlandırılabilen prensipler uygulanmaktadır. Bunlar;

- ✓ Hakkaniyet Prensipleri ve Hakça Çözüm
- ✓ Coğrafyanın Üstünlüğü Prensibi
- ✓ Diğer Faktörlerin Dikkate Alınmasına İlişkin Prensipler
- ✓ "Oransallık" ve "Kapatmama"

Bu faktörler dışında adadaki siyasi ve idari yapı sınırlamaya uygulanacak prensiplerde değişikliğe neden olmayacaktır. Ortaya çıkması olası Birleşik Kıbrıs Devleti açısından Türkiye, yukarıda anılan sınır tespitleri sorunlarıyla karşı karşıya

kalacak, ortaya çıkacak sorunlara ise bu dört temel prensip ışığında çözüm aranacaktır. Ancak, burada önemle belirtilmesi gereken husus şudur ki; Türkiye, Kıbrıs karşısında çok daha uzun bir kıyı şeridine sahiptir ve coğrafya dışı ilgili faktörler ise Türkiye'nin bu avantajlı konumunun hakkaniyete uygun olduğunu ayrıca destekler gözükmetedirler.

Sorun alanları sıralamasında ikinci sırada yer alan olası sorun alanı olarak karşımıza çıkan *Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularından geçişte yabancı ülke savaş gemilerinin izin alması zorunluluğu* (Annan Planında yer aldığı gibi) konusu ise ayrıca tartışılması gereken bir konudur. Konu, Kıbrıs adası üzerinde kurulması olası federal bir devlet yapısı içerisinde değerlendirilmelidir. Çünkü halihazırdaki durumda konuya ilişkin herhangi bir tereddüt ve sorun mevcut değildir. Ancak, gelecek dönemde Kıbrıs adası üzerinde yeni bir kapsamlı çözüm paketi altında veya başka herhangi bir uluslararası oluşum altında Annan Planı'nda yer alan dengeler üzerine kurulması olası birleşik Kıbrıs devleti ile Türkiye arasında söz konusu durumun sorun alanı yaratabileceği düşünülmektedir. Annan Planı kapsamında kurulması planlanan ancak gerçekleşmeyen birleşik devletin federal yasasında, "savaş gemilerinin, nükleer güçle yürütülen, nükleer yük ve atık taşıyan gemilerin bir ön bildirimde bulunması ve başkanlık konseyinin denizcilikten sorumlu başkanının iznini alması gerektiği" hususu yer almaktadır. Zaten, Annan Planı görüşmeleri esnasında da Türkiye, Birleşmiş Milletlere bu uygulamanın uluslararası hukuka uygun olmadığı konusunda uyarı mektubu göndermiştir. Tartışmalarda bu merkezde yoğunlaşmaktadır. Savaş gemilerinin karasularından izin almadan geçiş yapma hakkı var mıdır yok mudur? Bu tartışmalar muhtelif konferanslarda şekiller olarak gelişmiştir. Sonuç olarak 1982 BMDHS'de harp gemilerinin zararsız geçiş hakkı olduğu ancak sahildarın ihtiyacını karşılamak üzere, "zararsızlık" kapsamlı olarak tanımlanmış ve 19. madde de zararsız geçişi bozacak filler madde madde sıralanmıştır.

Bütün bu esaslar taraflarca bilinmesine rağmen Annan Planı'na ve federal yasalara böyle bir madde konulması bu maddenin Türk savaş gemilerinin olası birleşik Kıbrıs devletinin karasularından geçişini sınırlamak ve kontrol altında tutmak amacıyla olduğunu göstermektedir. Çünkü, 1. Bölümde detayları ile açıklanan zararsız geçiş kavramının esası, değerlendirme ve geçişin zararsızlığına sahildar devletin karar vermesini öngören bir nitelik taşımasıdır. Yani bu anlamda 1982

BMDHS kıyı devletinin değerlendirmesine üstünlük veren bir anlaşmadır. Bu noktada değerlendirilmesi gerekli konu olası Birleşik Kıbrıs Devletinin karasularından geçişte zararsızlık takdirini “*kötü niyetli*” kullanması durumunda yapılması gerekenlerin belirlenmesidir (Toluner, 2004;3-56). Bu konuda uzmanlar tarafından olası sorun alanı olarak değerlendirilmemiş olsa da şimdiden üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olduğu düşünülmektedir.

Söz konusu izin ve ön bildirim konusunun tartışılması gereken diğer bir boyutu da; yeni çözüm paketlerinde yeniden gündeme gelmesi durumunda, 1964 Garanti Anlaşması ile Türkiye'nin sahip olduğu “Garantör Devlet” haklarına ve dolayısıyla da müdahale hakkına hanel getirip getirmeyeceğidir. Bu konu da çeşitli görüşler savunulabilir. Ancak ağırlıklı görüş; kurulması olası bir federal devletin iç hukukuna ilişkin bir kanunun uluslararası nitelikte olan garanti anlaşmasının üzerinde değerlendirilemeyeceği ve dolayısıyla garanti anlaşmasında yer alan garantör devlet müdahale hakkının ret edilemeyeceği yönündedir (Özersay, 2004;3-35). Kaldı ki, Annan Planına göre kurulması planlanan birleşik devletin kuruluş anlaşması 1960 Garanti Anlaşmasında yer alan garantör devlet haklarını teyit etmekteydi.

Yabancı savaş gemilerinin olası Birleşik Kıbrıs Devletinin karasularından geçişlerinde izin alması zorunluluğu sorunun diğer bir boyutu da söz konusu izinin başkanlık konseyinin tek bir üyesinin iznine tabi tutulması ve bu denizcilikten sorumlu üyenin de Kıbrıslı Rum olmasının Birleşmiş Milletler ile yapılan görüşmelerde kesinlik kazanmış olmasıdır. Yani bu ne demektir? Diye bakılacak olursa, Türk Deniz Kuvvetleri de dahil olmak üzere yabancı savaş gemilerinin geçişleri Kıbrıslı Rum başkanlık konseyi üyesinin iznine bağlıdır. Bu konunun da olası çözüm paketi görüşmelerinde dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

3. Tur sonunda ortaya çıkan diğer olası sorun alanı ise Kıbrıs-Türkiye arasındaki MEB'ye ilişkindir. Burada ana sorun alanı olarak MEB sınırları görünse de, sorun alanının alt sorunları mevcuttur. MEB sınırları sorunun alt sorunları ise

- ✓ Olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki MEB sınırlarının belirlenmesi,
- ✓ GKRY ve Mısır arasında imzalanan 17 Şubat 2003 tarihli MEB anlaşması,

✓ GKRY tarafından çıkarılan 22 Nisan 2004 tarihli MEB kanunu, olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca, Annan Planı'nın çözüm öncesinde tarafların yapmış oldukları yasama, yürütme ve yargıya ilişkin bütün hukuki işlemlerin, çözüme ters olmadığı oranda hukuksal geçerliliğini devam ettireceği hükmünü amir olması nedeniyle, GKRY, referandumdan 2-3 gün önce aşağıdaki 2 yasayı kabul etmiş ve yürürlüğe koymuştur.

- Bitişik Bölge yasası ile 24 deniz mili bitişik bölge ilan edilmiştir,
- MEB yasası ile 200 deniz mili MEB ilan etmiştir.

GKRY ile Mısır'ın aralarında 17 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe giren bir MEB sınırlandırma antlaşması bu anlamda karşımıza çıkan ilk belgedir. Ancak biliyoruz ki uluslararası deniz hukuku iki ülke arasında yapılacak deniz kullanım anlaşmalarının "*bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşılabilecek şekilde*" yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Annan Planı; tarafların çözümden önce başka devletlerle yapmış oldukları uluslararası anlaşmaları birbirlerine vermeleri, bir listede toplamaları ve çözümün temel noktalarına aykırı olmamak kaydıyla yeni devleti de bağlaması prensibini getirmiştir. Bu noktadan hareketle, GKRY Mısır'la yapılan anlaşmayı Annan Planı listesine dahil etmek istemiş, ancak Türkiye bunu reddetmiştir, yine de anlaşma bir dipnot olarak eklenmiştir. Türkiye'nin itirazının sebebi tanımlanan MEB'in Türkiye'nin iddia ettiği MEB alanıyla çakışma ihtimalidir. Söz konusu anlaşma "eşit uzaklık prensibi" temelinde oluşturulmuştur. Ancak bu anlaşmanın "eşit uzaklık prensibi" ile yapılmış olması Türkiye-Kıbrıs arasındaki MEB sınırının da aynı prensiple belirlenmesini gerektirmemektedir (Arman, 2006;12).

Annan Planı görüşmelerinde de her ne kadar Türkiye'nin itirazları sonucu çözüm sonrasına bırakılmış olsa da, GKRY tarafı Birleşik Kıbrıs devletinin 200 deniz mili MEB'si olması gerektiği teklifini getirmiştir. Burada amaç kurulacak birleşik devletin temsilciler meclisinde uluslararası anlaşmaların ancak özel çoğunluk gerektirmesi nedeniyle Kıbrıs'lı Türk Senatörlerin oylarına bağlı kalmasını engellemektir. Yani, Kıbrıslı Türk'lerin Türkiye'nin de aleyhine olabilecek uygulamaları engelleyebilme gücünü daha başlangıçta ortadan kaldırmaktır.

Önümüzdeki dönemde de GKRY'nin politikasının bu paralelde olacağı söylenebilir. Türkiye itirazı kabul edilmemesine rağmen anlaşmanın listeye eklenmesinin yasal çıkarlarının zarar göreceği bir şeyi kabul etmiş olmayacağı yönündeki dipnotu anlaşmaya dahil ettirmiştir. Olası çözüm görüşmelerinde de benzer stratejilerin sürdürülmesinde yarar olacağı değerlendirilmektedir.

Diğer yandan, tarafların çözüm öncesinde yaptıkları yasal düzenlemelerin çözüme ters olmadığı sürece hukuksal geçerliliğini sürdüreceği kuralından istifade etmek maksadıyla, Kıbrıs'ta referandumdan önce GKRY tarafından çıkarılan MEB ve Bitişik Bölge yasasının da olası bir sorun alanı olarak Türkiye'nin karşısına çıkabileceği aşikardır. Bu "*iyi niyetle*" bağdaşmayan düzenlemelerden amaç, çözümlerle ters düşmeden olabildiğince yasal boşlukları kendi menfaatlerine uygun olarak doldurmak veya en azından müzakeresinde üstünlük elde etmek veya Türkiye ile taraflardan diğer AB olan yeni sınır anlaşmazlıkları ve AB müktesebatının askıda bulunduğu bölgeleri genişletmek olabilir. Olası çözüm paketi görüşmelerinde öncesinde veya esnasında GKRY tarafının benzer politikalar izlemesinin yüksek olasılık olduğu düşünülmektedir.

Uzmanlar tarafından öngörülen bahse konu olası sorun alanlarına karşılık izlenebilecek "***strateji alternatifleri***" de araştırma sonucunda belirlenmiştir. Belirlenen stratejiler her bir olası sorun alanı için ayrı ayrı değil olası sorun alanlarının tamamı veya büyük bir bölümüne yönelik olarak ortaya konulmuştur. Bahse konu strateji seçeneklerinin tamamı Türkiye'nin inisiyatifi olarak geliştireceği ikili veya çoklu uluslararası etkinlikleri kapsamaktadır. Ayrıca, bir kapsamlı çözüm paketinin görüşmelerinin beklenmeden uygulanmasını ön şart olarak ortaya koymaktadır. Burada amaç ön etkin tavırla karşı tarafın elinden inisiyatifin alınmasının sağlanmasıdır. Ayrıca, çözüme yönelik uluslararası baskıların en alt seviyede olduğu dönemde ve çözümden yana politikalarıyla uyumlu ve destekler nitelikteki, bu stratejileri uygulamaya koymanın Türkiye'ye ciddi üstünlükler sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca, burada üzerinde durulması gereken diğer bir konu da 1960 garanti Anlaşmasında aksi hüküm bulunmasına rağmen GKRY'nin tek başına uluslararası bir kuruluşa yani AB'ye üyeliği konusudur. Çünkü Türkiye'nin AB üyelik süreci ve GKRY ile Yunanistan'ın AB'ye üyelikleri sonucu teze konu sorun alanlarında anılan

lkeler dışında AB'de taraf olma gayreti içerisindedir. Bu yeliğin adada çözüm arayışlarıyla beraber deniz yetki alanlarının yönetimi konusunu nasıl etkileyebileceğinin değerlendirilmesinde fayda olacağı düşünülmektedir. Orta ve uzun vadede AB tarafının Türkiye'nin aday konumunu da istismar edecek şekilde deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi konusunun UAD (Uluslararası Adalet Divanı)'a taşınması yönünde baskılarını artırması beklenmelidir ve bu kapsamda çalışmalara yn ve hız verilmelidir. UAD'a konunun taşınması durumunda Türkiye'yi bekleyen srede ayrıca tartışılmaya ve araştırılmaya değerdir.

Burada konuya taraf ülkeler ile deniz yetki alanlarının yönetimi konusunda ikili anlaşmalar yapılmalıdır. Veya yine Türkiye'nin inisiyatifinde bir Doğu Akdeniz Konferansı süreci başlatılabilir. Bu konferans belki yıllarca sürebilir ancak bölgesel sorunların çözümüne olumlu katkılar sağlayabileceği açıktır.

Diğer yandan, gelecek dönemde gündeme gelmesi olası yeni çözüm paket(ler)inin de yaklaşık olarak adada 50 yıldır devam eden görüşmelerin sonucu oluşan Annan Planının oturduğu esaslar temeline oturacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle yeni çözüm paket(ler)inde de yer alacağı varsayılabilen "nceki ulusal ve uluslararası hukuksal düzenlemeleri çözümün ana ruhuyla ters olmamak kaydıyla geçerli sayılması" prensibinden faydalanabilmek ve bu noktayı destek olarak müzakerelerde üstünlük sağlamak için geliştirilmesi gereken bazı uygulamalar mevcuttur.

Bu uygulamalardan birisi; KKTC ve Doğu Akdeniz çanağında yer alan diğer deniz yetki alanları yönetimi sorununa taraf ülkeler ile ikili anlaşmalar yapılarak olası çözüm paket(ler)ine dahil edilmesini sağlamak olabilir. Özellikle KKTC ile yapılacak ikili anlaşmalar burada ağırlıklı olarak önem taşımaktadır. Burada şunu da vurgulamak gerekir ki, önerilen bu anlaşmalar deniz yetki alanları kapsamına tam olarak girmese de dolaylı olarak ilgili bulunan arama-kurtarma faaliyetleri, balıkçılık faaliyetleri ve liman devleti kontrolleri gibi konularını da içine almalıdır. Olası özm paketi görüşmelerinde ortaya çıkabilecek boşluklar ve sorun alanları yapılacak bu tip ikili uluslararası anlaşmalar ile doldurulmalıdır. Bu şekilde olası müzakerelere daha kuvvetli olarak gidilebilecektir. Ancak KKTC ile Türkiye arasında yapılması önerilen anlaşmalar başta AB olmak üzere uluslararası politikanın önemli aktörlerinin

tepkisine yol açabilecektir. Bu konuda kısıtlayıcı faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira AB KKTC'yi de tanımamaktadır.

Diğer yandan; yeni çözüm paket(ler)inde de yer alacağı varsayılabilen “önceki ulusal ve uluslararası hukuksal düzenlemeleri çözümün ana ruhuyla ters olmamak kaydıyla geçerli sayılması” prensibinden faydalanabilmek ve bu noktayı destek alarak müzakerelerde üstünlük sağlamak için KKTC tarafından denize ve denizciliğe yönelik iç hukuktaki eksikliklerin acilen AB müktesebatına uyumlu bir biçimde tamamlanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde KKTC iç hukukundaki deniz ve denizcilikle ilgili boşlukları federal yasalar ile yani çözüm paketi esasları ile doldurulması engellenebilir, en azından kısıtlanabilir.

Türkiye'nin burada kendisinin AB üyelik sürecinin dezavantaj olmaktan öte avantaj olarak kullanmanın yollarını aramalıdır. Bu konuda AB platformlarını aday ülke sıfatı ile uluslararası hukuk kurallarını da analiz ederek çalıştırmalı ve zorlamalıdır. Bu politika uygulanırken en önemli konu AB'nin konuya taraf olmadığına altını çizilmesidir. Ve üretilecek politikalarda konu daima dikkate alınmalıdır.

Bu süreçte bahse konu sorunları da ikili görüşmeler yoluyla ilerleme kaydedilmesi Türkiye'nin menfaatine olacaktır. AB üyeliği için sorunların çözümünün yeter şart oluşturmadığı da dikkate alındığında, sorunların çözümüne yönelik girişimlerin mümkün olduğu ölçüde AB baskısı oluşmayacak şekilde yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda sorunların ikili olarak bir paket halinde ele alınması ve diğer kurumların hakemliğine veya yargısına zorunlu kalmadıkça gidilmemesinin uygun olacağı, ancak, Yunanistan'ın olayı sürüncemede bırakarak kendi arzuladığı ve sorun kabul ettiği konularda UAD' ye gitme arzusu içinde olacağı değerlendirilmektedir.

Bunun dışında, Temmuz 2006 tarihinde açılışı yapılan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının da devreye girmesiyle tanker trafiğinde yıllık 24 milyon tonluk bir artış meydana gelmesi beklenmektedir. Diğer yandan TRACECA projesine bağlantı sağlayacak ve bu projeye Türkiye'yi de bu projeye dahil edecek Samsun-Ceyhan hattının da gerçekleşmesi halinde bölgedeki dengelerin yeniden değerlendirilmesi

gerekecektir. Bu durum, Doğu Akdeniz'in önemini ve vazgeçilmezliğini uluslararası aktörlerle birlikte ülkemiz için de artıracaktır. Petrolün en az 50 yıl daha enerji sektörünün vazgeçilmez hammadde olacağı düşünülürse, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in önemini 2000'li yılların ilk yarısında da koruyacağı öngörüsünde bulunmak yanlış olmayacaktır.

Önerilen strateji seçeneklerini daha da somutlaştırmak gerekirse;

- ✓ Müzakere politikalarının tespiti,
- ✓ Hukuki dayanak noktalarının oluşturulması ve geliştirilmesi,
- ✓ Belli bir teşkilat yapısı içerisinde çalışma komitelerinin teşkili,
- ✓ Sivil toplum örgütleri ve akademisyenlerden faydalanılması,
- ✓ Kamuoyunun bilinçlendirilmesi,
- ✓ Uluslararası alanda Türkiye'nin tezlerini ortaya koyan sempozyum ve seminerler düzenlenmesi,
- ✓ Türk dış temsilcilikleri kanalı ile konular üzerindeki Türkiye'nin tezlerinin çeşitli vesileler ile ortaya konması, lobi yaratılması, sayılabilir.

Türkiye ile KKTC arasında yapılan 1996 SAR (Search and Rescue) ve 2002 Sahil Güvenlik antlaşmasını Annan Planı'na, Rum tarafının Kıbrıs'ın egemenlik haklarına aykırı olduğu itirazlarına rağmen, dahil ettirmiştir. Bu sayede eğer kurulsaydı birleşik devlet ile Türkiye SAR ve sahil güvenlik faaliyetlerini söz konusu anlaşma kapsamında birlikte yürüteceklerdi.

Söz konu sorun alanları üzerine yapılacak detaylı araştırmalar aynı zamanda politika yapıcılarının da istifade edebileceği birer kaynak olabilecektir. Ayrıca bu çalışmalar sayesinde olası kapsamlı çözüm paketi müzakerelerine konunun hukuksal boyutları yeterince irdelenmiş ve tartışılmış olarak katılınabilir.

3.2.2. Tez Bulgularının Araştırmacılar Açısından Sonuçları

Türkiye ve çevre denizlerindeki deniz yetki alanlarının yönetimi konusu araştırmacılar için her zaman bol malzeme veren ilgi çekici bir saha olmuştur. Ancak konuya ilişkin literatür incelendiğinde bilimsel araştırmaların genellikle Ege denizi ile

sınırlı kaldığı görülmüştür. Akdeniz'e ve özellikle Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının yönetimine ilişkin çalışmaların son derece kısıtlı kaldığı düşünülmektedir. Oysa Akdeniz'in ve özellikle Doğu Akdeniz'in son yıllarda giderek artan önemi bu deniz alanı üzerinde daha fazla çalışma yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Tez sonucu elde edilen bulgular da yukarıdaki önermeyi doğrular niteliktedir. Uzmanlar tarafından Kıbrıs-Türkiye deniz yetki alanlarının geleceğine yönelik yapılan öngörüler kısa ve orta vadede söz konusu bölgede ciddi sorun alanlarının Türkiye'nin karşısına çıkacağını göstermektedir. Bu noktadan hareketle bu konuda yapılacak araştırmalara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bilim insanları tarafından yapılacak çalışmalar politika üreticilerine ve uygulayıcılarına ışık tutacaktır.

Bu açıdan bakıldığında, tezin Kıbrıs-Türkiye deniz yetki alanları konusunda geleceğe yönelik tahminleme yapılması anlamında araştırmacılara önemli bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Uzmanlarca ortaya konulan ve genel olarak diğer katılımcı uzmanlar tarafından da kabul gören olası sorun alanlarının tamamı araştırmacılar için birer araştırma konusu olarak ortada durmaktadır. Bahse konu olası sorun alanları üzerine detaylı araştırmalar yapılmasının son derece faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.3. TEZİN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, uygulamada yer alan uzmanların görüşleri ile sınırlıdır. Bu tezde çok yüksek sayıda uzman katılımı sağlanamamıştır. Tez konusunun disiplinler arası yapısının konu ile ilgili gerekli birikime sahip uzman sayısını sınırlaması bu durumun temel nedenlerinden biridir.

3.4. GELECEK ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER

Bu tezde yürütülen araştırma sonucunda sorun alanlarına yönelik tahminlemeler ile önerilen stratejiler; mutlak, somut ve ölçülebilir doğrular niteliğinde değildir. Bu nedenle bu tezin amaçlarına ulaşabilmek için ancak geçmiş tecrübelerden ve konunun uzmanlarının birikim ve fikirlerinden yararlanılarak gerçekçi öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Tez konusunun açıklanan bu yapısından hareketle; böyle bir araştırma için uygulanabilecek en uygun tekniğin Delphi Tekniği olduğu değerlendirilmiş ve anılan teknik kullanılmıştır. Ancak, gelecek

araştırmalarda kullanılabilir "odak grup tekniği" (focus group study) bu tezde ulaşılan bulguları teyit edebileceği gibi, daha farklı ve çeşitli bulgular elde edilmesini de sağlayabilir. Ayrıca inceleme konusundan değişen i ve dış politik, hukuki, sosyal vb. koşullardan etkilenebileceği dikkate alınarak araştırma yinelenebilir. Tezin sınırlılıklarında bahsedildiği gibi bu tezde çok yüksek sayıda uzman katılımı sağlanamamıştır. Daha çok sayıda uzman katılımı ile gerçekleştirilecek çalışmalar alana önemli katkılar sağlayabilir.

Ayrıca, Temmuz 2006 içerisinde açılışı yapılarak faaliyete geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve mevcut Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı ile gerçekleşmesi halinde TRACECA projesini de bölgeye entegre edecek, Samsun-Ceyhan hatlarının; söz konusu coğrafyanın önemine ve bu coğrafyadaki deniz yetki alanlarının yönetimine olabilecek olası etkileri ve muhtemel gelişmeler ile Türkiye'nin izlemesi gereken strateji seçenekleri de araştırılabilir.

SONUÇ

Gelişen teknoloji ve her geçen gün etkisini daha da fazla hissettiğimiz küreselleşme olgusu, bir ekonomik değer ve aynı zamanda bir ulaşım ve iletişim kanalı olan denizlerin önemini insanoğluna tekrar tekrar göstermektedir. Bazı ülkeler denizlerin bu anlamdaki önemini daha erken farkına varmakta, gelişmiş teknolojileri yardımıyla, denizlerin gidilemeyen, ulaşılamayan bölümlerinden de istifade ederek ekonomik üstünlükler elde etmekte, yine gelişmiş teknolojilerini kullanarak denizlerin henüz pek az bilinen kaynaklarını değerlendirmektedirler. Denizlerin önemini kavrayamayan ve dolayısıyla gerek ulaşım ve iletişim gerekse ekonomik bir değer olarak değerlendiremeyen devletler ise uluslararası rekabette geride kalmaktadırlar.

Denizlerin her geçen gün daha da genişleyen kaynakları nedeniyle paylaşım mücadelesine sahne olması son derece doğaldır. Bu mücadele kara ülkelerinin genişletilmesinin görece zorlaştığı yüzyılımızda yine görece daha kolay genişletilebilen denizlere üzerinde yoğunlaşmıştır. Denizlerin paylaşımı mücadelesi her geçen gün daha da şiddetlenerek devam etmektedir.

Denizlerin paylaşımı mücadelesi içinde Doğu Akdeniz önemli ve farklı bir yer tutmaktadır. Ticaret yollarının güzergahı üzerinde bulunması, Afrika, Avrupa, Asya ve Ortadoğu coğrafyasına yakınlığı ve bu kıtaları birleştiren özelliği nedeniyle Doğu Akdeniz daima önemini korumuştur. Bahse konu etkenlerin dışında AB ülkelerine kesintisiz, yenilenebilir, güvenli ve ekonomik enerji temin etme çalışmaları kapsamında da Doğu Akdeniz bölgesi her zaman başroldedir. Irak ve Orta Asya petrolünün Ceyhan üzerinden dünyaya transfer ediliyor olması, orta vadede Kazakistan doğalgazının da aynı bölgeden dünyaya dağıtılacak olması bölgenin önemini pekiştirmektedir. AB ile enerji kaynakları arasında bir köprü olması planlanan ve karşılıklı olarak enerji ve mal transferlerini hedefleyen TRACECA projesini güneye kaydırarak Doğu Akdeniz ile bağlayacak Samsun-Ceyhan boru hattının da devreye girmesiyle Doğu Akdeniz önemini daha da artıracaktır.

Diğer yandan, bölgenin dünya ve bölgesel güvenlik açısından da önemi büyüktür. Potansiyel kriz merkezlerine ve zengin enerji kaynaklarına yakınlığı dolayısıyla askeri anlamda da son derece değerli bir coğrafyadır.

Bütün bu değerlendirmelerin ortasında ve Doğu Akdeniz denilen deniz alanının merkezinde ise yaklaşık 50 yıldır çözülemeyen bir soruna ev sahipliği yapan Kıbrıs adası bulunmaktadır. Kıbrıs adası Doğu Akdeniz'in tam ortasında tüm coğrafyayı kontrol edebilecek bir konumdadır. Dolayısıyla da konuya taraf olan ülkelerin tamamı için hayati öneme sahiptir ve vazgeçilmezdir. Benzer şekilde Kıbrıs adası ve anılan ada ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanları da Türkiye için vazgeçilmezdir. Zaman zaman bazı stratejistlerce adanın artık önemi kalmadığı söylenmektedir. Bu iddiaya en güzel yanıt olarak İngiltere tarafından İngiliz toprağı sayılan ve adanın yaklaşık %2'sini kaplayan askeri üsler gösterilebilir. Diğer yandan adanın coğrafi konumu Ceyhan üzerinden yapılacak tün enerji transferini kontrol edebilecek şekildedir. Özetlemek gerekirse Kıbrıs'a sahip olan devlet hem önemli bir enerji koridorunu, hem çok önemli ticaret hattını kontrol edebilecektir. Diğer yandan adanın deniz yetki alanları dahilinde zengin petrol ve doğalgaz yatakları bulunduğu iddiaları da dikkate şayandır.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra gelinen nokta şudur;

1. Doğu Akdeniz coğrafyası ve bu coğrafyada bulunan Kıbrıs adası Türkiye için hayati öneme sahiptir ve vazgeçilmezdir,
2. Söz konusu ada ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının yönetimi de benzer şekilde hayati öneme sahiptir ve gündelik politika ve uygulamalarla yönetilemez,
3. Türkiye'nin kendisi için bu derecede önemli bir konuda gelecekte karşılaşılabileceği olası sorun alanlarını ve izleyebileceği strateji seçeneklerini tam olarak ortaya koyması ve bir "yol haritası" hazırlaması gereklidir.

Türkiye için hayati olduğu düşünülen deniz alanlarının sınırlarının belirlenmesi de son derece önemli bir konudur. Bölgedeki parametrelerin ve konuya taraf ülkelerin çokluğu, bölgenin önemi dolayısıyla taraf devletler dışındaki uluslararası güçlü aktörlerin de konuya dahil olma mücadeleleri, zaten doğası itibarıyla son derece karmaşık olan deniz sınırları konusunun çözümünü daha da zorlaştırmaktadır. Ancak, bu konuda orta ve uzun vadede meydana gelebilecek gelişmelere karşı hazırlıklı olunması son derece önemlidir. Gerek Kıbrıs adası

üzerindeki yeni çözüm süreçleri gerekse henüz belirtisi olmamakla birlikte diğer bir ülke inisiyatifinde başlatılabilecek bir Doğu Akdeniz konferansına yönelik olarak Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanlarının paylaşımı konusundaki tezlerini hazırlaması ve deklare etmesi gereklidir. Paylaşım ve sınırların belirlenmesine yönelik tezlerin uluslararası hukuk kurallarından destek alınarak geliştirilmesi gereklidir. Bu maksatla bir teknik komitenin oluşturulmasının son derece faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede Kıbrıs'ta olası yeni çözüm paketlerinin müzakerelerine de hazırlıklı olarak katılım sağlanabilecek Annan Planı müzakerelerinde yaşanan sorunlar ile karşılaşılmayacaktır.

Bir diğer konu ise Annan Planı'nda yer alan ve olası yeni çözüm paketlerinde de gündeme gelecek olan yabancı harp gemilerinin olası Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularından geçişlerinin izine/bildirime tabi olması konusudur. Bu konunun GKRY tarafından Türk donanmasının hareketlerini kısıtlamak maksadıyla gündemde tutacağı değerlendirilmektedir. Bu konuda da Türkiye'nin harp gemilerinin de zararsız geçiş hakkı bulunduğu üzerine kuracağı tezini ortaya koyması gerektiği düşünülmektedir.

Diğer yandan GKRY tarafından MEB rejimi kapsamında geliştirilen birtakım politikalar da Türkiye açısından olası sorun alanı olarak gelecekte karşısına çıkabilecektir. Bunlar Mısır ile GKRY arasında yapılan ve Annan Planı'na Türkiye'nin itirazlarına rağmen dahil edilen MEB anlaşması ile referandumdan hemen önce GKRY tarafından çıkarılan MEB ve Bitişik Bölge kanunlarıdır. Bu anlaşma kanunlara Türkiye'nin bazı noktalarda haklı itirazları vardır. Gelecek dönemde de benzer politikaların GKRY tarafından geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Bahse konu bu olası sorun alanlarına karşılık Türkiye'nin izleyebileceği stratejiler mevcuttur. Söz konusu stratejiler Annan planında oluşan dengelerin önümüzdeki süreçte de devam edeceği varsayımı üzerine kurulmuşlardır. Yani bu şu demektir, çözüm öncesi tarafların yapmış oldukları anlaşma ve çıkardıkları kanunlar olası yeni çözüm paketine dahil edilecek ve hukuken geçerli olacaklardır. Bu stratejiler;

- Türkiye'nin KKTC ile ikili uluslararası anlaşmalar yapması,
- Türkiye'nin diğer ülkeler ile ikili uluslararası anlaşmalar yapması,
- Türkiye'nin inisiyatifinde bir Doğu Akdeniz Konferansı başlatması,

- KKTC denizciliğe yönelik kendi iç hukukundaki eksiklikleri AB müktesebatına uygun olarak tamamlaması, olabilir.

Bu stratejilerin hiçbirisi tek başına sorun alanlarının tamamına çözüm bulmayacaktır. Ancak uluslararası müzakerelerin bir al-ver süreci olduğu da dikkate alınırca vereceklerin çoğaltılması masada pazarlık gücünün artırılması demektir.

Sonuç olarak özetlemek gerekirse;

Konuya ilişkin ilgili ve sorumlu birimlerden katılımın sağlandığı bir komite kurulmalı,

Söz konusu komite tarafından uluslararası hukuk çerçevesinde izlenebilecek yol haritası belirlenmeli,

Türkiye inisiyatifi olarak, bu yol haritası kapsamında ve belirlenen esaslar dahilinde, nihai hedefi, bölgedeki deniz yetki alanlarına yönelik esasların belirlenerek imza altına alınması olan ikili (KKTC'nin de dahil olacağı) ve çoklu uluslararası girişimlere başlamalıdır.

KAYNAKLAR

- ACER,Y., Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye, **Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri, Tamamlayıcı Bilgiler, Soru ve Cevaplar**, Dz.K.K.İği basımevi, Ankara, 2004.
- AKÇAY, N., "Tarihsel Süreç İçerisinde Türk-Yunan İlişkileri Açısından Oniki Ada", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- AKGÜL, O. "Nitel Araştırmalarda Doğrulama Yöntemleri", **Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi**, Sayı:5 (1/2), 2005.
- AKIN,M.Z., **Karasuları, İçsular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejim ve Kıta Sahanlığı**, Öztuğ Matbaası, Ankara, 1978.
- AKLAR,Y. Denizcilik Gücünün Milli Güç İçerisindeki Yeri, **İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul,1999.
- AKTAN, C.C., **Geleceği Kazanmanın Stratejik Yönetim Yolu**, 1998.
- AKSU,F., "Türk-Yunan İlişkileri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992.
- ALASYA, F.H., **Tarihte Kıbrıs**, Özen yayınları, İstanbul, 1988.
- ALPKAN, L. Kocaeli Sanayii İçin Teknolojik Uzgörü Ortak Proje Çalışması, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli, 2002.
- ARMAN, N.M. "Akdeniz'in Sorunlu Adası Kıbrıs: Avrupa Birliği- Kıbrıs İlişkilerine Dair Bir Değerlendirme", **DEU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Akdeniz Özel Sayısı, 2006.

Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), **Kıbrıs: Annan Planı Beyin Fırtınası**, ASAM Yayınları Sayı: 5, İstanbul, 2003.

BAYKAL, F.H., **Deniz Hukuku Çalışmaları**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

BİLGE,S.A., **Milletlerarası Politika**, Sevinç Matbaası, Ankara,1966.

BİROL, R.İ. "Ege`de Mevcut Ada, Adacık ve Kayalıklara İlişkin Hukuki Gelişmelerin Tarihi Süreç İçinde Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

BLOOM, M., "Techniques of Validation in Qualitative Research: A Critical Commentary", **Forum:Qualitative Social Research**, Sayı: 1:1, 2000.

Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu, Kıbrıs Sorunu-Son Gelişmeler Raporu, 2005.

BORJA, A., "The European Water Framework Directive:A Challenge For Nearshore, Coastal and Continental Shelf Research", **Continental Shelf Research**, Sayı : 25, 2005.

BOZKURT, E., **Türkiye Cumhuriyeti'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı**, Nobel Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2003.

BRAUCH, G.H., LIOTTA,P.H., MARQUINA,A., ROGERS, F.P. ve SELIM, E.M., **Security and Environment in the Mediterranean (Conceptualising Security and Environment Conflicts)**, Springer-verlag, Berlin, 2002.

CİN, T. "Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), DEU Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1996.

CRAWFORD, H.K., LEYBOURNE, M.L. ve ARNOTT, A., "How We Ensured Rigour in a Multi-Site, Multi-Discipline, Multi-Researcher Study", **Forum:Qualitative Social Research**, Sayı: 1:1, 2000.

ÇALIK,A., **Deniz Tatbikatçıları İçin Uluslararası Kamusal Deniz Hukuku**, Piri Reis Vakfı Yayınları, Ankara, 2003 .

ÇINAR, F., "Ege'nin Durumu ve Yunan-Türk İlişkilerindeki Etkisi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

ÇİDEM, O., "Devletler Hukuku Açısından Ege Sorunu", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 1999.

DAUMUNI, G.A., **Ocean Wealth Policy and Potantial**, Hayden Book Co. Inc, New Jersey, 1973.

DAVUTOĞLU, A., **Stratejik Derinlik-Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

Devletler Hukuku Ders Notları, Harp Akademileri Basımevi,İstanbul, 2001.

DELBECQ, A.L., VAN DE VEN, A.H. ve GUSTAFON, D.H., **Group Techniques For Program Planning: A Guide to Nominal Group and Delphi Processes**, Scott, Foresman, Glenview IL, 1975.

DENK, B. E., "Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları, Spratly ve Senkaku/Diaouyu Adaları örnekleri)", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Forumu, "Referandum Öncesi Arama ve Değerlendirme Konferansı Final Raporu", Gazimağusa, 2004.

Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Forumu, "17 Aralık Sonrası Senaryolar Konferansı Final Raporu", Gazimağusa, 2004.

DURAN, G.Y., "Milletlerarası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisi ve Ege Adalarının Etkisi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,1998.

DURSUN, E. "Ege Denizi`nde Türk-Yunan Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 1999.

Dz.KK.İlğı Personel Başkanlığı, **Toplam Kalite Yönetiminin Temelleri**, İstanbul Deniz İkmal Grup K.İlğı Basımevi, 2001.

Dz.KK.İlğı Personel Plan Daire Başkanlığı, **Temel Süreç Geliştirme El Kitabı**, Dz.KK Karargahı Basımevi, 2000.

ERKUŞ, A., **Psikoloji Terimleri Sözlüğü**, Doruk Yayınları No:50, Ankara, 2001.

GARROD, B. ve FYALL, A., "Revisiting Delphi: The Delphi Technique in Tourism Research", **Tourism Research Methods Integrating Theory With Practice** (Editörler:RITHIE,B.W., BURNS, P. ve PALMER,C.), CABI Publishing, Eastbourne, 2005.

GIBSON, J.M.E., "Using The Delphi to Identify The Content and Context of Nurses Continuing Professional Development Needs", **Journal Of Clinical Nursing**, 451-459, 1987.

GOODMAN,C.M., "The Delphi Technique: a Critique", **Journal of Advanced Nursing**, 729-734, 1987.

GÖNLÜBOL, M., "III.Deniz Hukuku Konferansının Türkiye Açısından Müspet ve Menfi Yönlerinin İncelenmesi", 1988, Ankara

GRUPP H. ve LINSTONE H.A., "National Technology Foresight Activities Around The Globe-Resurrection and New Paradigms", **Technological Forecasting and Social Change**, Sayı : 60 (1), 85–94. 1999.

GÜNAYDIN,C. G., **Karasuları Dışındaki Deniz Alanlarının Statüsü ve Türkiye'nin Çevre Denizlerdeki Uygulamaları**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2000.

GÜNAYDIN,C. G., "Deniz Yetki Alanlarının Hukuki Statüleri İle Türkiye'nin Bu Alanlar Üzerindeki Uygulamaları. Bu Alanlar Üzerinde Türkiye'nin Karşılaşabileceği Muhtemel Sorunlar ve Bu Konuda Alınabilecek Önlemler", (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), Silahlı Kuvvetler Akademisi, İstanbul, 2001.

GÜNDÜZ,A., The Concept of the Continental Shelf in Its Historical Evolotion, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Yayını No:490, İstanbul, 1990.

GÜNDÜZ,A., **Milletlerarası Hukuk (Temel Belgeler Örnek Kararlar)**, Beta Yayınları, 5 nci baskı, İstanbul, 2003.

GÜNDÜZ, A, "Kıta Sahaneliği Konusunda Yeni Gelişmeler: Grönland–Jan Mayen ve Saint Pierre ve Miquelon Davaları", **Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 8, Sayı:1-3, 1998.

GÜNDÜZ,A., **İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinler**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999.

HALLDORSSON,A. ve AASTRUP, J.,"Quality Criteria for Qualitative Inquiries in Logistics", **European Journal of Operational Research**, 144-147, 2003.

HARMANCIK, F., "Günümüzde Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Prensipler Çerçevesinde Türkiye'nin Başta Ege Denizi Olmak Üzere Çevre Denizlerdeki Durumu, Türkiye'nin Milli Menfaatleri, Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Alınması Gereken Tedbirler, Uygulanması Gereken Tezler", (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), Silahlı Kuvvetler Akademisi, İstanbul, 2003.

HASSON, F. ve KEENEY, S., "Research Guidelines for the Delphi Survey", **Journal of Advanced Nursing**, Sayı: 32(4), 1008-1015, 2000.

HATİPOĞLU, H.N., a, Deniz Hukuku Temel Kavramları Konulu Konferans Metni (13 Ekim 2005), Dokuz Eylül Üniversitesi, 2005.

HATİPOĞLU, H.N., b, Deniz Hukuku Ders Notu, Sarucapaşa Eğitim Merkezi, 2005.

HELMER, O., **On the Future State of the Union** , Report 12-2, Institute for the Future, California,1972.

HILL, K.Q. ve FOWLES, J., "The Methodological Worth of the Delphi Forecasting Technique", **Technological Forecasting and Social Change**, 193-194, 1975.

İNAN,K., **Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri, Tamamlayıcı Bilgiler, Soru ve Cevaplar** (Deniz Hukuku Sempozyumu Soru-Cevap Periyodu), Dz.K.K.İği Basımevi, Ankara, 2004.

ISHIKAWA, K., **Guide Quality Control**, Asian Productivity Organization (2. baskı), 1982.

İSMAİL, S.,**Kıbrıs Sorunu**, Aka Yayınları, Lefkoşa,1986.

İSMAİL, S., **150 Soruda Kıbrıs**, Açı Yayınları, İstanbul,1988.

JILLSON, I., "Developing Guidelines for the Delphi Method", **Technological Forecasting and Social Change**, Sayı: 7, 221-222, 19751.

JOHNSTON, M. D., **Regionalization of the Law of the Sea**, Ballinger Publishing Company, Massachusetts, 1977.

JOHNS, N. ve LEE-ROSS, D., **Research Methods in Service Industry Management**, Cassel Publishing, Newyork, 1998.

KABATAŞ, E. “Lozan Antlaşması`ndan Günümüze Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Denizi ve Ege Adaları Sorunu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2002.

KARAN, H., **Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri Tamamlayıcı Bilgiler, Soru ve Cevaplar** (Deniz Hukuku Sempozyumu Soru-Cevap Periyodu), Dz.K.K.İği Basımevi, Ankara, 2004.

KOÇ, M., “Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Sınırlandırma Politikalarının Belirlenmesi.”, (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), Silahlı Kuvvetler Akademisi, İstanbul, 2002.

KOZANHAN,M.K., “Denizlerimizde Yaşanan Sorunlar”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü , 2001.

KURT,Z., “Ege’de Türk-Yunan İlişkilerinin Deniz Yetki Alanları Yönüyle Tartışılması ve Özel Koruma Alanları”, Deniz Harp Akademisi Uluslararası Politika Dersi Ödevi, İstanbul, 1999.

KURT,G., “Süreç Yönetimi Ders Notları”, Uludağ Üniversitesi, <http://www20.uludag.edu.tr/~kemal/ynet.doc>, Son Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2006)

LEMOS ve PORTO, “Technological Forecasting Techniques and Competitive Intelligence”, **Industrial Management and Data Systems**, Sayı:7, 330-337, 1998.

LINCOLN, Y.S. ve GUBA, E.G., **Naturaliztic Inquiry**, Sage, London,1985.

LINSTONE, H.A. ve TUROFF, M., “The Delphi Method”, **Addison-Wesley Reading**, 84-101,1975.

MITCHELL,V.W., “The Delphi Technique : An Exposition and Aapplication” , **Technological Anal Strategy Managemant** , Sayı:3(4), 331-358, 1991.

MURRY, J.W. ve HAMMONS J.O., Delphi-A Versatile Methodology For Conducting Qualitative Research, **Review Higher Education**, Sayı: 18 (4), 423–436, 1995.

ÖZCAN, S., “İstatistiksel Proses Kontrol Tekniklerinden Pareto Analizi ve Çimento Sanayiinde Bir Uygulama”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2,151-174, 2000.

ÖZEL, Y.,”Halen Bir Çözüme Ulaşılamayan Kıbrıs Konusunda Çıkabilecek Olası Gelişmeler ve Türkiye'nin İzleyeceği Politika”, (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), Silahlı Kuvvetler Akademisi, 2001.

ÖZERSAY,K., a, ”Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:59, Sayı:3, 203-230, 2004.

ÖZERSAY, K., b, **Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri, Tamamlayıcı Bilgiler, Soru ve Cevaplar** (Deniz Hukuku Sempozyumu Soru-Cevap Periyodu), Dz.K.K.İığı Basımevi, Ankara, 2004.

ÖZERSAY, K., “17 Aralık Zirvesi ve Kıbrıs Uyuşmazlığı”, **Panorama Dergisi**, Sayı 10, Mart 2005.

ÖZMAN,A., **Deniz Hukuku I**,Turhan Kitabevi, Ankara,2006.

ÖZTÜRK, O.M., “Doğu Akdeniz’in ve Kıbrıs Adası’nın Stratejik Dengeleri Bağlamında Annan Belgesi”, **Stradigma strateji ve analiz e-dergisi**, http://www.stradigma.com/turkce/subat2003/makaleprint_1.htm, Son Erişim Tarihi : 24 Aralık 2005

ÖZGEN,N., “İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu Açış Konuşması”, **İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul,1999.

- PAZARCI, H., "**Uluslararası Hukuk Dersleri**", II. Kitap, Turhan Kitabevi, 7. baskı, İstanbul, 2003.
- PATTI,D.D., "The Decision Delphi", **Technological Forecasting and Social Change**, Sayı:15, 159–169, 1990.
- PETERS, M, ABU-SAAD, H.H., VYDELINGUM, V. ve MURPHY, M., "Research Into Headache: The Contribution of Qualitative Methods", **The Journal of Head and Face Gain**, Sayı : 42:10, 2002.
- RAUCH, W., "The Decision Delphi", **Technological Forecasting and Social Change**, Sayı:15, 159–169, 1979.
- RIEGE, A. M., "Validity and Reliability Tests in Case Study Research : A Literature Rewiev With Hands-On Applications for Each Research Phase", **Qualitative Market Research: An International Journal**, Sayı:6:2, 2003.
- ROWE, G., WRIGHT,G. ve BOLGER,F., "Delphi: A Reevaluation of Research and Theory", **Technological Forecasting and Social Change**, Sayı:39 (3), 235-251, 1991.
- SACKMAN, H., **Delphi-Critique : Expert Opinion Forecasting and Group Process**, Lexington Books, Massachusetts, 1975.
- SCHOLTES, P. R., "**The Team Handbook**", Joiner Associates, 1998.
- SEVİM, A, Y., "1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Deniz Yetki Alanları Bakımından Gündeme Getirdiği Yeni Tanımlamalar ve Değişiklikler Karşısında Türkiye'nin İzlemesi Gereken Politikalar Nasıl Olmalıdır?", (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), Silahlı Kuvvetler Akademisi, İstanbul, 2002.
- SEYİDOĞLU,H., **Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı**, Düzen Yayınları (7. baskı), İstanbul, 1997.

SÖNMEZOĞLU, F., **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul,1996

SUR,M., **Uluslararası Hukukun Esasları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2000.

ŞAHİN,A.E., “Eğitim Araştırmalarında Delphi Tekniği ve Kullanımı”, <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/html/dergibilgi/20/d6.htm>, Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2005

ŞAHİN, A.E., “Türkiye’deki İlköğretim Okulu Müdürlerinin Sahip Olması Gereken Yeterlilikler”, http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/tez_ozetleri/aliekber.html, Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2005.

ŞENCAN, H., “Örgütsel Davranış Dersi Ders Notları”, http://www.hunersencan.com/karar_verme_ders_notu.doc, Son Erişim Tarihi 06 Ocak 2006.

ŞİHMANTEPE, A., “Ege Denizinde Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu: Kardak Krizi'nin Çatışma Çözümü Analizi Açısından İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

TATAR, B., “Deniz Alanlarında Ticaret Gemilerinin Hukuki Rejimi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

TEZBAŞARAN, A.A., **Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu**, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1997.

TOLUNER, S., **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, Beta Yayınevi (4. baskı), İstanbul, 1996.

TOLUNER, S., **Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Beta yayınevi, İstanbul, 2003.

TOLUNER,S., **Deniz Hukuku Sempozyumu Bildiri Metinleri, Tamamlayıcı Bilgiler, Soru ve Cevaplar** (Deniz Hukuku Sempozyumu Soru-Cevap Periyodu), Dz.K.K.İği Basımevi, Ankara, 2004.

TSAI, M., SU. C. "Political Risk Assessment of Five East Asian Ports-the Viewpoints of Global Carriers", *Marine Policy*, 29(2005), 291-298, 2005.

TÜBİTAK, "Vizyon 2023 Projesi Makine ve Malzeme Paneli Teknoloji Öngörüsü Raporu", Ankara, Kasım 2003.

Türk Karasuları Kanunu ve Denizlerle ilgili Milletlerarası Anlaşmalar, Dz.K.K.İği Hidrografi Neşriyatı DS52 S/EE, 1979, İstanbul.

ÜNAL,H., "Kıbrıs Sorunu: Annan Planı ve Muhtemel Senaryolar", http://www.stradigma.com/turkce/nisan2003/makale_06.html , Son Erişim Tarihi 24 Aralık 2005.

ÜNAL, Ş., **Uluslararası Hukuk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005.

VIVERO, S.L.J. ve MATEOS, R.C.J., "The Mediterranean and Black Sea: Regional Integration and Maritime Nationalism", **Marine Policy**, Sayı:: 26, 2002.

WEBLER, T., LEVİNE,D., RAKEL,H. ve RENN,O., "A Novel Approach To Reducing Uncertainty: The Group Delhi", **Technological Forecasting and Social Change**, Sayı: 39 (3), 253–263,1991.

WOUDEBERG, F., "An Evaluation of Delphi", **Technological Forecasting and Social Change**,Sayı: 40(2), 131-150, 1991.

YILDIRIM,A. ve ŞİMŞEK, H., **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları (3. baskı), Ankara, 2003.

YAŞIN,G. K., "Kıbrıs'ta Yeni Planlar",<http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=26&yazi=45>, Son Erişim Tarihi : 24 Aralık 2005.

YÜKSEL, A. ve YÜKSEL, F., **Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

ZAT H., "Türk-Yunan İlişkilerinde Adalar ve Ege Kıta Sahanelığı Sorununun Geçmişı, Beklentiler ve Çözüm Önerileri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

ZOLINGEN, S.J., ve KLAASSEN C.A., "Selection Processes in a Delphi Study About Key Qualifications in Senior Secondary Vocational Education", **Technological Forecasting & Social Change**, Sayı:70, 317-340, 2003.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-kalite/çanaktan-stratejik-yonetim.pdf, Son Erişim Tarihi : 24 Aralık 2005.

<http://www.gyte.edu.tr/d/02%20Metodoloji.pdf>, Son Erişim Tarihi: 24 Aralık 2005.

<http://www.projeyonetimi.com/downloads/mak4.pdf>, Son Erişim Tarihi : 24 Aralık 2005.

http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-kalite/aktan-stratejik-yonetim.pdf, Son Erişim Tarihi : 24 Aralık 2005.

<http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk>, Son Erişim Tarihi : 08 Ocak 2006

Resmi Gazete, 24 Kasım 1983, sayı 18252

Resmi Gazete, 29 Mayıs 1982, sayı 17708

Resmi Gazete, 17 Aralık 1986, sayı 19314

Resmi Gazete, 28 Şubat 1987, sayı 19386

Resmi Gazete, 21 Temmuz 1998, sayı 23409

Resmi Gazete, 20 Ocak 1981, sayı 17226

1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi

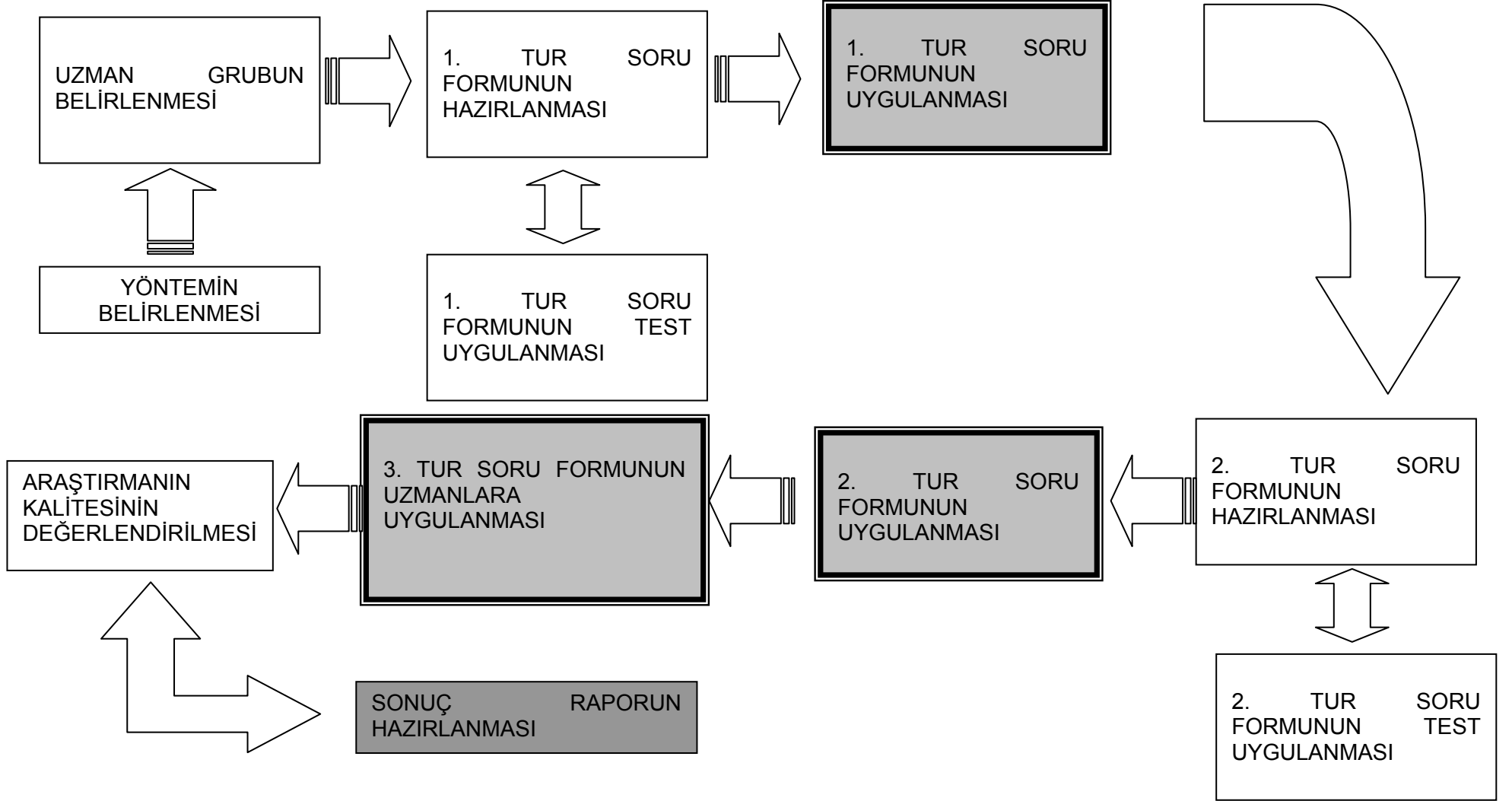
1958 Cenevre Kararları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Annan Planı Kuruluş Anlaşması (2004)

EKLER

Ek 1 : Delphi Tekniği Uygulama Akış Diyagramı

Ek 2 : 1. Tur Soru Formu

Sayın;

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Ana Bilim Dalı bünyesinde yürütülen bu araştırmada, Kıbrıs adasının gelecekteki siyasi yapısına yönelik olarak Türkiye Cumhuriyeti ile arasındaki **deniz yetki alanlarına** ilişkin; “-olası- **sorun alanlarının ve bu sorunların çözümüne yönelik izlenebilecek stratejilerinin**”, belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Delphi Tekniğiyle yapılan bu araştırma toplam **üç aşamadan** oluşacaktır. Aşağıda araştırmanın ilk aşamasını oluşturan iki soru yer almaktadır. Bu sorulara kişisel düşünceleriniz doğrultusunda cevap vermeniz beklenmektedir. Konunun uzmanlarından bu sorulara yönelik gelecek cevaplar araştırmacılar tarafından uygun formatta derlenerek ikinci etapta aynı uzmanlara tekrar sunulacak ve derlenen görüşlere katılma düzeylerini belirlemeleri istenecektir. İkinci turda gelen cevaplarla netleştirilen problem sahaları ve stratejiler son haline getirilerek nihai onay için uzmanlara tekrar gönderilecek ve bu üçüncü etap ile araştırma sonlanacaktır.

Alınan cevaplar bilimsel amaçlar dışında kesinlikle kullanılmayacak uzman kimlikleri açıklanmayacaktır.

Konunun önemli uzmanlarından biri olarak görüşleriniz araştırma sonuçlarının geçerliliği açısından büyük önem arz etmektedir. Çok değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.

Esat KOÇAK

Ersel Zafer ORAL
Yrd. Doç. Dr.

Sorular :

1. Kıbrıs Adasının gelecekteki siyasi yapısına ilişkin öngördüğünüz alternatif senaryolar doğrultusunda Türkiye ve Kıbrıs arasındaki “**deniz yetki alanlarının yönetimi**” konusunda **Türkiye açısından sorun alanları** neler olabilir?
2. Birinci soruda belirttiğiniz **sorun alanlarının çözümü** için benimsenebilecek stratejiler veya yaklaşımlar neler olabilir?

Cevabınız için iletişim bilgileri:

Faks :

E posta :

Adres :

Tel :